

L0-dokumentation

Nr. 2 / 2011

Tema: Unge og fritidsjob

LO-dokumentation

Tema: Unge og fritidsjob

Udgivet af LO, Landsorganisationen i Danmark

Forsidefoto: Polfoto

Layout: LO

Tryk: Silkeborg Bogtrykkeri

København, juni 2011

ISSN: 1600-3411

ISBN-nr.: 9788777351297

ISBN-online: 9788777351334

LO-varenr. 2119

LO-Dokumentation Nr. 2 /2011

Unge og fritidsjob

Unge fritidsarbejde: Mellem leg og alvor

Niels-Henrik M. Hansen, adjunkt, ph.d., cand.scient.soc.
Forskningsmedarbejder ved Center for Ungdomsforskning
Aarhus Universitet

Fysiske og psykiske arbejdsmiljøbelastninger i fritidsjob blandt unge i alderen 13 til 17 år

Merete Labriola, Thomas Lund & Johan Hviid Andersen
Arbejdsmedicinsk Klinik, Regionshospitalet Herning

Indhold

Begge rapporter

Forord af LO-sekretær Ejner K. Holst	3
Unge fritidsarbejde: Mellem leg og alvor	5
Kapitel 1: Indledning	7
Kapitel 2: Eksisterende viden om børn og unges fritidsarbejde	9
Kapitel 3: Opsamling og perspektiver på litteraturstudiet	27
Kapitel 4: Unge fritidsarbejde	35
Litteraturliste	66
Fysiske og psykiske arbejdsmiljøbelastninger i fritidsjob blandt unge i alderen 13 til 17 år	69
Sammenfatning	71
1. Indtroduktion.....	73
2. Metode	78
3. Resultater	83
4. Referencer	102

Forord

Hovedparten af de unge 13-17 årige er aktive på arbejdsmarkedet. Således gælder det, at to-tredjedele af de 13-17 årige har eller har haft et fritidsjob inden for det seneste år, og blandt de 17 årige er det mere end 8 ud af 10, som ved siden af skolen har eller har haft et fritidsjob inden for det seneste år. Danske unge kommer således i en meget tidlig alder i kontakt med arbejdsmarkedet.

De unge er en sårbar gruppe, der skal tages hensyn til. For langt de fleste kan det være en sårbar omvæltning at komme ud på arbejdsmarkedet, også selvom det kun er i et mindre antal timer om ugen. De unge skal lære, hvordan man begår sig på en arbejdsplads, og meget tyder på, at unge uden erfaring er mere udsatte for skader og arbejdsulykker end deres ældre og mere erfarne kolleger.

LO-fagbevægelsen har i mange år haft særlig fokus på at sikre gode og trygge arbejdsvilkår for de udsatte unge. Det gælder ikke mindst i forhold til Jobpatruljen, der i de traditionelle ferieresæsoner – sommer og jul – kommer ud på arbejdspladserne og møder de unge i øjenhøjde, for at sikre, at løn og arbejdsvilkår er i orden. I Arbejdsmiljørådet har LO-fagbevægelsen ligeledes stor fo-

kus på at sikre forbedringer i børn og unges arbejdsmiljø, hvor LO i enighed med de øvrige parter på det private og offentlige arbejdsmarked har afgivet en række konkrete anbefalinger til en bred og målrettet indsats for et bedre arbejdsmiljø for børn og unge.

For at sikre en fortsat opmærksomhed omkring børn og unges arbejdsmiljø, har LO med denne publikation taget initiativ til at få kastet nyt lys over de unges fritidsarbejde og de arbejdsmiljøproblemer, de møder i den forbindelse.

Center for Ungdomsforskning (CEFU) har udarbejdet en baggrundsartikel om de unges fritidsarbejde, hvor det bl.a. beskrives, hvor meget de unge arbejder, og hvordan de selv ser på fritidsarbejdet. Lever jobbet op til forventningerne, og hvordan er løn og arbejdsvilkår?

Arbejdsmedicinsk klinik, Regionshospitalet Herning har gennemført en stor spørgeskemaundersøgelse blandt 13-17 årige fritidsjobbere, hvor der ses nærmere på helbred og trivsel blandt de unge fritidsjobbere. Trives de unge med fritidsjobbet, og er der særlige problemer og udfordringer i bestemte typer af fritidsjob?

Begge artikler er med til at kaste nyt lys over arbejdslivet for de helt unge på det danske arbejdsmarked, og er et vigtigt element i LO-fagbevægelsens fortsatte arbejde, for at sikre en så god og tryk-

start på arbejdslivet for de unge som overhovedet muligt.

God læselyst.

Ejner K. Holst,
LO-sekretær

Unge fritidsarbejde: Mellem leg og alvor

Niels-Henrik M. Hansen, adjunkt, ph.d., cand.scient.soc.
Forskningsmedarbejder ved Center for Ungdomsforskning
Aarhus Universitet

Indhold

Unge fritidsarbejde: Mellem leg og alvor

Kapitel 1: Indledning	7
Kapitel 2: Eksisterende viden om børn og unges fritidsarbejde.....	9
Kapitel 3: Opsamling og perspektiver på litteraturstudiet.....	27
Kapitel 4: Unge fritidsarbejde.....	35
Litteraturliste	66

Kapitel 1: Indledning

I denne baggrundsartikel vil unges fritidsarbejde blive belyst. Der er tale om en bred artikel, hvor der dels bliver set på de unges egne beskrivelser af deres fritidsarbejde, og hvor dels resultaterne af et litteraturstudie af den eksisterende litteratur på området bliver præsenteret.

Målet med denne artikel er for det første, at præsentere et overblik over det billede, som spørgeskemaundersøgelsen tegner af de unges fritidsarbejde. Denne beskrivelse ser indledningsvis på omfanget og udbredelsen af de unges fritidsarbejde, hvorefter den ser på det arbejdsmiljø de unge møder, deres kendskab til fagbevægelsen og endelig kobles dette til en analyse af, hvorledes fritidsarbejdet påvirker de unges almene trivsel. Det andet mål med artiklen er, at gennemgå de eksisterende undersøgelser på området.

Hovedparten af artiklens analyse bygger på de unges egne beskrivelser af deres fritidsarbejde, som de kommer til udtryk i det statistiske materiale, som LO har indsamlet. Det medfører, at der er tale om de unges egne subjektive beskrivelser, som her præsenteres i form af statistiske analyser. Det giver et spændende indblik i, hvorledes de

unge selv oplever deres vilkår på arbejdsmarkedet. Udgangspunktet for artiklen er med andre ord, at der er noget viden omkring de formelle forhold, der kendetegner unges fritidsjob; men at der omvendt mangler viden om, hvorfor unge vælger at arbejde i deres fritid, og hvordan de oplever at skulle befinde sig på en arbejdsplads. Der mangler tillige viden om, hvilken rolle og betydning fritidsjobbet har i de unges liv, og hvordan det bliver integreret i de unges liv og hverdag.

Samlet set giver det følgende forskningsspørgsmål, som artiklen vil arbejde med og som artiklen er struktureret omkring:

- Indledningsvis skal artiklen skabe overblik over unges forhold til fritidsjob – set såvel ud fra den eksisterende litteratur på området (litteraturstudiet) og efterfølgende ud fra undersøgelsens egne analyser.
- Analyserne af undersøgelsens eget datamateriale skal svare på spørgsmål som: Hvor arbejder de unge? Hvilke uddannelser går de på? Hvad laver de på fritidsjobbet? Hvad er deres løn- og arbejdsvilkår? Hvilken rolle spiller dette for de unge? Lever jobbet op til deres forventninger?

Analyserne skal med andre ord medvirke til at kaste lys over de roller og betydninger, de unges tilvalg og fravalg af fritidsjobbet kan have i det nutidige ungdomsliv.

Artiklen bliver indledt med en gennemgang af den eksisterende litteratur på området (kapitel 2). Dette efterfølges af en kort diskussion og analyse (kapitel 3) af de forskellige perspektiver, som gennemgangen af den eksisterende har peget på, og hvorledes denne spiller sammen med tidstypiske analyse af det nutidige ungdomsliv. Dernæst kommer den deskriptive analyse af det foreliggende datasæt (kapitel 4), som bliver analyseret i lyset af perspektiverne i kapitel 3. Artiklen afsluttes med en afrunding og opsamling i kapitel 5.

Kapitel 2: Eksisterende viden om børn og unges fritidsarbejde

I forbindelse med denne artikel er der blevet foretaget en afsøgning af den tilgængelige litteratur, som belyser børn og unges fritidsjob. Det har vist sig, at være en svær opgave i den forstand, at der umiddelbart ikke er megen litteratur, der specifikt ser på denne problemstilling alene. I en del sammenhænge indgår børn og unges fritidsarbejde som et delelement i en bredere afdekning af fx danske børn og unge tidsforbrug udenfor uddannelsessystemet, og dermed er det ikke altid sikkert, at den pågældende undersøgelse viser sig ved en søgning på børn og unges fritidsarbejde.

Afgrænsningsmæssigt er litteraturstudiet fokuseret på danske undersøgelser, der er foretaget efter 2. verdenskrig. Hermed bliver Ungdomskommissionens undersøgelser af danske unges vilkår fra 1945 til 1952 udgangspunktet for dette kapitel (Ungdomskommissionen 1951/1952).

Litteraturstudiet er endvidere opdelt i tre dele. En indledende del, hvor diverse undersøgelser gennemgås. Dette efterfølges af en anden del, hvor disse undersøgelser suppleres med undersøgelser foretaget i Center for Ungdomsforskningens regi. I den tredje del opsum-

meres hovedpointerne i de citerede undersøgelser, og der trækkes en række forbindelseslinjer til aktuel ungdomsforskning med henblik på udviklingen af en forståelsesramme, hvor den efterfølgende analyse af det empiriske materiale kan udfoldes indenfor.

Undersøgelserne er placeret i kronologisk rækkefølge efter deres udgivelsesår.

Ungdommen og fritiden. Betænkning afgivet af ungdomskommissionen, København: J. H. Schultz A/S Universitets bogtrykkeri, København. 1952.

Den danske ungdom. En statistisk undersøgelse foretaget af ungdomskommissionen. København, 1951, J. H. Schultz A/S.

I 1945 blev der nedsat en ungdomskommission af regeringen. Formålet var, at kommissionen skulle undersøge ”ungdommens særlige problemer og behov” (Ungdomskommissionen 1952:8) med det sigte at fremsætte relevante forslag på ungdomsområdet. Det er en myreflittig kommission, som når at udsende omkring 20 rapporter og bøger, der beskriver forskellige forhold omkring ungdommens vilkår på undersøgelsestidspunk-

tet. Det empiriske materiale udgør ikke mindre end 6 forskellige undersøgelser, hvoraf hovedparten er spørgeskemaundersøgelser. Af særlig interesse i denne forbindelse er den såkaldte "ungdomsenqueten", som giver et indblik i de unges generelle vilkår og tidsforbrug i fritiden. Denne undersøgelse er gennemført i 1946 i en række udvalgte områder rundt om i landet. I alt er der 10.230 besvarelser fra unge mellem 15 og 24 år (Ungdomskommissionen 1951:11).

Rapporten ser også på tidligere materiale, og konstaterer, at den selv repræsenterer et unikt materiale ved, at den har spurgt de unge selv. Tidligere beskrivelser af ungdommens vilkår er ofte baseret på andres beretninger end direkte undersøgelser (Ungdomskommissionen 1952:31).

Undersøgelsen ser på børn og unges arbejde. Termen fritidsarbejde bliver ikke brugt, i stedet tales der om børnearbejde, når der er tale om lønnet arbejde, og hvor den unge ikke er fyldt 14 år. Der arbejdes følgelig med to aldersintervaller (under 14 år og 15-24 år). Blandt de unge under 14 år (før konfirmationen) analyseres andelen, der har haft arbejde før de blev fjorten år. Resultaterne er fordelt på hovedstaden, provinsbyer, stationsbyer og sognekommuner. I hovedstaden har 30 % af mændene og 10 % af kvin-

derne haft arbejde før det fyldte 14 år. Disse andele vokser med 50 % (til 45 % af mændene og 15 % af kvinderne) i provinsbyerne. Andelen er omvendt mindre i stationsbyerne og sognekommuner end i hovedstaden (Ungdomskommissionen 1951:28). Det konstateres, at en årsag til forskellen på mænd og kvinders erhvervsfrekvens er, at kvinderne i højere grad arbejder ulønnet indenfor hjemmets rammer, hvorved deres arbejde ikke falder indenfor den anvendte definition. Ligeledes skønner kommissionen, at en væsentlig årsag til, at andelen af unge på landet og de mindre byer, der har haft lønnet arbejdet, er mindre er, at mange her hjælper til i familiens landbrug (Ungdomskommissionen 1951:29).

Det undersøges også, hvilken rolle de unges sociale baggrund har for andelen, der har et arbejde. Der er sammenhænge klare. Det er i høj grad børn og unge af ufaglærte og faglærte forældre, der har haft et arbejde, før de fyldte 14 år. Det gælder i særlig grad de unge mænd, og uanset om der er tale om hovedstaden, provinsbyer, stationsbyer og sognekommuner. Den største andel findes blandt mænd, hvor forældrene er ufaglærte, og som er bosat i en provinsby. Her har 63 % haft arbejde, før de blev 14 år. Til sammenligning har kun 7 % af mændene, der er sønner af direktører eller grosserer og er

bosat i hovedstaden, haft et arbejde (Ungdomskommissionen 1951:31). Den sociale profil kommer også til udtryk ved, at unge fra familier med mange børn, i højere grad har haft lønnet arbejde før de blev 14 år (Ungdomskommissionen 1951:30).

I byområder arbejder de unge primært med "byplads" og husgerning, mens det på landet i større grad handler om tjenestedreng i landbruket. De unge, der har en byplads arbejder typisk 2-4 timer om dagen, mens de unge, de i andre stillingskategorier typisk arbejder mere.

Efter ungdomskommissionens mange rapporter har der tilsyneladende været meget stille omkring børn og unges fritidsarbejde – i al fald, når det gælder forskningsmæssige afdækninger af det. Det er noget som Coninck-Smith 2005 også konstaterer i hendes historiske blik på børn og unges fritidsarbejde, (Coninck-Smith bliver gennemgået senere i dette afsnit).

Efter skoletid. En undersøgelse af de store skolebørns fritid. Udgivet af Socialforskningsinstituttet 1986. Publikation 154. Per Schultz Jørgensen, Birthe Gamst og Bjarne Hjorth Andersen.

Målet med bogen er, at præsentere resultaterne af en undersøgelse af de store skolebørns fritid. Hensigten med undersøgelsen er at kaste lys over de store skolebørns fritidsaktiviteter, og hvorledes de

ændres igennem aldersintervallet 13-15 år. Datamaterialet er af mindre omfang. I alt indgår der 155 skoleelever, der på undersøgelsestidspunktet enten går i 7. eller 8. klasse samt forskellige omnibusundersøgelser gennemført af SFI.

Rapporten indleder med at konstatere, at der tilsyneladende eksisterer et skisma mellem tanken om fritiden som et frirum og forpligtelserne ved at have et fritidsjob. Nogle forpligtelser, der kan være ret sure. Men selvom det måske forholder sig sådan, viser deres undersøgelse alligevel, at fritidsjobbet har stor betydning for deres respondenter. Forfatterne spørger efterfølgende, om det skyldes, at pengene er nødvendige for at opretholde et forbrug, der kan understøtte de unges drømme og forestillinger? (Jørgensen, Gamst og Andersen 1986:80).

Andelen af børn og unge, der har et fritidsjob vokser i undersøgelsen fra ganske få procent blandt de 10-årige og op til ca. 60 % blandt de 16-årige (den præcise andel fremgår ikke af den anvendte figur (figur 1: Jørgensen, Gamst og Andersen 1986:82). Der kan ikke identificeres nogen sammenhæng mellem social baggrund og andelen, der har et fritidsjob. Dette kan dog skyldes datasættes ringe størrelse.

Undersøgelsen peger endvidere på, at den væsentligste årsag til at have et fritidsjob i de unges perspek-

tiv er, at det giver en indkomst til personligt forbrug, hvilket 96 % af de adspurgte peger på som den centrale begrundelse. Forbruget er i særdeleshed rettet mod slik (66 %), fritidsting (41 %) og tøj (37 %) (Jørgensen, Gamst og Andersen 1986:84).

I rapporten skitseres der en række forskellige mulige begrundelser til, hvorfor de unge vælger at arbejde i deres fritid. Disse kontrasteres efterfølgende imod et kvalitativt empirisk materiale. Overskrifterne på de forskellige bevæggrunde er: Læreprocesser, socialisering og orientering. Med læreprocesser tænker forfatterne på de processer, der finder sted, når de unge skal lære at begå sig på en arbejdsplads; normer og forventninger til ens indsats og optræden. På den facon bliver fritidsjobbet en forsmag på det senere voksenliv. Denne egenskab, mener forfatterne, ikke kan undervurderes i det moderne samfund, der er præget af fragmentering (Jørgensen, Gamst og Andersen 1986:86).

Den anden faktor de beskæftiger sig med, er den eller de orienteringer, som de mener, kan lokaliseres bag ønsket om at indgå i disse læreprocesser. Her peges der på, at fritidsjobbet giver de unge mulighed for at realisere sig selv som selvstændige individer, og at de unge i den forbindelse også overtager de voksnes fokusering på relationen mellem forbrug og arbejde. Endelig

peges der også på et muligt socialiserende element, hvilket implicit, der også var til stede i de to foregående dimensioner, hvor de unge via kombinationen af det "ubehagelige," fritidsjob og det "behagelige" forbrug, bliver oplært i at være voksen i en forbrugskultur (Jørgensen, Gamst og Andersen 1986:87ff).

Skolebørns erhvervsarbejde, Pia Ryom, 1988, Aarhus: Århus Kommune-hospital.

Udgangspunktet for denne undersøgelse er en konstatering af, at skolebørn er udsat for mange arbejdsskader, når man ser på arbejdstilsynets registre. Undersøgelsen vil derfor se på udbredelsen og omfanget af skolebørns erhvervsarbejde, samt forsøge at skabe et overblik over eventuelle skader og gener stammende fra erhvervsarbejdet. Datamaterialet udgøres af en spørgeskemaundersøgelse indsamlet blandt 7., 8. og 9. klasser i det daværende Aarhus amt. 10 % af skolerne er blevet adspurgt og undersøgelsen har i alt en deltagerpopulation på 2820 elever, hvor ca. 2/3 er 14 eller 15 år gammel på undersøgelsestidspunktet (Ryom 1988: 3-4).

Undersøgelsen har en uklar definition af, hvad et fritidsarbejde er – den operative definition er beskrevet som at: "Lønarbejde er defineret som et arbejde, hvor eleven modtager løn" (Ryom 1988:6). Hvad

der konstituerer et arbejde (mht. varighed, hyppighed og andre faktorer forbliver ubelyst). Det er i al fald en ganske bred definition og det er måske også derfor, at undersøgelsen fastslår, at 70 % af respondenterne udfører lønarbejde. Der er en svag overvægt af drenge. Der er også en tendens til, at drengene typisk arbejder mere end pigerne. De mest populære job er avisbud, rengøring, børnepasning og butikshjælp; om end disse job er tydeligt "kønnede" i deres popularitet – fx handler det om børnepasning for pigerne og avisudbringning for drengene (Ryom 1988:9-11).

To tredjedele af de unge løfter eller bærer tunge ting. Der er en overvægt af mænd, der løfter eller bærer tunge ting, og det er noget hovedparten gør ofte eller engang imellem (85 %); det er noget de færreste (33 %) har fået instruktioner i, hvordan det skal gøres korrekt. I forlængelse af dette konstateres det, at 61 % af de unge i undersøgelsen i perioder har haft ondt i ryggen. Det er en svag sammenhæng mellem de tunge løft og oplevelsen af, at have ondt i ryggen (Ryom 1988:12-16).

Blandt de unge, der er i arbejde, er der også mange, som arbejder med farlige stoffer og materialer (31 %). Igen er det ikke alle de unge, der arbejder med farlige stoffer og materialer, som modtager instruktio-

ner (omkring halvdelen) i, hvorledes de skal beskytte sig mod stofferne. Der er samtidig også en voldsom overrepræsentation af elever, som ofte arbejder med farlige stoffer, der oplever, at de bliver syge af deres arbejde sammenlignet med elever, der sjældent eller aldrig arbejder med farlige stoffer (Ryom 1988:23-24).

24 % af de unge har været udsat for en arbejdsulykke. Der er en overvægt af mænd, der har været udsat for en arbejdsulykke. Ingen af arbejdsulykkerne er blevet anmeldt til arbejdstilsynet på trods af, at en væsentlig del af dem betegnes som "alvorligere ulykker" (Ryom 1988:33).

Respondenterne i undersøgelsen kommenterer ikke på deres begrundelser og overvejelser for at tage eller fravælge et fritidsjob. Ligeledes anvendes der en upræcis definition af, hvad der konstituerer et fritidsarbejde, hvilket gør det vanskeligt at sammenligne tallene i denne undersøgelse med andre undersøgelser.

Skolebørns dagligdag. De 7-15-åriges levikår og fritidsanvendelse i 1987. Dines Andersen, 1989, København: Socialforskningsinstituttet.

Denne rapport rummer en bred beskrivelse af børn og unges hverdagsliv. Den er kendetegnet ved at være landsdækkende, byggede på de unges egne beskrivelser og dækker hele aldersspektret

fra 7 til 15 år (i alt deltager 1037 børn). Undersøgelsen viser, at andelen, der har lønnet fast arbejde er signifikant fra 10-års alderen (13 % af drengene og 26 % af pigerne). Denne andel vokser til 38 % blandt de 13-årige drenge og 36 % af de 13-årige piger. Blandt de 15-årige drenge og piger er andelen steget yderligere til henholdsvis 56 % og 72 %. Udover disse andele er også en del af de unge, der af og til har et arbejde. Blandt de 15-årige er der tale om henholdsvis 22 % af drengene og 10 % af pigerne (Andersen 1989:67).

Andersen konstaterer også, at jobtyperne er meget kønsstereotype. Drengene deler aviser og reklamer ud, mens pigerne typisk passer børn og gør rent. Der sker også en udvikling i jobtyperne, som blandt de ældste i højere grad afspejler jobtyperne på det ordinære [voksne] arbejdsmarked (Andersen 1989:69).

Bog: Sortering for livet. Debatoplæg om de unge. Socialkommissionen 1992.

Bogen "Sortering for livet" er en rapport, som ser på den daværende problematik omkring den store andel af unge, som er arbejdsløse. Sigtet er at komme med et forslag til en revision af systemet af overførselsindkomster med henblik på at forenkle systemet, og sikre en større sammenhæng. Udgangspunktet er en konstatering af, at mange

unge er ledige i løbet af et år; 20 % af de 15-24 årige kan betegnes som fuldtidsledige, og 75 % af alle unge modtager dagpenge eller kontanthjælp i kortere og længere perioder (Socialkommissionen 1992:3). Der er kun en fokusering på unges fritidsjob, når der tales om den "skjulte" ungdomsarbejdsløshed", hvor unge ikke optræder i ledighedsstatistikken, fordi de også indgår i en eller anden form for uddannelse. Fokus er udelukkende på, hvor mange unge, der arbejder, og hvilke sociale baggrundsfaktorer (alder, etnicitet, forældrenes sociale baggrund mv.), som mindsker eller øger risikoen for arbejdsløshed. De unge kommer ikke selv til orde i denne rapport.

Børn og unges erhvervsarbejde. Betænkning afgivet af om børn og unges erhvervsarbejde. Oktober 1993. Betænkning nr. 1257, 1993.

Her er der tale om et omfattende materiale, hvor kommissionen dels kigger på det allerede eksisterende materiale på området, og dels selv indsamler materiale, som den efterfølgende bruger som grundlag for deres betænkning. Der indledes med et oversigtskapitel (kapitel 2), en oversigt over den gældende lovgivning på området (kapitel 3), en gennemgang af den eksisterende litteratur på området (kapitel 4), oversigt over kommissionens

egne undersøgelser (kapitel 5), disse præsenteres efterfølgende (kapitlerne 6 til 10) og endelig kommer slutteligt kommissionens overvejelser og anbefalinger (kapitel 11).

I kapitel 4 er der en opsamling af de eksisterende undersøgelser på området på daværende tidspunkt. I alt opsummeres der seks undersøgelser. I den første undersøgelse, som citeres ("Skolebørns dagligdag" fra 1987) peger analyserne på, at andelen af 13-15-årige (aldersintervallet i rapporten er 7 til 15 år), som har fritidsarbejde er ganske stor. Blandt de 13-årige drenge har 36 % et fast arbejde, mens yderligere 12 % af og til har af et fritidsarbejde. Disse andele stiger til 56 % (fast arbejde) og 22 % (af og til arbejde) blandt de 15-årige drenge. I lighed med mange af de andre undersøgelser, peger denne på, at der generelt er flere piger, som har et fritidsarbejde. Fx har 72 % af de 15-årige piger et fast arbejde (Betænkning nr. 1257, 1993: 38). Denne undersøgelse går også ind og ser på, hvad de unge arbejder med. For de ældste (dvs. 13-15-årige mænd) er det mest udbredt at gå med aviser (22 % af dem med fast lønnet arbejde). På anden og tredje pladsen kommer der medhjælper på værksted (9 %) og pasning af dyr (7 %). Hos pigerne i den samme aldersgruppe hand-

ler det om pasning af børn (18 % af de kvinder, der har lønnet arbejde), rengøring (15 %) og forretning/ki-osk/cafeteria (14 %). Tidsmæssigt arbejder hovedparten under 10 timer om ugen – dog med den køns-mæssige forskel, at drengene i højere grad arbejder flere timer (6-10 timer) mere end pigerne (typisk 1-5 timer om ugen).

Det undersøges efterfølgende, i hvilket omfang børns og unges fritidsarbejde påvirker deres indsats i skolen, det øvrige fritidsliv og familielivet. Med udgangspunkt i en undersøgelse fra Ballerup kommune peges der på, at et evt. erhvervsarbejde tilsyneladende ikke påvirker skolen og lektielæsningen. Det eneste punkt, hvor der kan spores en forskel er i relation til den helt frie tid, dvs. den tid, hvor der ikke er nogen skemalagte aktiviteter, der har de unge med erhvervsarbejde mindre tid (Betænkning nr. 1257, 1993: 40).

Betænkningen inddrager yderligere tre undersøgelser, som er gennemført i henholdsvis Køge, Aarhus og Ringkøbing. Disse undersøgelser viser bl.a. en gennemgående kønsforskel mht. timeantal og typen af jobs drenge og piger bestri-der. Pigerne arbejder gennemgående mindre end drengene, og pigernes arbejde falder jævnt fordelt mellem mange forskellige typer, hvor drengene typisk arbejder med

1. Disse undersøgelser er søgt fremskaffet til dette litteraturstudie. Det har dog ikke været muligt at fremskaffe dem alle.

avisudbringning, havearbejde og den lakoniske betegnede ”andet” kategori. Samlet set viser trioen af undersøgelser, at arbejdstiden også øges med alderen, at en ganske stor andel (svingende mellem 50 - 65 %) har været udsat for tunge løft, og en del har været udsat for arbejdsulykker (varierende mellem 13 – 17 % i to af undersøgelserne) (Betænkning nr. 1257, 1993: 42-50).

Udover disse citerede undersøgelser indeholder kommissionens betænkning også en række egne gennemførte undersøgelser. Den vægtigste undersøgelse er en telefoninterviewundersøgelse gennemført af socialforskningsinstituttet, hvor de har spurgt et repræsentativt udsnit af danske børn og unge i alderen 10-17 år om deres evt. fritidsarbejde. Undersøgelsen viser, at 38 % af drengene og 42 % af pigerne i alderen 14-15 år på undersøgelsestidspunktet havde et fast fritidsjob. Disse andele vokser til 53 % af de 15-17-årige drenge og til 52 % blandt pigerne i samme alderskohorte. Andelen af børn og unge, der har et fast fritidsjob, vokser svagt med familiens indkomst. Ligeledes er der en tendens til, at flere unge i byerne har et fritidsjob (Betænkning nr. 1257, 1993:64-68).

Skolebørns fritid. De 7-15-åriges levekår og fritidsanvendelse i 1993 sammenlignet med 1987. Skrevet af Dines

Andersen. Udgivet 1995, rapport 95:2. Udgivet af Socialforskningsinstituttet.

Det er en rapport, der beskriver et delområde af en generel undersøgelse af befolkningens kultur- og fritidsvaner. Den tager specifikt fat i børn i børns (7 til 15-årige) kultur og fritidsforbrug. Rapporten tegner et billede af de ”almindelige skolebørn” (Andersen 1995:11). En af hovedkonklusionerne er, at der ikke kan spores de store forskelle på børns liv fra undersøgelsen i 1987 og til 1993 (Andersen 1995:11). Undersøgelsen er baseret på interviews med 650 børn (Andersen 1995:12). Der er to kapitler, som er særligt relevante i forbindelse med børn og unges fritidsjob. Det ene kapitel (kapitel 1) omhandler helt generelt unges tidsforbrug (i fritiden), og det andet omhandler børn og unges økonomi og forbrug (kapitel 9).

Undersøgelsen peger på, at blandt de 10-12-årige har 22 % et fritidsjob og blandt de 13-15-årige er den tilsvarende andel 54 %. Blandt de ældste (15-årige) har 2/3 et fritidsjob (Andersen 1995:126). Analyserne peger endvidere på, at overordnet set tjener drengene mere end pigerne. Dette skyldes dog det faktum, at drengene typisk også arbejder flere timer end pigerne.

Undersøgelsen skelner ikke imellem om børn og unges fritidsar-

bejde foregår hjemme, hos naboen eller hos en virksomhed.

Projekt "Unge arbejdsmiljø og fritidsjob – en spørgeskemaundersøgelse blandt 8. – 10. klasses elever i Greve kommune 1995". Skrevet af Eva Junge-Jensen, Finn M. Sommer & Vibeke Andersen. Roskilde Universitetscenter, Roskilde.

Rapporten indeholder beskrivelsen af en indsats overfor unges fritidsjob i Greve kommune, hvor kommunen blev klar over, at mange af de unge/børnene i kommunen arbejdede ganske meget i deres fritid og i den forbindelse oplevede en del ulykker. Der blev derfor iværksat en spørgeskemaundersøgelse med 1177 besvarelser blandt kommunens elever i 8.-10. klasse for at afdække omfanget og udbredelsen af fritidsarbejde blandt kommunens unge borgere. I modsætning til en række af de andre undersøgelser nævnt i nærværende gennemgang, ser denne rapport også arbejdspladsen, arbejdsmiljøet og evt. ulykker og gener, som de unge kan have oplevet i forbindelse med deres arbejde.

Undersøgelsen viser, at skoleeleverne arbejder ganske meget. Ud af hele undersøgelsespopulationen har 56 % et fritidsjob på undersøgelsestidspunktet, mens yderligere 27 % har haft et fritidsjob tidligere. Fordelt på alder er der ikke overraskende en vækst i andelen med al-

deren. Blandt de 17-årige er der en overvægt af drenge, der har et fritidsarbejde (70 % vs. 55 % blandt pigerne) (Junge-Jensen, Sommer og Andersen 1995:21).

De unge, der ikke har noget fritidsjob, handler for de fleste om, at de ikke har tid nok (41 %), men også om, at de unges forældre har en holdning til, at skolen og lektierne er mere vigtige, og dermed ikke er åbne for tanken om et fritidsjob. Hovedparten af de unge arbejder 1-5 timer om ugen, men der er, i lighed med flere af de andre undersøgelser en tendens til, at drengene arbejder mere end pigerne (Junge-Jensen, Sommer og Andersen 1995:27).

Hvad de unge laver er langt hen ad vejen ret kønsstereotyp. Drengene går i overvejende grad med aviser og henter/bringer varer, mens pigerne passer børn, gør rent og ekspederer (Junge-Jensen, Sommer og Andersen 1995:35-37).

Jobfrekvensen er også i nogen grad tilsyneladende bestemt af de unges sociale baggrund. Undersøgelsen bruger dette indirekte, idet den ser på boligområdernes sammensætning, hvor det viser, at unge fra områder med meget socialt boligbyggeri har en lavere erhvervsfrekvens. Samtidig er jobtyperne i disse områder typisk også anderledes, da der i højere grad er tale om job i butik/kiosk (Junge-Jensen, Sommer og Andersen 1995:39).

Undersøgelsen ser også på det arbejdsmiljø, som de unge selv oplyser at have mødt i forbindelse med deres fritidsarbejde. Her oplyser 22 %, at de nogle gange arbejdede med faremærkede kemikalier. Der er dog samtidig en stor grad af mangel på viden om, hvad de arbejder med. Halvdelen af dem, der arbejdede med forskellige kemiske stoffer, kendte dem ikke. Det mest udbredte arbejdsmiljøproblem er tunge løft. Det er noget 60 % af de unge lejlighedsvis er udsat for, og 21 % løfter tunge ting i halvdelen eller næsten hele tiden (Junge-Jensen, Sommer og Andersen 1995:49-52).

Undersøgelsen belyser ikke de unges egne fortællinger om fritidsjobbet. Den er meget fokuseret på den statistiske afdækning af fritidsjobbets omfang og det arbejdsmiljø, som de unge møder på arbejdspladserne.

Skolebørns fritidsaktiviteter. Kultur- og fritidsaktivitetsundersøgelsen 1998, Torben Fridberg, 1999, København: Socialforskningsinstituttet.

Det er en rapport, der beskriver resultaterne af en kortlægning af de 7-15-åriges kultur- og fritidsaktiviteter. Datamaterialet udgøres af 658 besvarelser af et spørgeskema, som er samlet ind ved hjælp af besøgsinterview. Fridberg konstaterer opsummerende, at andelen af unge (13-15-årige), som har et fast fritidsjob, er steget igennem de fore-

gående 11-12 år [på undersøgelses-tidspunktet] og det endda med en god del (Fridberg 1999:21+32). Fx er andelen af 13-15-årige mænd, som har indtægt fra et fritidsjob vokset fra 47 % i 1987 til 63 % i 1998. Ligeledes er andelen af piger med indtægt fra et fritidsjob steget fra 49 % i 87 til 61 % i 1998.

”Det er skønt at have arbejde” – børns arbejde i Danmark 1970-2005, bidrag til antologi skrevet af Ning de Coninck-Smith, antologien ”Børnearbejde – en antologi om 1900-tallets børn og arbejde”, redigeret af Anette Eklund Hansen, udgivet af Arbejdermuseet og Arbejderbevægelses Bibliotek og Arkiv.

Denne antologi giver et bredt overblik over børne- og ungdomsarbejde i en dansk historisk sammenhæng. De forskellige bidrag belyser forskellige historiske perioder. Overordnet set peger antologien på, at børnearbejdet i en historisk kontekst har været knyttet til industrialiseringen af Danmark, hvorved store mængder af danskere flyttede til byen. Denne nye gruppe – arbejderne – levede ofte under meget dårlige forhold, og derfor var det tit nødvendigt, at børnene i en tidlig alder skulle hjælpe med at tjene penge til familiens økonomi/overlevelse. Børnenes indtægter havde væsentlig betydning helt frem til 1950'erne for nogle arbejderfamilier (Hansen 2005:5).

Sideløbende har der i et historisk perspektiv været en dobbeltsidig udvikling, dels af arbejdsmarkedet og dels af statens betoning af skolens betydning. Mht. arbejdsmarkedet har udviklingen haft forskellig karakter. Den teknologiske udvikling har gjort meget børnearbejde overflødig, men har også åbnet for, at børn og unge kan varetage jobs, som voksne ikke længere vil udfylde, eller hvor det er for dyrt at sætte en voksen til at udføre jobbet. I forhold til staten har den længe haft en interesse i at regulere børn og unges arbejde. I 1873 blev den første lovgivning, der skulle beskytte børn og unge, indført. I 1996 blev der fx indført lovgivning, der forbød unge under 13 år at arbejde. Skismaet i denne forbindelse har stået mellem de forskellige interesser som arbejdsgiverne, forældrene, børnene og uddannelsessystemet har haft til de unges indsats i henholdsvis skolen og på arbejdsmarkedet (Hansen 2005:5).

Indgangspræmissen til Coninck-Smiths artikel er, at karakteren af børns arbejde har ændret sig. Det er gået fra at være en nødvendighed til familiens opretholdelse til at være et middel til at deltage i visse dele af ungdomslivet. Hun peger samtidig på, at der er sket et skift fra, at hvor det tidligere primært var fattige børn og unge, der arbejdede i deres fritid, er det nu

børn og unge fra velstillede og ressourcestærke familier, som har et fritidsarbejde. Hun har svært ved at fastslå, hvornår denne ændring præcist har fundet sted, hvilket hun tilskriver manglen på undersøgelser af børns fritidsarbejde. Denne mangel mener hun igen skyldes, at børnearbejdet har været stort set "usynligt" i den daglige debat – en selvfølgelighed – som det ikke var nødvendigt at undersøge nærmere før forestillingen om barndommen skal være præget af leg og indeholde læring [i folkeskolen] vandt indpas (Coninck-Smith 2005:95).

Coninck-Smith gennemgår derefter en række af de eksisterende undersøgelser, der findes af børns fritidsarbejde. Hun inddrager bl.a. en række undersøgelser, der er foretaget lige efter 2. verdenskrig, bl.a. den stort anlagte ungdomskommissions undersøgelse af ungdommens vilkår. Denne er nævnt tidligere i dette afsnit. Denne undersøgelse viste bl.a., at op imod halvdelen af drengene i provinsbyerne havde haft et job før de fyldte 14 år. Andelen for børn i København var mindre og langt mindre generelt for piger, fordi de i mange tilfælde udførte ulønnet arbejde i familien. Med til dette billede hører, at andelen af børn og unge, der har fritidsarbejde, tilsyneladende også i høj grad er forbundet til børnenes og de unges sociale baggrund, hvilket

konkret betyder at børn og unge fra ringere sociale baggrunde i større udstrækning har et fritidsarbejde (Coninck-Smith 2005:97).

De næste undersøgelser Coninck-Smith inddrager, er foretaget i 1970'erne. Her mener hun, at man kan lokalisere et grundlæggende skift i forhold til de tidligere undersøgelser. Børnene og de unge har nu et fritidsarbejde for at tjene penge til dem selv, og ikke til familiens opretholdelse. Hun stadfæster senere i hendes analyse dette skift til netop 1970'erne og peger endvidere også på, at der muligvis kan aflæses konturerne af et kønsmæssigt skift 20 år senere, i 1990'erne. Her begynder pigerne i nogen udstrækning at fravælge fritidsarbejde, fordi de prioriterer deres skolegang højere (Coninck-Smith 2005:97-99). Undervejs sker der også skift væk fra, at det primært var børn og unge fra dårligt stillede hjem, der arbejdede i deres fritid til, at det i langt højere grad er børn og unge fra velstillede – middelklasse – hjem, der har et fritidsarbejde.

Endelig kan hun spore en række skift i samfundets holdning til børnearbejde. Disse er indirekte beskrevet i de foregående afsnit, men vil kort blive beskrevet i det følgende. Udgangspunktet er, at fritidsjob for børn og unge historisk set var et supplement til familiens samlede indkomst. Dette blev set

som noget naturligt og noget, der blev gjort for familiens skyld. Senere skiftede perspektivet til, at det var noget de unge gjorde for sig selv (i 1970'erne). Dertil kommer endnu et skift omkring årtusindeskiftet, hvor børn og unge ikke længere kun arbejdede for dem selv, men også for samfundskonomiens skyld (Coninck-Smith 2005:99).

Samlet set konstaterer Coninck-Smith, at børn og unges fritidsarbejde har ændret betydning på flere planer. Dels fra at være en nødvendighed for, at familien kunne klare hverdagen, til at være et middel til at tjene penge til de unges eget forbrug. Dels fra en "selvfølgelighed" til at være et aktivt tilvalg, som også tillægges samfundsmæssig betydning. Men, som det konstateres afslutningsvis, er der en tendens til, at man i dag ser børn og unge som ofre for umådeholden forbrugskultur/logik, der mere eller mindre "tvinger" dem til at arbejde i deres fritid. Dette er ikke nødvendigvis i trit med de unges egne forståelser (Coninck-Smith 2005:113).

Fra fritid til job. Analyse af betydningen af fritidsjob for indvandrere og efterkommeres beskæftigelses- og uddannelsessituation. Skrevet af Rambøll for Arbejdsmarkedsstyrelsen, 2009.

Formålet med rapporten er at foretage en statistisk belysning af, om hvorvidt et fritidsjob på et se-

nere tidspunkt kan forbedre efterkommere og indvandreres uddannelses- og beskæftigelsessituation. Til at belyse dette trækkes der på to datakilder. Den ene datakilde udgøres af en række udtræk fra diverse registre og den anden datakilde er en spørgeskemaundersøgelse indsamlet blandt indvandrere og efterkommere med og uden et fritidsjob.

Materialet viser, at andelen af efterkommere og indvandrere, der har et fritidsjob er mindre end for etniske danskere. 85 % af de etniske danske unge har erfaringer fra et fritidsjob, mens den tilsvarende andel for efterkommere er 80 % og 41 % for unge indvandrere (Rambøll 2009:2). Undersøgelsen viser også, at de unge med anden etnisk baggrund, der har haft et fritidsjob, har en større chance for at opnå en højere indkomst senere i livet. Dette gælder såvel de unge med etnisk dansk baggrund og de unge med en anden etnisk baggrund end dansk (Rambøll 2009:8). Fritidsjobbet giver også den unge et netværk, og det øger chancen for, at den unge får et studiejob, hvis vedkommende senere tager en uddannelse (Rambøll 2009:2).

Rapporten inddrager også de unges egne oplevelser og vurderinger af fritidsjobbet. Her peger tallene på, at fritidsarbejdet for de unge er en vej til at opnå selvtilid, anerkendelse og støtter en generel per-

sonlig udvikling (Rambøll 2009:4). Rapporten viser også, at fritidsjobbet kan have en afklarende funktion i forhold til at skulle vælge en senere branche at søge beskæftigelse indenfor (41 % af respondenterne giver dette i høj/nogen grad betydning) (Rambøll 2009:9).

Der foretages også en analyse af, hvorledes de unge, der har haft et fritidsjob, uddannelsesmæssigt adskiller sig fra de unge, der ikke har haft et fritidsjob. Her viser det, at har den unge haft et fritidsjob, øges chancen for at vedkommende senere vil gennemføre en uddannelse. Det gælder både de etniske danske og de unge med en anden etnisk baggrund end dansk (Rambøll 2009:15). Denne positive effekt kommer bl.a. fra, at de unge, der har haft fritidsjob, også i højere grad oplever, at de kan klare sig godt i uddannelsessystemet og oplever, at de har de kompetencer, der kræves for at kunne tage en uddannelse (Rambøll 2009:17).

Center for Ungdomsforsknings publikationer

Spørgsmålet om fritidsarbejde og dets omfang indgår i mange af Center for Ungdomsforsknings spørgeskemaundersøgelser. Generelt gælder det dog, at spørgsmål om fritidsarbejdet mange gange indgår som sekundære spørgsmål, der skal medvirke til at belyse det sam-

lede billede af de unges aktiviteter i fritiden. Det er sjældent fritidsarbejdet bliver analyseret særskilt og i dybden med relation til de unges egne begrundelser.

Spørgsmålet om fritidsarbejdet indgår bl.a. i centrets by-undersøgelser, hvor der tegnes et samlet billede af, hvorledes unge i en given kommune (Holbæk, Gentofte, Frederiksberg og Fredericia) har det samt i mange tilfælde i centrets forskellige undersøgelser af, hvorledes børn og unge bruger deres fritid. Tidsmæssigt har Center for Ungdomsforskning ikke eksisteret så længe i denne kontekst, hvorved de ældste undersøgelser med fokus på unges fritidsarbejde daterer sig tilbage til omkring 2003.

Hvad har de gang i? En profilanalyse af Holbæks unge 2003, Niels-Henrik M. Hansen, Center for Ungdomsforskning.

Her indgår spørgsmålet om fritidsarbejde som en del af belystningen af de unges aktiviteter i det såkaldte uorganiserede fritidsliv. Det uorganiserede fritidsliv rummer de ikke skemalagte og fastlagte fritidsaktiviteter. Undersøgelsen peger på, at i undersøgelsespopulationen har omtrent halvdelen af de unge et fritidsjob. Undersøgelsespopulationen er aldersmæssigt mellem 13 og 19 år, og indeholder 1130 af de unge i det daværende Holbæk kommune. Rapporten arbejder ikke

derudover eksplicit med de unges fritidsjob.

Hvad har de gang i? En profilanalyse af Gentoftes unge, Niels-Henrik M. Hansen, Center for Ungdomsforskning.

I denne rapport sættes der fokus på Gentofte kommunes unge medborgere (i alderen 13-19 år). Tyngdepunktet er 1031 besvarelser af et spørgeskema, der er indsamlet på kommunens skoler (inkl. ungdomsuddannelserne i kommunen). Data-materialet er atypisk i den forstand, at den sociale variation i Gentofte kommune ikke er så stor som i andre kommuner. I lighed med undersøgelsen af de unge i Holbæk kommune bliver spørgsmålet om fritidsjob ikke udfoldet i signifikant grad. Undersøgelsen peger dog på, at generelt set har 41 % af drengene i Gentofte kommune et fritidsjob. Den tilsvarende andel blandt pigerne er noget højere (52 %). Rapporten peger også på, at andelen, som har fritidsjob, vokser med alderen. Således har 28 % af de 13-årige et fritidsjob. Denne andel vokser til 55 % blandt de 19-årige. Det peger på, at på trods af, at Gentofte kommune må beskrives som velhaverkommune, er der mange af de unge, der også her har et fritidsarbejde. Undersøgelsen giver desværre ikke et fingerpraj, om de unge i Gentofte måske bestrider andre typer jobs end unge andre steder, og inddra-

ger ikke yderligere beskrivelser af de unges holdning til fritidsarbejde.

Unge fritid og trivsel på Frederiksberg, Jens Christian Nielsen og Nina Bach Ludvigsen, 2008, Center for Ungdomsforskning.

I denne rapport præsenteres resultaterne af en spørgeskemaundersøgelse blandt unge i Frederiksberg kommune. Aldersmæssigt arbejdes der med unge i aldersintervallet 12 til 16 år. Rapporten peger på, at omkring en tredjedel af de unge i materialet har et fritidsjob på undersøgelsestidspunktet. Der er en mindre overvægt af piger (35 % mod 28 % af de unge mænd), som har et fritidsjob.

Undersøgelsen peger endvidere på, at andelen stiger med alderen. Blandt de 13-årige har 21 % et fritidsjob, mens det vokser til 59 % blandt de 16-årige eller ældre. Kønsforskellen er stabil; der er generelt en mindre overvægt af piger, der har et fritidsjob, når de sammenlignes med drengene (Nielsen & Ludvigsen 2008:26).

Rapporten laver en sammenknytning af fritidsjob og muligheden for at tjene penge til at finansiere andre fritidsaktiviteter (shopping, diskoteksbesøg mv.), og peger på, at de unge i undersøgelsen generelt er glade for deres fritidsjob, fordi de dels tjener penge og dels, fordi de gør sig nogle erfaringer og

har et godt kollegialt samvær med andre unge.

Tidsmæssigt bruger 60 % 1-5 timer om ugen på deres fritidsarbejde. 27 % arbejder 5-10 timer om ugen. Der er en tendens til, at der er en overvægt af drenge, der arbejder mere end 10 timer om ugen (Nielsen & Ludvigsen 2008:26).

Undersøgelserne i Holbæk, Gentofte og Frederiksberg kommuner tegner på mange måder et sammenfaldende billede af udbredelsen af unges fritidsarbejde. Omkring 60 % af de unge har haft et fritidsarbejde i 16-års alderen; det er således ganske udbredt og i god tråd med det, andre undersøgelser peger på.

Byens ungdomsprofil – en undersøgelse af Fredericias unge 2009, Brown, Rikke, Hansen, Niels-Henrik M. og Olsen, Pia. Center for Ungdomsforskning 2009. Bemærk, at der er to rapporter – en oversigtsrapport og en baggrundsrapport.

Denne undersøgelse bygger på 2123 besvarelse af et spørgeskema, som alle unge mellem 13-21 år i Fredericia kommune har haft mulighed for at besvare. Dette suppleres med interviews af 29 unge. I oversigtsrapporten præsenteres en række opstillede typografier over de unge, hvorved det er mest relevant at se på baggrundsrapporten, når det gælder de unges fritidsjob.

I baggrundsrapporten peges der

på, at omkring 50 % af de unge (i aldersintervallet 13 til 21 år) i Fredericia har et fritidsjob. Det er således højere end undersøgelserne i Holbæk, Gentofte og Frederiksberg kommuner. Det kan formentligt tilskrives det anvendte aldersinterval i Fredericia-undersøgelsen, som går noget højere op end i disse undersøgelser (Brown, Olsen og Hansen 2009:110).

Hovedparten af de unge (45 %) arbejder 1-5 timer om ugen. Omkring en tredjedel (32 %) arbejder mellem 6 og 10 timer om ugen, mens 16 % arbejder mellem 11-15 timer om ugen. Der er samtidig en tendens til, at drengene typisk arbejder flere timer om ugen, samt at andelen, der arbejder mere end 10 timer om ugen, vokser væsentligt fra de 13-årige til de 16-årige, hvorefter andelen forbliver den samme (Brown, Olsen og Hansen 2009:110).

Undersøgelsen peger endvidere på, at de unges fritidsarbejde tilsyneladende ikke påvirker fx deres lyst til at gå i fritidsklub. Faktisk peger undersøgelsen på, at der er en overrepræsentation af unge, der har et fritidsarbejde, som også finder tid at gå i fritidsklub (Brown, Olsen og Hansen 2009:101). Men samtidig peger de unge dog selv på, at deres fritidsarbejde har haft konsekvenser for deres skolegang og for mulighederne for samvær med de-

res venner (Brown, Olsen og Hansen 2009:110-11).

Derudover rummer undersøgelsen ikke flere oplysninger om de unges fritidsarbejde.

Det normale ungdomsliv. Hverdagsliv, fællesskab, trivsel og fremtid, Kofod, Anne og Nielsen, Jens Christian, 2005, Center for Ungdomsforskning.

Det er en undersøgelse, der bevidst søger at belyse det ordinære og almindelige ungdomsliv; det, der nogle gange ikke får meget taletid, fordi det netop er så hverdagsagtig og derfor let lader sig overse (Kofod & Nielsen 2005:9).

Undersøgelsen arbejder med et kvantitativt og et kvalitativt datamateriale, og deltagerne (der er 1006 besvarelser af undersøgelsens spørgeskema) er unge mellem 12 og 18 år, der kommer i et tilbud organiseret under Ungdomsringen.

I dette materiale har lidt under en tredjedel af de unge et fritidsjob på undersøgelsestidspunktet. Der er en meget svag overvægt af piger (33 % mod 30 % af drengene), der har et fritidsjob (Kofod og Nielsen 2005:15).

Forfatterne peger på, at fritidsjobbet særligt fylder meget hos de ældste unge i deres materiale, og at det nogle gange skyldes, at det er en måde at få råd til andre aktiviteter i ungdomslivet på (Kofod & Nielsen 2005:16).

Unge og biblioteker, Kofod, Anne og Sørensen, Niels Ulrik, 2006, Center for Ungdomsforskning.

Dette er en undersøgelse af unge i Roskilde kommune og deres brug af byens biblioteker. Undersøgelsen er dog af interesse for nærværende problemstilling, idet den foretager en bred afklaring af de unges fritidsaktiviteter, herunder også en analyse af de unges subjektive forståelse af deres fritidsjob. Udgangspunktet for Kofod og Sørensen analyse er en interesse i de brud, der er mellem de unges fritidsaktiviteter i grundskolen, og når de går på en ungdomsuddannelse.

Undersøgelsen peger på, at halvdelen af de unge har et fritidsjob, hvilket falder i tråd med en række af de foregående citerede undersøgelser.

For de unge i undersøgelsen er fritidsjobbet en måde, hvorved de får mulighed for at betale for de forskellige aktiviteter i ungdomslivet, hvoraf mange koster penge. Deres analyse peger på, at udover de økonomiske fordele ved at arbejde for de unge, så handler det også for en dels vedkommende om at afprøve forskellige ting/arbejdspositioner og det kollegiale samvær, som arbejdet kan give den unge (Kofod & Sørensen 2006:19).

Unge, kompetenceudvikling og foreningsliv, Kofod, Anne og Nielsen, Jens

Christian, 2006, Center for Ungdomsforskning.

I denne rapport analyseres de unges fritidsaktiviteter med særlig fokus på den læring, der potentielt kan finde sted i fritidslivet. Tematisk er blikket sammenfaldende med de to foregående publikationer, hvor der også et forfattermæssigt overlap. De unge i denne undersøgelse er alle foreningsaktive; typisk er de trænere i en idrætsforening (aldersmæssigt er de mellem 14 og 18 år) eller lignende. Selvom respondenterne prioriterer deres foreningsliv højt, har mange af dem stadigvæk et fritidsjob ved siden af, hvilket giver dem en travl hverdag, når skole, familie og venner også skal passes.

Ifølge de unge i rapporten handler et fritidsjob for dem om at tjene nogle lomme penge, der kan bruges på andre elementer i ungdomskulturen (Kofod & Nielsen 2006:16). Derudover peger de unge på, at det for dem handler meget om at indpasse fritidsjobbet i en generel travl hverdag – dvs. det søges placeret så det påvirker andre aktiviteter i mindst muligt omfang.

Spænd hjelmen, Nielsen, Mette Lykke og Sørensen, Niels Ulrik, 2010, Center for Ungdomsforskning.

Rapporten "Spænd hjelmen" er et pilotprojekt, som fokuserer på

unges holdning til og bevidsthed om arbejdsmiljø og risikoadfærd på arbejdspladsen. Projektet arbejder med interviews fra unge fra fem forskellige brancher – industrien, detailhandlen, hotel og restaurant, plejeområdet og bygge/anlægsområdet (Nielsen og Sørensen 2010:7). Af særlig interesse i denne forbindelse er interviewene på detailhandelsområdet, hvor respondenterne adskiller sig fra de andre områder i undersøgelsen ved, at der primært er tale om unge, der har fritidsjob i et supermarked, samtidig med at de går i skole (Nielsen og Sørensen 2010:46). De unge i undersøgelsen er 17-24-år og dermed ældre end de unge i mange af de andre undersøgelser i materialet.

Som nævnt er fokus i undersøgelsen på de unges perception af risiciene på deres arbejde. Her peger undersøgelsen på, at de unge i detailhandlen ikke oplever, at deres job er særligt risikofyldt eller rummer en fare for dem selv. Og det er selvom, at de unge i materialet oplever, at de nogle gange er udsat for situationer med fysisk og psykisk belastning. Det har som konsekvens, at de unge i materialet er meget dårlige til at tage forholdsregler i potentielt farlige situationer grundet deres generelle overbevisning om, at jobbet ikke rummer nogen faremomenter for dem selv. Dette leder forfatterne til at konkludere,

at de unge i mange situationer slet ikke italesætter arbejdsmiljø som relevant for dem. Den væsentligste årsag til dette mener de, er de unges tilknytning til arbejdspladsen; at de arbejder i et fritidsarbejde og ikke i et "rigtigt" job. Det betyder med andre ord, at de unge qua deres kategorisering af fritidsarbejdet som "ikke et rigtig arbejde" ikke forholder sig til risikoen for arbejdsskader og ulykker, fordi de knyttes til kategorien "arbejde". Og det er først i det øjeblik, når de overgår til fx en læreplads, hvor det bliver et "rigtigt" arbejde, at der er basis for udviklingen af en faglighed, hvorpå de unge kan bygge en stillingstagen til arbejdets risikomomenter (Lykke og Sørensen 2010:52-53).

Kapitel 3: Opsamling og perspektiver på litteraturstudiet

Hvad viser dette litteraturstudie så? Først og fremmest peger det på, at det er meget udbredt, at danske unge har et fritidsjob på et eller andet tidspunkt og i et eller andet omfang. Der er tale om væsentlige og store andele af de danske unge, der har haft et fritidsjob i perioder af deres ungdomsliv. Det er tilsyneladende meget få unge, der direkte fravalger at have et fritidsjob.

Hvor stor en del af de unge, der har haft fritidsjob igennem tiden, er svært at sætte præcise tal på. Det grundlæggende problem i den forbindelse er, at de forskellige undersøgelser anvender forskellige definitioner af, hvad der konstituerer et fritidsjob. I den nuværende undersøgelse er definitionen, at der skal være tale om et lønnet job i fritiden for en virksomhed. Den definition gør, at fx græsslåning og børnepasning for naboen ikke regnes som et fritidsjob, selvom det nok ses af de unge som et lønnet fritidsarbejde.

De forskellige undersøgelser i litteraturstudiet anvender mange forskellige definitioner af fritidsarbejdet. Det går fra de helt uspecificerede, hvor der blot spørges til, om de unge arbejder i deres fritid, til den nærværende definition,

der er den mest udspecificerede og dermed krævende definition. Det er dog samtidigt klart, at brugen af de mere åbne og brede definitioner vil give en højere andel af unge, der har haft en eller anden form for arbejde i deres fritid, hvor de mere smalle definitioner omvendt vil mindske andelen, der har haft et fritidsjob. På trods af de forskellige definitioner peger de forskellige studier stadigvæk alle på, at der er tale om en høj andel af unge, der har eller har haft et fritidsjob. Om denne andel pt. er faldende eller stigende kan ikke afgøres grundet forskellen i de anvendte definitioner.

Kønsmæssigt er der forskelle. Det er dog heller ikke helt enkle at sætte på en formel. En del af undersøgelserne peger på, at pigerne tilsyneladende arbejder mere end drengene, mens andre peger på det modsatte. En årsag hertil er nok den førnævnte forskel i definitionen af, hvad der konstituerer et fritidsarbejde. Nogle definitioner udelukker fx babysitning, som andre undersøgelser viser, at netop pigerne i høj grad tager sig af. Det kan medvirke til at skævvride billedet. Der er også et muligt historisk perspektiv på spil her. Tidligere har pigerne i langt større udstrækning end dren-

gene skullet hjælpe til hjemme hos familien, hvilket også har påvirket deres fritidsjobsfrekvens i negativ retning. Det er uvist om, og i så fald, hvor meget det stadig påvirker registreringen af pigernes fritidsarbejdsfrekvens.

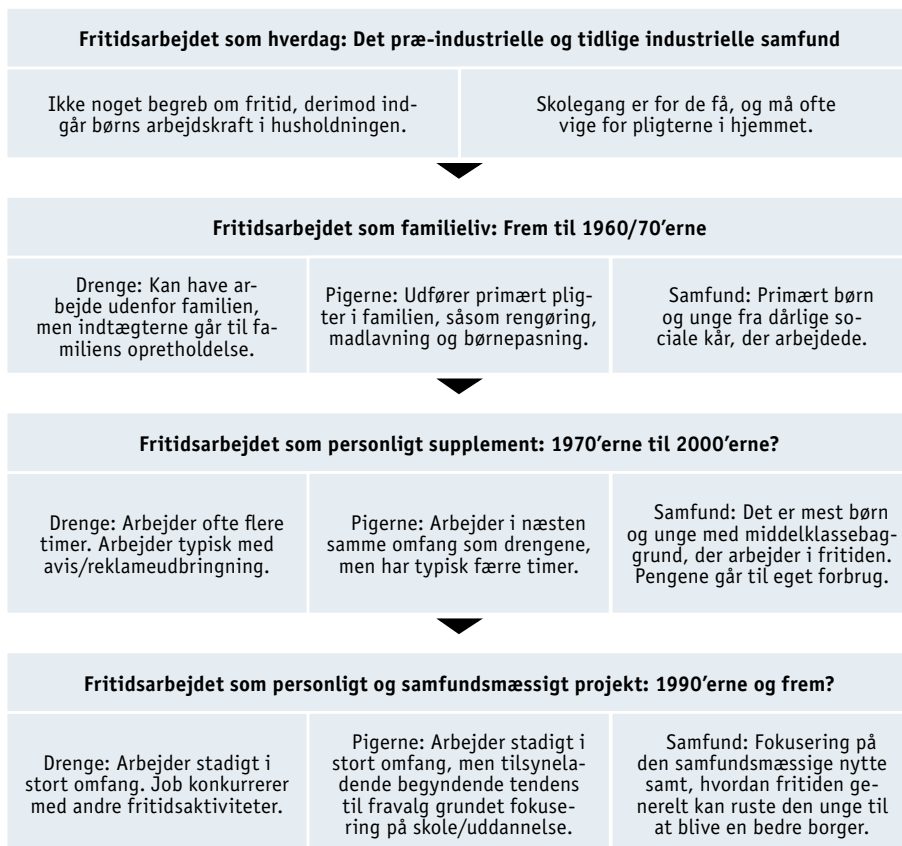
Drengene og pigerne laver i nogen udstrækning forskellige ting. I den forstand kan man tale om et kønnet arbejdsmarked blandt de unge. Drengene er fx i højere grad beskæftiget med dele reklamer ud og hente/bringe aviser, mens pigerne i højere grad passer børn, gør rent og ekspederer.

Det er også kendetegnene for mange af de citerede studier, at de betegner sig selv som subjektive i deres tilgang. Denne subjektivitet skal forstås i den forstand, at de bygger på de unges egne rapporteringer af omfanget af deres fritidsjob, og de arbejdsvilkår de møder på fritidsjobbet, og ikke på andres beskrivelser eller officielle registreringer. Selvom hovedparten af studierne kan beskrives som subjektive i denne forstand, er det stadigvæk meget få, hvor de unge selv kommer direkte til orde med deres egne beskrivelser og betragtninger i forhold til deres fritidsarbejde.

De unges forhold til arbejdsmiljøet kan egentlig bedst beskrives som meget afslappet. En del af de unge, peger flere af studierne på, arbejder fx med tunge løft eller med

faremærkede kemikalier. Det er dog ikke noget, som de unge selv tilsyneladende ser som et særligt problem eller forsøger at tolke som en risiko, der bør undgås eller forebygges. En enkelt undersøgelse (Nielsen og Sørensen 2010) kobler de unges dårlige risikoforståelse til en diskussion af den status, fritidsjobbet har i de unges bevidsthed. Deres pointe er, at de unge ikke anser fritidsjobbet som et "rigtig" job og dermed er det de unges opfattelse, at de ikke løber de store risici samt behøver at sætte sig ind i arbejdsmiljøforhold og -spørgsmål. Og det er selvom en del af unge enten er udsatte eller oplever arbejdsulykker blandt kollegaerne på arbejdspladsen. Der er samtidig tilsyneladende også en tendens til, at arbejdsrelaterede ulykker blandt de unge ikke altid anmeldes. Ifølge Arbejdsskadestyrelsen (2010) blev der alene i 2009 anmeldt 652 arbejdsulykker med unge under 20 år, som er den yngste alderskategori Arbejdsskadestyrelsen arbejder med.

Historisk set kan der iagttages en række brud i blikket på børn og unges fritidsarbejde. Disse er opsummeret i figuren på næste side, som i nogen udstrækning bygger på Ning de Coninck-Smiths (2005) analyse samt en række af Center for Ungdomsforskningens analyser citeret i det foregående afsnit. Figuren indeholder en opdeling mellem

4 faser, hvor de tre første er relativt velbeskrevet og den sidste mere spekulativt.

Udgangspunktet for figuren er sat til det præ-industrielle og tidlige industrielle samfund. Her er der ingen opdeling mellem arbejdstid og fritid. I takt med industrialiseringen og udbygningen af uddannelsessystemet bliver det mere og mere almindeligt, at særligt børn og unge fra familier fra dårlige so-

ciale kår supplerer familiens indkomst med at arbejde ved siden af skolegangen. Der er dog en køns-mæssig forskel i det, da pigerne oftere udførte huslige pligter i hjemmet, mens drengene oftere arbejdede udenfor familien.

Dette ændres i takt med udbygningen af velfærdssamfundet. Her bliver det i højere grad børn og unge fra middelklassen, der begynder at arbejde i deres fritid. Både piger

og drenge arbejder i fritiden, men i mange tilfælde med forskellige ting og arbejdsområder. Målet med fritidsarbejdet er ikke længere at tjene penge til familiens understøttelse. I stedet er målet at tjene penge til eget forbrug.

Endelig er der tilføjet et fjerde brud, der er af mere spekulativ karakter, og som vil blive udviklet mere i det kommende afsnit. Kendetegnende ved dette brud er, at fritidsarbejdet for de fleste unge stadig handler om at tjene penge, men at der i højere grad bliver tilknyttet nogle sekundære betydninger i forhold til velfærdssamfundets opretholdelse og de unges individuelle kompetenceudvikling i relation til en (op)kvalificering i forhold til uddannelsessystemet og arbejdsmarkedet.

Samtidig er der en tendens til, at nogle af de unge – særligt pigerne – fravælger fritidsjobbet med henvisning til, at de prioriterer skolegangen i stedet for, hvilket kan være en reaktion på den øvrige kolossale samfundsmæssige fokusering på at få flere unge til at tage en ungdomsuddannelse.

Det fjerde brud vil være i fokus i det kommende afsnit, hvor vi kort aftegner en række af de centrale udviklingstræk i det nutidige ungdomsliv med særlig fokus på de mulige implikationer for unges fritidsarbejde.

Træk i det nutidige ungdomsliv

Hvilke træk ved det nutidige ungdomsliv kan gøre, at vi måske står overfor et nyt brud i forhold til forståelsen af de unges fritidsarbejde? Dette spørgsmål vil i dette afsnit blive omformuleret til en diskussion af, hvilke faktorer der kan siges på den ene side at forstærke unges behov og lyst til at have et fritidsarbejde og på den anden side omvendt modarbejde dette.

I den forbindelse kan det være nyttigt at undersøge selve definitionen af "ungdom". Den er implicit til stedet i figur 1, men vil blive gennemgået i det følgende. Selve tanken om en særlig periode, der kan skydes ind imellem barndommen og voksenlivet, er en social/kulturel konstruktion, der kan spores omkring 250 år tilbage, hvor det nypåståede europæiske borgerskab oplevede et behov for en periode, hvor de (næsten udelukkende mænd) unge kunne nå at dygtiggøre sig (Illeris, Katznelson, Nielsen, Simonsen og Sørensen 2010:9, 19). Dermed opstod tanken om en særlig tid – ungdomstiden. Der er således ikke nogen direkte forbindelse mellem de biologiske processer, der finder sted i puberteten og ungdomsbegrebet. Dermed er der heller ikke nogen biologiske grænser, der afgrænser ungdomstiden, hverken opad eller nedad.

For dem, der ikke var født i det bedre borgerskab eller som var

kvinde, eksisterede ungdomstiden ikke. De deltog i familiens arbejde på lige fod med de voksne i husholdningen. Med industrialiseringens fremmarch, den sammenløbende indflytning til byerne og indførslen af tvungen (ikke så tvungen i begyndelsen) skolegang, opstod der pludselig en skelnen mellem skoletid og fritid, her forstået som tid til egen disposition. Stadigvæk var det udbredt, at børnene hjalp til derhjemme og kom ud på arbejdsmarkedet i en tidlig alder. Som gennemgangen af litteraturen pegede på, var det i særlig grad børn og unge fra økonomisk udsatte familier, der i stor udstrækning arbejdede.

I perioden efter 2. verdenskrig ændredes dette langsomt i takt med den generelle velstandsfremgang i det danske samfund. Som Ning de Cornick-Smith (2005) peger på, sker der et skift i 1970'erne, hvor børn og unge ikke længere primært arbejder for at supplere familiens indkomst, men i højere grad for at tjene penge til eget forbrug. Samtidig sker der et skift imod, at det i særlig grad er unge fra middelklassen, dvs. økonomisk velfunderede familier, der arbejder i deres fritid. Ungdoms-sociologisk set kan dette kædes sammen med en udvikling, hvor modernitetens for alvor sætter sig gennemgribende igennem i den almindelige samfundsudvikling. Der opstår en

række forståelser, forventninger og holdninger til, hvad ungdomstiden ideelt set bør indeholde. Dette er tidsmæssig sammenfaldende med ungdomsoprøret i den vestlige verden. Ungdomsbegrebet får i al fald en ny og mere omfattende betydning/indhold. Det er ikke længere tale om et begreb, der passivt defineret ud fra et behov for mere (ud)dannelse til det bedre borgerskabs børn. I stedet sker der en idealisering af ungdomstiden. Både på det samfundsmæssige plan, som en kilde til fornyelse og udvikling og på de personlige plan, hvor ungdomstiden fik sine egne normer, krav, indhold og forventninger. Det er fx karakteristisk, at ungdomsarbejdsløsheden bliver italesat som et særligt problem i netop 1970'erne². Der er som nævnt, tale om en glidende udvikling; her i artiklen er 1945 (dvs. slutningen af anden verdenskrig) sat som udgangspunkt (helt præcist i form af ungdomskommissionens undersøgelse af ungdommens trivsel fra nedsættelsen i 1945 og frem til udgivelsen af de sidste rapporter i 1951/52).

Hermed er vi fremme ved nutiden. Her kan ungdomsbegrebet karakteriseres som et overordnet samlebegreb for en række normer, bevidsthedsmønstre, selvforståel-

2) Nu er særligt de unge udsat for stor arbejdsløshed i 70'erne, men det nye er, at man taler om det som et særligt felt, med særlig betydning og konsekvens, der er adskilt fra alle andre, der også er arbejdsløse.

ser, stiltfællesskaber, forventninger og fordringer samt, at begrebet i høj grad stadig er en social og kulturel konstruktion (Illeris et al. 2010:20).

Der er således tale om et særdeles sammensat begreb med mange forskellige indgange og betydninger, som går langt videre end den oprindelige betydning. Samtidig kan det også konstateres, at hvor ungdommen oprindeligt for de få (unge mænd af velstående familier) er det i dag blevet for de mange. Dels er ungdomstiden aldersmæssigt ekspanderet nedadtil og opadtil, og dels har ungdomstiden som livsperiode fået så mange positive betydninger, at mange orienterer sig efter det.

I forhold til unges fritidsarbejde er der en række træk ved denne forståelse af ungdom, der er særligt vigtige. For det første er det centrale, at ungdomstiden er individualiseret i udstrakt grad. Det betyder umiddelbart, at de unges forventes og selv forventer at skulle kunne træffe en række valg omkring, hvem de er, og hvorledes dette skal udtrykkes med hensyn til fx påklædning, normer, sjæleliv og uddannelse. Det har for det andet den konsekvens, at der kommer en udstrakt fokusering på de unges forbrug. Forbruget indgår som en vital del af de unges identitet. Det er igennem forbruget af tøj, rejser, oplevelser mv., at de unge kan udvik-

le og udtrykke, hvem de lige netop er. Pointen i denne forbindelse er, at dette kræver penge. Penge, som de unge enten må tjene selv eller lade forældrene agere som finansieringskilde. Samtidig er forbruget også en adgangsbillet til mange af de fællesskaber, som de unge søger. For nok er de unge individualiseret, men det mindsker ikke behovet for at indgå i fællesskaber med andre unge, tværtimod.

Så nutidens unge er mere individualiseret end nogensinde før. De er vant til at træffe valg og forventer valgfrihed. Samtidig er de omgivet af alle mulige forventninger til deres gøren og laden, både fra egen side og ikke mindst fra omgivelserne og samfundets side. Dette forventningspres er i særlig grad synligt omkring de unges valg af uddannelse og profession. Det giver sig bl.a. til udtryk i, at børn og unge allerede i en tidlig alder bliver tvunget til at gøre sig overvejelser om, hvad de vil, når de bliver voksne. Men det giver sig også udtryk ved, at aktiviteterne i de unges fritid også er kommet i fokus. Der er kommet opmærksomhed på, hvorledes forskellige fritidsaktiviteter kan styrke unges muligheder for uddannelse og arbejde i et længere perspektiv, særligt fra samfundets side. Det har betydning for de unges holdning til fritidsarbejde.

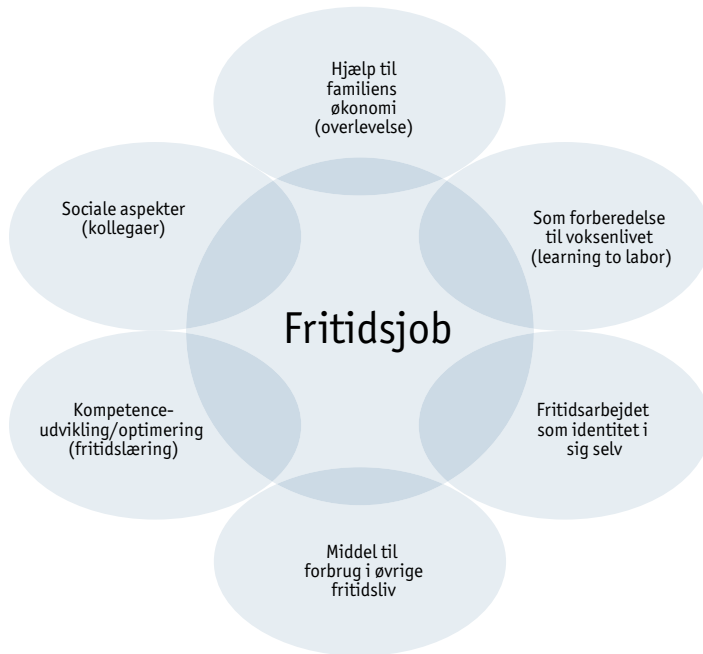
Dette skift i forståelsen af kra-

vene til aktiviteterne i fritidslivet er noget ungdomsforskeren Anne Kofod analyserer i hendes ph.d.-afhandling (2010). Hun belyser, hvorledes unges fritidsliv i dag og historisk set har været en kamplads for en række forståelser af, hvordan den kunne bruges på en rigtig og forkert måde. Hendes centrale pointe er, at det er et særligt kendetræk ved unges fritidsliv i dag, at der er kommet forventning om, at aktiviteterne i børn og unges fritidsliv har et indhold, som rækker ud over den umiddelbare aktivitet. Forventningen er, at børn og unge lærer noget igennem deltagelsen i aktiviteterne, som de kan bruge andetsteds, typisk i forhold til deres formelle uddannelse og senere deltagelse i arbejdslivet. Det er så vidt ikke et nyt argument. Mange fritidsorganisationer har længe argumenteret for, at børns og unges deltagelse i deres aktiviteter har givet dem viden om fx demokratisk deltagelse (igennem deltagelse i foreningens generalforsamlinger og bestyrelsesarbejde), som rustet dem til voksenlivets senere deltagelse i forskellige demokratiske handlinger (stemme til folketingsvalg mv.). Kofod er opmærksom på dette, men peger på, at det nye i forhold til tidligere er, at de unge samt i særlig grad fritidsorganisationerne og samfundet i lang højere grad betoner dette som en eksPLICIT værdi. De sker dog fra

to forskellige perspektiver. Fra organisationernes perspektiv handler det om at gøre deres aktiviteter attraktive for de unge. Fra de unges perspektiv er de i mange tilfælde opmærksomme på, at de kan "lære" noget ekstra ved at deltage i en given aktivitet. Dette er dog ikke på samme måde artikulert og må kæmpe med andre bevæggrunde for de unges deltagelse. Tendensen kalder Kofod for "fritidslæring", og det udtryk beskriver den nutidige tendens til, at fritiden ikke i samme grad som tidligere er fritid, men endnu en arena, hvor individets evner og muligheder løbende optimeres.

I figur 1 samles de forskellige aspekter ved unges fritidsarbejde, der er blevet diskuteret i denne opsamling og perspektivering. En begrundelse kan være ønsket om at tjene sine egne penge til eget forbrug. Som Illeris m.fl. (2009) peger på i deres analyse af det nutidige ungdomsliv, er de unges forbrug en signifikant kilde til identitetsdannelse. Det kan være fx tøj, musik, rejser eller andre ting, som de unge bruger til at signalere en given identitet og livsstil. Dette forbrug kræver penge, og her kan et fritidsjob være en vigtig finansieringskilde. En anden begrundelse fra de unges side kan være ønsket om at prøve at arbejde. Enten som en forsmag på det senere voksenliv

Figur 1. Dimensioner i de unges begrundelser for at tage et fritidsjob.

på arbejdsmarkedet, eller som en mulighed for at få erfaringer, som fx kan hjælpe dem med at træffe et uddannelsesvalg. En tredje overvejelse i forbindelse med fritidsjob kan være at skulle tjene penge til familiens ophold, som historisk har haft stor vægt.

Pointen er i denne forbindelse er, at forskellige begrundelser eller overvejelser i forbindelse med et fritidsarbejde har forskellige vægtninger og placeringer på forskellige tidspunkter, som litteraturstudiet

har peget på. Men pointen er også, at disse forskellige begrundelser mere eller mindre bevidst kan være på spil, når man undersøger unges overvejelser og forhold til fritidsarbejde.

I det næste kapitel tager vi hul på analysen af undersøgelsens datamateriale. Med udgangspunkt i dette kapitel vil vi tage fat i at belyse de unges forskellige holdninger og forståelse af fritidsjobbet, og hvilken rolle det har i deres hverdag.

Kapitel 4: Unge fritidsarbejde

Hvor mange unge har et fritidsjob, hvad laver de, og er der en forbindelse mellem fritidsjobbet og de unges generelle trivsel? Det er nogle af de spørgsmål, som dette kapitel i artiklen vil undersøge.

I litteraturstudiet og den efterfølgende perspektivering i sidste kapitel blev der præsenteret en række undersøgelser, og via disse blev der præsenteret en række perspektiver, der fremhævede forskellige træk og begrundelser for, at unge vælger at have et fritidsarbejde.

I dette kapitel vil vi gennemføre en statistisk analyse af et datasæt, som 545 unge mellem 13 og 17 år har besvaret. Vi vil arbejde videre med disse perspektiver og undersøge, i hvilket omfang danske unge anno 2011 falder indenfor de forskellige perspektiver. Udgangspunktet for analysen er de unges egne udsagn om deres fritidsarbejde. I den forstand er der tale om en subjektiv analyse jf. de forskellige rapporter i litteraturstudiet. Der er fx mulighed for, at de unge har andre definitioner af et fritidsarbejde eller måske ikke har helt styr på, om de i deres arbejde nogle gange løfter ting, der vejer mere eller mindre end 12 kilo.

Analysen vil finde sted i forskel-

lige tempi. Først vil den se på, hvor mange unge der har eller har haft et lønnet fritidsarbejde, hvad de har beskæftiget sig med, hvis de har haft fritidsarbejde samt omfanget af fritidsjobbet. Dernæst vil analysen se på de unges begrundelser for til- og fravalg af fritidsarbejde. Dette leder over i en analyse af de unges vilkår på fritidsarbejdet. Der er tale om en analyse af vilkårene i bred forstand, hvor der både ses på det fysiske og psykiske arbejdsmiljø samt på, hvordan et fritidsarbejde i øvrigt påvirker de unges almene trivsel. Afslutningsvis ses der på de unges forhold til fagbevægelsen, og hvorledes dette er forbundet med de unges perception af fritidsjobbet.

Indledningsvis kan det konstateres, at der er 545 besvarelser på undersøgelsen. Der er en svag overvægt af besvarelser fra piger (54 % mod 46 % drenge). Aldersmæssigt er respondenterne mellem 13 og 17 år. Der er en anelse færre 13-årige end i de andre aldersgrupper.

Hovedparten af respondenterne går i grundskolen (72 %), mens omkring hver femte (22 %) er ved at gennemføre en gymnasial uddannelse. Resten er enten ved at tage en erhvervsuddannelse (2 %), går på produktionsskole, arbejder, er le-

dig eller laver noget andet (samlet udgør disse kategorier 4 % af populationen).

Prævalens

Majoriteten, 64 % af de unge, har (43 %) eller har haft et fritidsjob (21 %) det seneste år. Det skal i den forbindelse bemærkes, at undersøgelsen benytter en strammere definition af fritidsjob end mange andre undersøgelser, idet spørgsmålsformuleringen eksplicit fx udelukker babysitting for naboen, da den sætter som definerende egenskab ved fritidsjobbet, at den unge har været ansat i en virksomhed. Ud af kommentarerne til spørgeskemaet kan det også læses, at nogle af de 13-årige lige er fyldt år, og dermed simpelthen ikke endnu rigtig har haft mulighed for at finde et lønnet fritidsarbejde i en virksomhed. Dermed også antydnet, at man måske bør se på andelen af unge med fritidsjob blandt de 14-årige, da de sandsynligvis afspejler andelen bedre blandt de 13-årige.

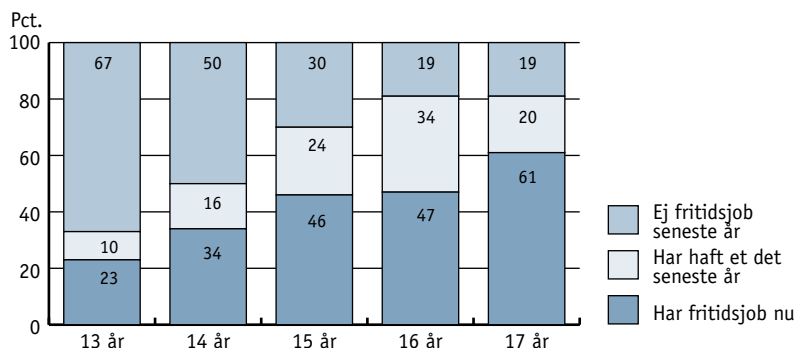
I figur 2 skitseres udviklingen i de unges fritidsarbejde, fordelt på de unges alder. Som figuren peger på, har næsten hver fjerde af de 13-årige et fritidsjob, og yderligere 10 % har haft et de seneste tolv måneder. Det indebærer med andre ord, at hver tredje 13-årig har eller har haft et fritidsjob. Det er således en pæn andel, som allerede i en tid-

lig alder har været ansat i en virksomhed og fået løn for det.

Men andelen stiger i de efterfølgende aldersgrupper. Blandt de 14-årige er det halvdelen af de unge, som enten har eller har haft et fritidsarbejde. Og endelig er der blandt de ældste, de 17-årige unge, over 4/5 (81 %), der har gjort sig erfaringer med et fritidsarbejde.

Det empiriske materiale peger således på, at der fortsat er en meget høj andel af danske unge, som har et fritidsjob. Tager man den anvendte definition i materialet i betragtning samt medregner andelen, der går på efterskole, og sammenligner det med andre undersøgelser, der er gennemgået i litteraturstudiet, virker det som om tendensen med, at danske unge i stor grad arbejder i deres fritid, stadig holder stik. Andelen af unge, der har et fritidsarbejde i denne undersøgelse, er i høj grad sammenfaldende med, hvad de citerede undersøgelser i litteraturstudiet pegede på. Det virker samtidig også som om, at der i det foreliggende materiale ikke er forskel på mænd og kvinders erhvervsfrekvens (men det kan også være en konsekvens af, at materialet ikke er så stort), selvom der var indikationer på, at der kunne være forskel ifølge litteraturstudiet. Det kan også skyldes den anvendte definition, der jo netop udelukker en del fritidsjob, der finder sted i private hjem, såsom

Figur 2. Andele af unge, der har fritidsarbejde eller ej

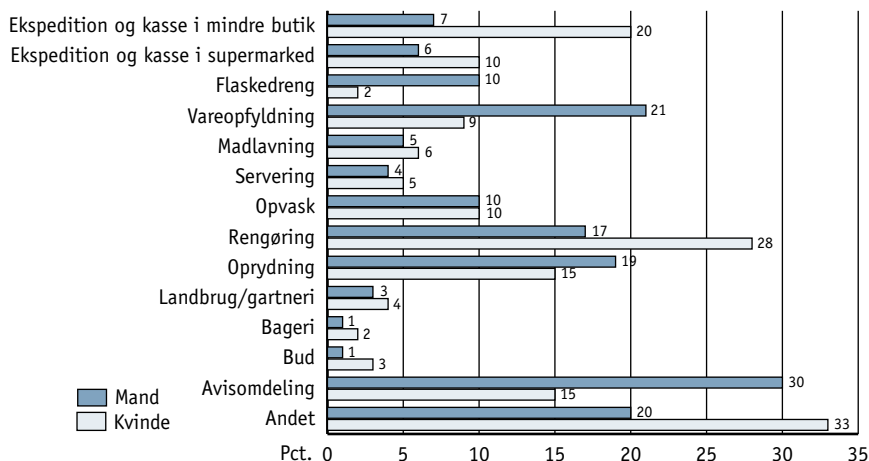
privat rengøring og børnepasning, der – som den senere analyse også viser – er typiske kvindejob.

Vendes blikket imod hvad de unge laver, tegner der sig et meget kønsopdelt billede. Billedet er vist i figur 3. Mændene arbejder i højere grad end kvinderne med avisudbringning, vareopfyldning og som flaskedreng. Omvendt arbejder kvinderne i større udstrækning med ekspedition (både i mindre butikker og i supermarkederne), med rengøring og punktet ”Andet”, som er den største kategori blandt kvinderne. Dette dækker bl.a. over dem, der arbejder med babysitning, der går til hånd på biblioteket, hjælper til med diverse forfaldne kontoropgaver, og som underviser/træner i fx svømning og ridning. Samlet set er de 3 mest populære fritidsjob: Andet, Rengøring og Avisomdeling.

For kvinderne er top 3: Andet, Rengøring og Ekspedition i mindre butik. Og for mændene er top 3: Avisomdeling, Vareopfyldning og Andet.

Blandt de 13-årige er den helt primære beskæftigelse Avisomdeling, som 60 % af dem, der er i arbejde beskæftiger sig med. Kigges der på de 17-årige, spiller avisuddeling ikke længere den store rolle. Her er det kun 5 %, der arbejder med dette. De 17-årige arbejder i modsætning til de 13-årige indenfor mange forskellige områder og funktioner. Ses der bort fra kategorien ”Andet”, som er den største blandt de 17-årige, arbejder de 17-årige primært med Rengøring (27 %), Vareopfyldning (22 %) og Ekspedition (33 %, når de to kategorier ”Ekspedition og kasse i mindre butikker” og ”Ekspedition og kasse i supermarkeder” slås sammen.

Figur 3. Hvad de unge arbejder eller har arbejdet med. Fordelt på køn

Langt de fleste (92 %) har et fritidsjob som en del af deres hverdag, mens de resterende (8 %) kun arbejder i ferierne. Der er ikke forskel i relation til køn eller alder i den forbindelse.

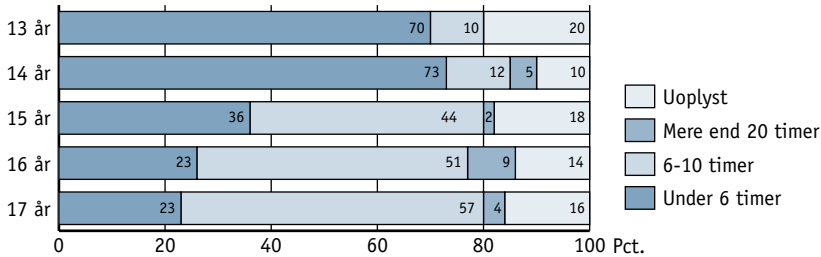
Hovedparten af de unge (41 %) lægger mellem 6 og 20 timers indsats på deres arbejde om ugen. En næsten lige så stor andel (39 %) arbejder mellem 0 og 6 timer om ugen. Det er en mindre andel, 5 % af de unge, der opgiver at arbejde mere end 20 timer om ugen. Figur 4 viser, hvorledes disse fordelinger ændrer sig i relation til de unges alder.

Andelen, der arbejder mere end 20 timer om ugen, er rimelig stabil uanset alderen, mens der særligt er forskydninger mellem intervallerne

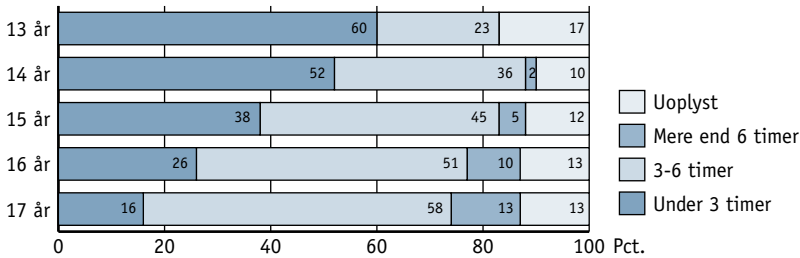
0 til 6 timer og 6 til 10 timer. Blandt de 13-14-årige arbejder langt de fleste unge mindre end 6 timer om ugen. I 15 til 17-års alderen sker der tilsyneladende en forøgelse af den gennemsnitlige arbejdstid, så de fleste nu arbejder mellem 6 og 20 timer om ugen.

Antallet af timer forøges ikke blot med alderen. Også den typiske arbejdstidslængde øges. Figur 5 illustrerer, hvordan arbejdstidslængden for de 13-årige næsten udelukkende er mindre end 6 timer og som regel er mellem 0 og 3 timer. Blandt de 17-årige er den typiske arbejdsdag steget til 3-6 timer og der er en pæn andel, der arbejder mere end 6 timer per gang. Der kan ikke ses nogen forskelle i relation til køn.

Figur 4. Hvor mange timer de unge arbejder om ugen. Fordelt på alder

Figur 5. Hvor mange timer arbejder den unge typisk per gang/per vagt. Fordelt på alder

Økonomi

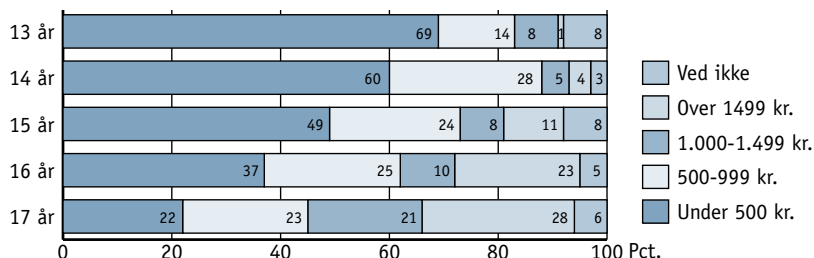
Der er to dimensioner, vi vil undersøge i forbindelse med de unges økonomi. Den ene dimension handler om, hvor mange penge de unge har til sig selv om måneden, og den anden dimension ser på, hvor meget de unge tjener per arbejdstime. I det empiriske materiale er der ikke spurgt ind til, hvor meget de unge tjener på deres fritidsarbejde.

For at begynde med det sidste først ser vi i det følgende på den anden dimension. Lidt under halvdel af de unge (47 %) har under 500

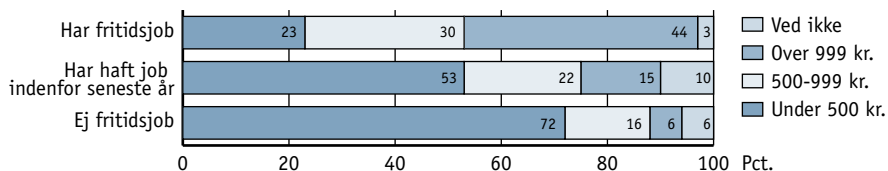
kr. til sig selv om måneden. Omkring hver fjerde (23 %) har under 1.000 kr. til sig selv om måneden. 11 % har mellem 1.000 og 1.499 kr. til sig selv. De resterende 9 % har mere end dette til rådighed.

Som figur 6 fremhæver, vokser de unges disponible indkomst væsentligt med alderen. Majoriteten af de 13-14-årige har under 500 kr. til deres eget forbrug om måneden. Denne andel falder til 22 % blandt de 17-årige. Omvendt er der stor spredning i de 17-åriges indkomstforhold. Der er stort set lige store

Figur 6. Hvor mange penge har de unge typisk til sig selv om måneden. Fordelt på alder. N=545

Figur 7. Rådighedsbeløb som de unge har til eget forbrug om måneden. Fordelt på om de unge aktuelt har et fritidsarbejde, har haft et fritidsarbejde det seneste år, og ikke har haft et fritidsarbejde de seneste 12 måneder. N=545

andele i alle indkomstkategorierne, og den største andel af dem har over 1.500 kr. om måneden til at finansiere det personlige forbrug med.

Figur 7 peger – måske ikke så overraskende – på, at rådighedsbeløbet for de fleste unge vokser, når de har eller har haft et fritidsjob. Det er måske mere overraskende, at rådighedsbeløbet er større for de unge, som har haft et fritidsarbejde det seneste år. Blandt de unge, der ikke har et fritidsarbejde, er det disponible beløb for hovedpartens vedkommende mindre end 500

kr. om måneden. Blandt dem, der har et fritidsarbejde, tjener lidt under halvdelen af de unge mere end 999 kr. om måneden og en tredjedel mellem 500 og 999 kr.

For de unge, der har et fritidsarbejde, er lønnen typisk mellem 50 og 75 kr. i timen. Dog er der i materialet en svag tendens til, at en større del af kvinderne har en højere timeløn sammenlignet med mændene. Fx har 11 % af kvinderne en timeløn mellem 76 og 100 kr. Den tilsvarende andel for mændene er 5 %.

Drengene er omvendt overrepræsenteret blandt dem, der har en timeløn under 50 kr. (21 % versus 8 % af kvinderne). Uanset køn er det meget få af de unge, der tjener mere end 75 kr. i timen.

Figur 8 fremhæver udviklingen i de to kategorier – under 50 kr. i timen og 50 til 75 kr. i timen – i forhold til de unges alder. Som det klart fremgår, dykker andelen af unge, der tjener under 50 kr. i timen markant, desto ældre de unge bliver, mens andelen, der tjener 50 til 75 kr., vokser væsentligt. Igen fremstår det som om, at 15-års alderen markerer en skillelinje lønmæssigt.

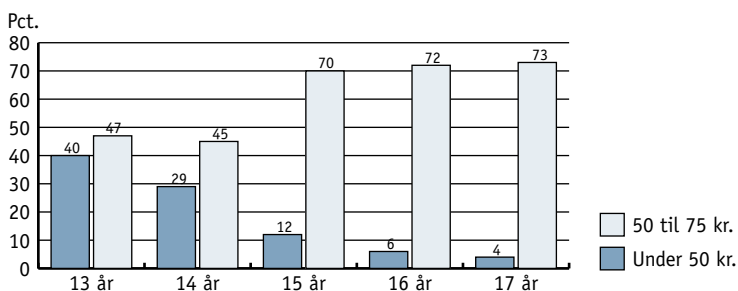
De unge får også lomme penge. I undersøgelsen bliver der spurgt, om de unge modtager økonomisk hjælp fra forældrene eller andre nærtstående. Det gør 88 % af de unge. Enten modtager de hjælp ofte (53 %) eller en gang imellem (35 %) fra forældrene eller andre nærtstående.

Denne pengekilde har imidlertid en tendens til at mindskes, når de unge bliver ældre og/eller får et fritidsjob og dermed tjener deres penge selv. Det er dog stadig hovedparten af de unge, der modtager denne form for økonomisk hjælp, uanset om de arbejder og uanset deres alder. Fx modtager 63 % af de 13-årige ofte denne form for økonomisk hjælp. En andel, som falder til 40 % blandt de 17-årige.

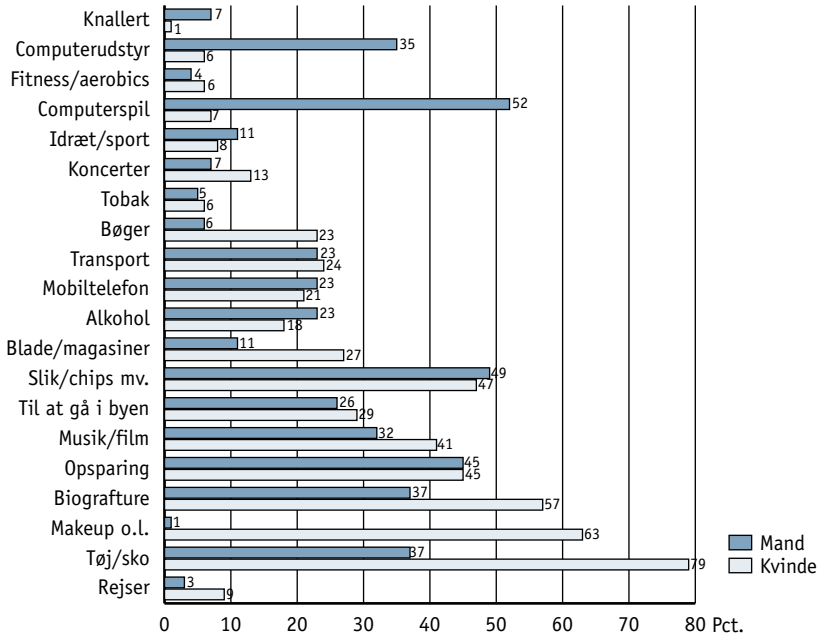
Hvad bliver pengene brugt til? Det afhænger i nogen udstrækning af den unges køn, som det fremgår af figur 9. De unge kvinder bruger pengene til tøj/sko, makeup og biograffture, mens de unge mænd bruger deres penge på computerspil, slik/chips eller sparer dem op.

Der er også nogle poster som ændrer udbredelse og dermed indikerer en ændret betydning i forhold til de unges alder. Fx er der ingen af de 13-14-årige, der har udgifter til Fitness/aerobics, mens det stiger til

Figur 8. Udviklingen i timelønnen, fordelt på alder

Figur 9. Hvad bruger de unge penge til? Fordelt på køn

11 % af de 17-årige. Lignende mønstre kan ses i forhold til en række af de andre poster i figuren. Fx vokser andelen af unge, der har udgifter til Koncerter, Knallert, Tobak, Mobiltelefon, Byture, Musik/film, Tøj/sko, Transport, Rejser og Alkohol, alle med de unges alder.

Det peger på den tendens, der blev skitseret i det foregående kapitel i denne artikel. Nemlig at det er dyrt at være ung. Der skal bruges penge på udseende (tøj/sko, makeup), samværet med vennerne (biograftere, til at gå i byen, alkohol og

koncerter) og værktøjet til at opretholde kontakten med omgivelserne (mobiltelefoner, transport). Samtidig med disse forbrugsgenstande, der kan forstås i forhold til deltagelsen i ungdomslivets mange forskellige arenaer og understøttelsen af de unges identitetskonstruktioner. Der er således tilsyneladende rigeligt brug for de penge, som fritidsarbejdet kan bidrage med. Spørgsmålet er efterfølgende, hvad de unge selv begrundes deres valg af fritidsarbejde med? Det tager vi fat på i de næste to afsnit, hvor det

handler om begrundelser for fra- og tilvalg af fritidsarbejde. Vi starter med at se på de unges begrundelser for fravalg af fritidsarbejde.

Begrundelser for fravalg af fritidsarbejde

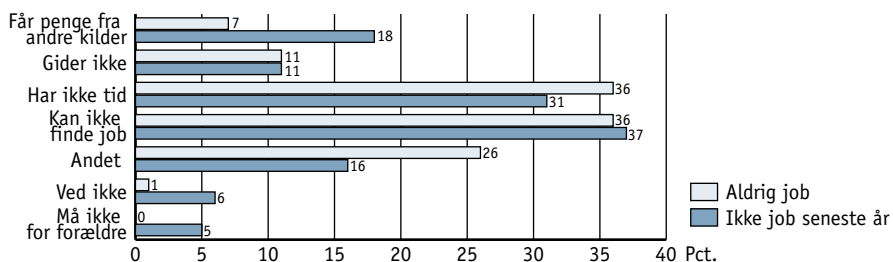
I dette afsnit vil vi på de unges egne begrundelser for fravalg af et fritidsarbejde. Som det allerede er blevet klart tidligere i artiklen, er der en del, som simpelthen ikke har haft mulighed for at have et fritidsarbejde endnu (lige blevet 13 år), eller som befinder sig i en sammenhæng, hvor der ikke er mulighed for det (fx går på efterskole).

Figur 10 viser et overblik over de unges begrundelser for at fravælge et fritidsjob. I figuren skelnes der imellem om den unge aldrig har haft et fritidsjob og ikke har haft et fritidsjob det seneste år. Der er 2 begrundelser, der især skiller sig ud.

Den ene handler om, at de unge ikke kan finde et fritidsjob. Her er der ingen forskel på, om de unge aldrig har haft et fritidsjob eller ikke har haft et det seneste år. Den anden centrale begrundelse handler om, at den unge ikke oplever at have tid til at passe fritidsjobbet ved siden af andre aktiviteter i fritiden. Her er der en mindre overvægt af unge, som aldrig har haft et fritidsjob, der angiver dette som årsag. Der er størst forskel på dem, der har haft et fritidsjob, og dem der aldrig har haft et, ved om fravalget skyldes, at man kan få penge fra andre kilder. Her er det særligt de unge, der har haft et fritidsjob, der angiver dette som en begrundelse.

Der er samtidig en række forskelle på pigernes og mændenes begrundelser for et eventuelt fravalg af et fritidsarbejde. Disse kommer til udtryk i figur 11. Det er i særlig

Figur 10. De unges begrundelser for at fravælge et fritidsarbejde. Andelene er opdelt efter om den unge aldrig har haft fritidsjob eller ikke har haft job det seneste år

grad en i vurdering af tiden – eller manglen på denne – der skiller drengene og pigerne. Pigerne, er en anelse mere tilbøjelige til at angive manglen på tid som en årsag til, at de ikke kan finde et fritidsjob.

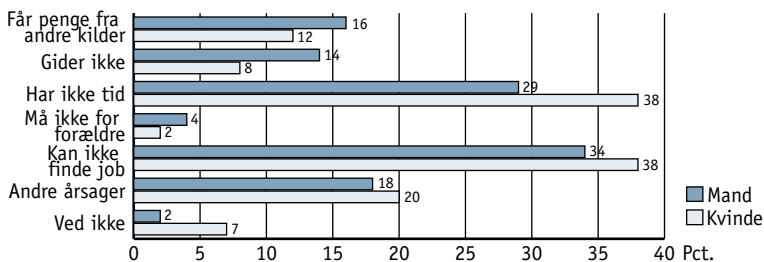
Aldersmæssigt er der kun to begrundelser, der ændrer sig. For det første er der 9 % af de 13-årige, der ikke må have et fritidsjob for deres forældre. Denne andel forsvinder allerede blandt de 14-årige. For det andet vokser andelen, der angiver, at de ikke har tid til at passe et fritidsjob fra 29 % (13-årige) til 48 % blandt de 17-årige. En faktor her er de øgede krav, det giver, når de unge skifter fra grundskolen til en ungdomsuddannelse. Og ses der specifikt på de unge, der går på enten en gymnasial uddannelse eller en erhvervsuddannelse, så angiver henholdsvis 58 % og 63 % af dem tidsmangel som en årsag til fravalg af et fritidsjob. Uanset alderen er kvinderne generelt mere tilbøjelige

til at angive tidsmangel som en begrundelse.

Ud af kommentarerne til dette spørgsmål kan det læses, at mange af de unge i undersøgelsen, er så unge (dvs. fyldt 13 år fornyelig), at de ikke har haft de store muligheder for at finde et fritidsjob. For de lidt ældre unge handler det også om, at de går på efterskole, og derfor ikke har mulighed for at passe et fritidsjob til hverdag. En del nævner også problemer med at få tid til at passe et fritidsjob i en travl hverdag, hvor skolen og evt. sportsgrene også skal passes, og tager alt tiden. Endelig er der nogle, som peger på fysiske årsager til, at de ikke kan klare et fritidsjob (fx vejrtrækningsproblemer, dårlige led/ryg eller lignende).

Blandt de unge i undersøgelsen, der ikke har et fritidsjob nu eller aldrig har haft et, ønsker 71 % at få et fritidsjob. Det er således et ganske udbredt ønske.

Figur 11. Begrundelser for et fravalg af et fritidsjob, fordelt på køn

Begrundelser for tilvalg af fritidsarbejde

Hvis vi vender blikket den anden vej og ser på, hvorfor de unge vælger at bruge noget af deres fritid på at arbejde, så er der især en begrundelse, der skiller sig ud. Det er, at det handler om – i de unges øjne – at tjene penge. Alle de andre begrundelser kommer langt efter dette, som det fremgår af figur 12.

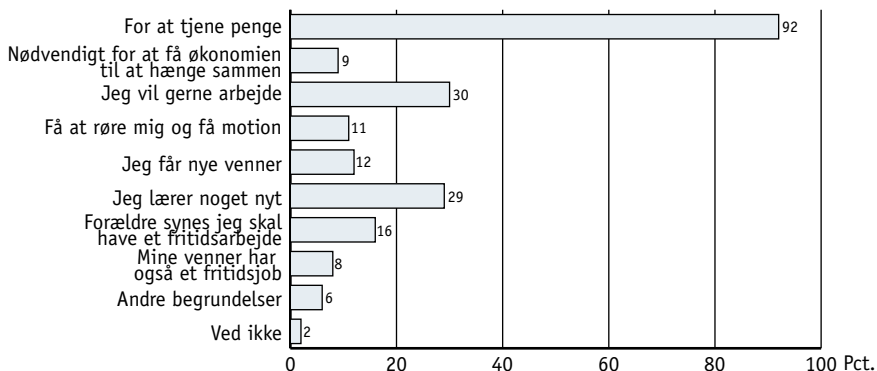
At pengene er den altoverskygende begrundelse for at have et fritidsarbejde kan næppe overraske mange og da heller ikke, hvis man har litteraturstudiet i frisk erindring. Dermed bliver det måske mere interessant, hvad der kommer på 2. og 3. pladsen. Den næstmest brugte begrundelse er, at de unge simpelthen gerne vil arbejde, og dernæst kommer muligheden for at lære noget nyt.

Der er ikke de store forskelle på drengenes og pigernes begrundelser for valg af fritidsarbejde. De eneste begrundelser, hvor der iagttages en mindre forskel, er ved villigheden til at arbejde og fokuseringen på de læringsmuligheder et fritidsarbejde kan indeholde. 33 % af pigerne angiver dette som en begrundelse mod 28 % af drengene. Ligeledes angiver 32 % af pigerne som begrundelse, at de lærer noget nyt mod 25 % af drengene.

Aldersmæssigt sker der også en udvikling i vægtningen af de forskellige begrundelser. Disse er vist i figur 13. Det skal dog erindres, at uanset alderen så forbliver det lige vigtigt for de unge at tjene penge; det er kun de kategorier, hvor der er ændringer i forhold til de unges vægtninger, der er medtaget.

Figuren peger for det første på,

Figur 12. Begrundelser for tilvalg af fritidsarbejde

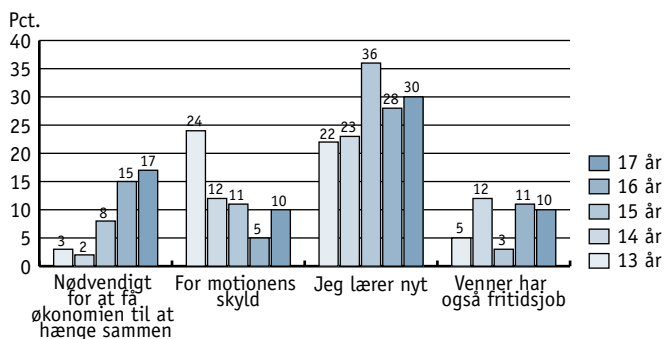

at fokuseringen på økonomien øges med de unges alder. Fritidsjobbet bliver et nødvendigt supplement for flere og flere af de unge. Omtrent hver 6. af de 17-årige unge angiver dette som en begrundelse. Til sammenligning er det hver 33. 13-årige, der angiver dette som begrundelse. For det andet peger figuren på, at fokusering på muligheden for at lære noget nyt igennem et fritidsarbejde stiger svagt, desto ældre de unge bliver. Og for det tredje falder andelen, der tager et fritidsjob for motionens skyld. Det er primært for de 13-årige at det tilsyneladende spiller en rolle at få noget motion igennem fritidsarbejdet.

Hvad viser analyserne af tilvalg og fravalg af et fritidsjob? Analyserne viser egentlig samlet set et ret stringent billede. For langt de fleste unge handler fritidsjobbet om muligheden for at tjene nogle penge og

sekundært måske lære noget nyt, eller fordi de gerne vil arbejde. I forlængelse af diskussionerne i litteraturstudiet understøtter det billedet af, at de unge bruger fritidsarbejdet som en finansieringskilde, der kan understøtte de finansielle omkostninger, som deltagelsen i det øvrige ungdomsliv har. Men samtidig handler det også om – dog i noget mindre omfang – at lære noget, og måske bliver klogere på, hvad man vil arbejde med senere eller lære nogle praktiske færdigheder, der kan anvendes i andre sammenhænge. Altså en række af de dimensioner, der er forsøgt beskrevet igennem brugen af begrebet om fritidslæring. Men denne fokusering på at lære noget er samtidig også en væsentlig årsag til, at nogle unge omvendt fravælger at have et fritidsarbejde. De vil hellere bruge kræfterne på deres uddannelse.

Figur 13. Udviklingen i andele, der vælger forskellige begrundelser for et fritidsarbejde. Kun de faktorer, hvor der er forskelle er medtaget

I næste afsnit skifter vi fokus og ser på de vilkår, de unge oplever at have på deres arbejdspladser. Dette leder dernæst over i en analyse af de unges brug og forståelse af hvilken rolle, fagbevægelsen kan have i relation til deres fritidsarbejde.

De unges vilkår i arbejdslivet

I dette afsnit tager vi fat i en analyse af en række af de forhold og vilkår som de unge møder i forbindelse med deres fritidsarbejde.

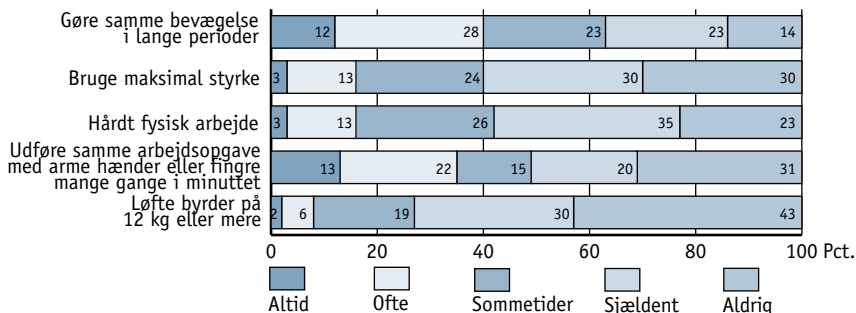
Det er meget få af de unge, der har et fritidsarbejde, der nogeninde skal møde på arbejde før kl. 6 (5 %). Det er noget mere normalt at skulle arbejde efter kl. 20 om aftenen, hvilket 20 % af de unge har oplevet. Risikoen for at have været på arbejde efter kl. 20 øges med de unges alder. Således har kun 7 % af de 13-årige oplevet dette, mens 33

% af 17-årige har været udsat for at skulle arbejde på dette tidspunkt.

Meget få (1 %) har været udsat for at der blev serveret alkohol i deres arbejdslokaler. Det er ligeledes få, der tilbringer deres arbejdstid foran en computerskærm. Hovedparten (77 %) sidder aldrig foran en computerskærm i forbindelse med deres fritidsarbejde. Det peger også på, at der er nogle arbejdsmiljømæssige udfordringer, må de primært lokaliseres i forhold til de fysiske forhold på arbejdspladsen og i relation til, om de unge fx løfter for tunge ting eller er udsat for træk mv.

Figur 14 tegner et billede af en række af de belastninger, de unge er udsat for i forbindelse med deres fritidsjob. Figuren kan læses fra to perspektiver. Fra det ene perspektiv kan det konstateres, at store

Figur 14. Om, og i så fald hvor ofte, den unge oplever bestemte former for arbejdsmæssige belastninger i forbindelse med deres fritidsarbejde

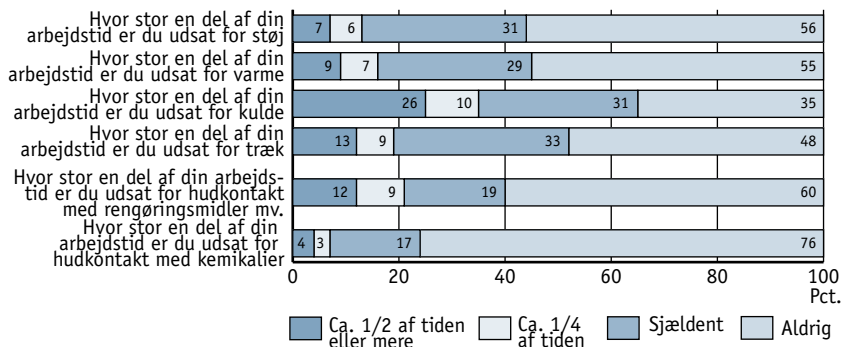
dele af de unge, der har et fritidsarbejde, oplever – med varierende intensivitet – forskellige former for belastninger, ensidigt arbejde og løft af tunge byrder. I det andet perspektiv peger figuren på, at mange af disse belastninger er relativt sjældne i de unges arbejdsliv.

Kønsmæssigt er de unge mænd i større udstrækning udsat for, at de skal udføre hårdt fysisk arbejde. Det er også de unge mænd, der oftere oplever at skulle løfte byrder på 12 kg eller mere. Det er noget 11 % af de unge mænd gør ofte (mod 3 % af kvinderne). Omvendt er der 52 % af kvinderne, der aldrig er udsat for at skulle løfte 12 kg eller mere i forbindelse med deres fritidsarbejde (sammenlignet med 32 % af mændene).

Billedet, der tegner sig, er, at de unge på deres fritidsarbejde i nogen udstrækning bliver udsat for gentaget arbejde, hårdt fysisk arbejde og løft af tunge byrder. Det er dog langt fra alle, der oplever dette.

Hvis analysen tages et trin videre, og vi i stedet ser på de unges oplevelser af forskellige aspekter af deres arbejdssituation om de fx oplever at være udsat for kulde, støj eller varme i forbindelse med udførelsen af deres arbejde – så tegner der sig et tilsvarende billede. Dette er vist i figur 15. Figuren peger generelt på, at majoriteten af de unge aldrig eller sjældent er udsat for støj, varme, kulde, træk og hudkontakt med kemikalier eller forskellige former for rengørings- og desin-

Figur 15 Om, og i så fald i hvilket omfang, de unge har oplevet støj, varme, kulde, træk, hudkontakt med henholdsvis rengøringsmidler eller kemikalier i forbindelse med udførelsen af deres fritidsarbejde. Kategorierne er omkodet, således at kategorien "ca. 1/2 af tiden eller mere" rummer kategorierne "Næsten hele tiden", "Ca. 3/4 af tiden" og "Ca. 1/2 af tiden"

fektionsmidler. Når det er sagt, er der dog stadig en mindre andel, der er udsat for en eller flere af disse forhold på deres arbejde. Mest udbredt er oplevelsen af at være udsat for træk (som 22 % af de unge oplever min. ¼ eller mere af deres arbejdstid) eller kulde (som 36 % oplever at være udsat for mindst en ¼ af deres arbejdstid).

Der er større risiko for, at de unge mænd oplever at være udsat for kulde. Det har lidt under en tredjedel (30 %) af dem oplevet i ca. ½ af deres arbejdstid eller mere. Den tilsvarende andel hos pigerne er 21 %. Det er i særlig grad de helt unge, der er udsat for kulde. Og det er formentlig forbundet med, at denne gruppe i stor udtrækning går med aviser og reklamesager; hvilket på undersøgelsestidspunktet var en særdeles kold fornøjelse.

Problemer med støj på arbejdspladsen øges omvendt med de unges alder. Det hænger måske sammen med, at jobtyperne ændrer sig, således at der er flere af de ældre unge, der fx arbejder i larmende produktionsmiljøer eller på cafeer. Det samme gør sig gældende for at være udsat for hudkontakt med rengøringsmidler og kemikalier. Det er i særlig grad de ældre unge i materialet, der oplever, at de i væsentlige dele af deres arbejdstid er udsat for hudkontakt med enten rengørings- og desinfektionsmid-

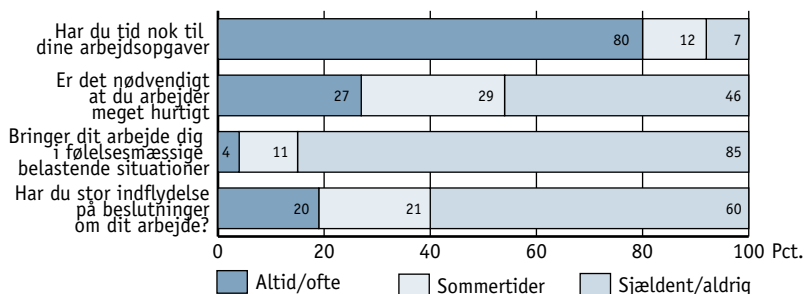
ler og/eller kemikalier. Fx oplever 17 % af de 17-årige at have hudkontakt med rengørings- og desinfektionsmidler ca. ½ tiden eller mere af deres arbejdstid (det samme gælder for 2 % af de 14-årige).

De unges oplevelse af kravene på arbejdspladsen

Et andet element ved arbejdsmiljøet er, hvorledes de unge oplever vilkårene mht. arbejdets gennemførelse, herunder deres egen indflydelse på arbejdet samt hvordan det generelle arbejdspress er defineret. Dette bliver i undersøgelsen undersøgt i fire dimensioner. For det første spørges der til, hvorvidt de unge oplever at have indflydelse på beslutninger omkring deres fritidsarbejde. For det andet spørges der ind til, om det er nødvendigt for den unge at arbejde meget hurtigt for at kunne følge med, og for det tredje spørges der i forlængelse af dette ind til, om de unge oplever at have tid nok til deres arbejdsopgaver. Endelig spørges der for det fjerde ind til, om arbejdet nogle gange sætter de unge i følelsesmæssigt belastende situationer. Svarene på disse spørgsmål er vist i figur 16.

Det er overordnet set et positivt billede figuren aftegner. Hovedparten af de unge oplever, at de som regel har tid nok til at løse deres arbejdsopgaver, mens det "kun" er 27 %, der oplever, at det altid eller ofte

Figur 16. De unges vurdering af forskellige aspekter af deres arbejdsliv. Kategorierne altid/oftede og sjældent/aldrig er sammenkodede kategorier

er nødvendigt for dem at arbejde meget hurtigt for at nå den forventede arbejdsmængde. Det er ydermere meget få unge, der oplever, at deres arbejde bringer dem i følelsesmæssige belastende situationer. Og endelig er det kun omkring hver femte ung (20 %), der oplever, at de altid eller ofte har indflydelse på beslutninger i forbindelse med arbejdets gennemførelse. Hovedparten har sjældent eller aldrig nogen indflydelse i den forbindelse.

Arbejdsforhold

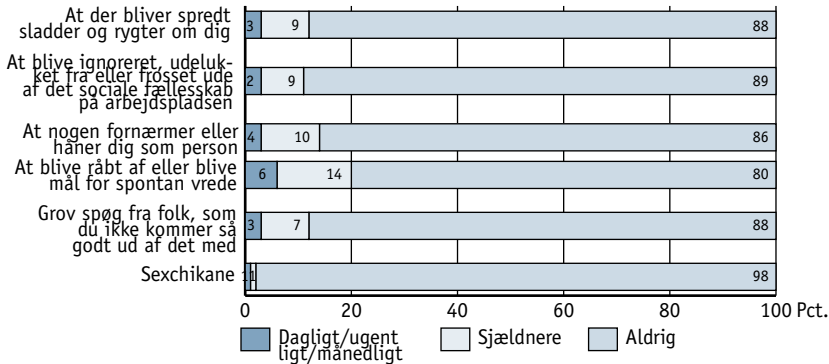
Det positive billede fortsætter, når man ser på de unges erfaringer med negativ adfærd rettet mod dem på arbejdspladsen. Figur 17 viser i brede træk de unges vurdering af det psykiske arbejdsmiljø på arbejdspladsen. Det er et forsvindende lille antal unge, der har været

udsat for nogle af de inddragne former for negativ social adfærd rettet mod deres person. Når det er sagt, så er der trods alt stadig et mindretal, der i et begrænset omfang har været udsat for fx grov spøg, eller som er blevet fornærmet eller hånet pga. deres personlighed.

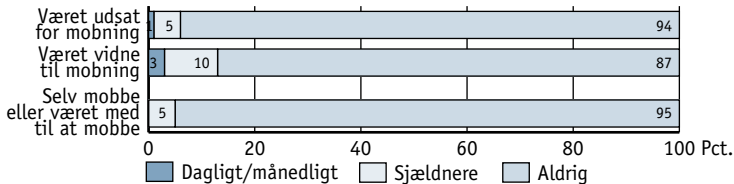
Samme mønster går igen, når der ses på andelen af unge, der har været i berøring med mobning på arbejdspladsen – enten som den mobbede eller som mobberen. Fra anden forskning ved vi, at mobning generelt er et væsentligt problem i skolen, hvor store andele af unge oplever at blive mobbet på et eller andet tidspunkt i deres skolegang (se fx Nielsen og Sørensen 2011).

Mobning kan defineres som det, der finder sted, når en person gentagne gange bliver udsat for ubehagelig eller nedværdigende behand-

Figur 17. De unges vurdering af det psykiske arbejdsmiljø på arbejdspladsen. Der er blevet spurgt til, om de unge de seneste 12 måneder har oplevet en af de vurderede aspekter i forbindelse med deres fritidsjob

Figur 18. Mobning på arbejdspladsen. Opdelt i, om den unge er blevet mobbet, har set andre blive mobbet eller den unge selv har været mobberen

ling, som vedkommende har vanskeligt ved at forsvare sig imod.

Figur 18 peger på, at mobning er en ganske sjælden forseelse på de arbejdspladser, hvor de unge er ansat. Det er meget få unge (6 %), som oplyser at have været udsat for mobning, og i hovedparten af (de få) tilfældene er der langt imel-

lem mobbeepisoderne. Det er kun 1 % af de unge, der oplever mobning på dagligt/månedlig basis. Samme billede gør sig også gældende i forhold til, når det er den unge selv, der er mobberen eller medvirker til at mobbe. Det er omkring en 1 ud af 20, der har mobbet andre. Derimod er der lidt flere unge, der har over-

været mobning på deres arbejdsplads. Det har 13 % været vidne til.

Hjælp fra kolleger og chef

Billedet af de unges integration på deres arbejdsplads har hidtil været meget positivt. Det er meget få, der direkte bliver mobbet eller selv mobber andre. Det fremstår også som om, at forholdene omkring arbejdets organisering for mange unge er i orden. De positive takter fortsætter også i de unges vurdering af deres integration på deres arbejdspladser. Vurderingen er vist figur 19.

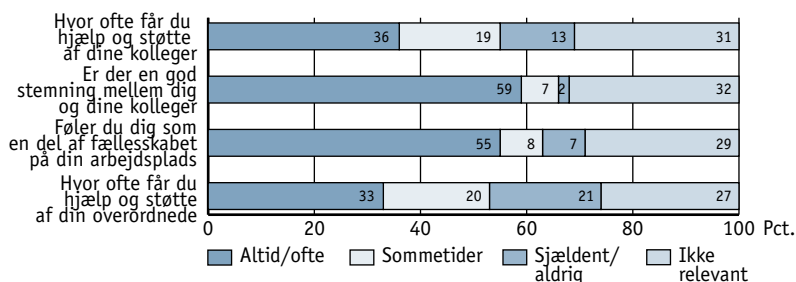
Der er blevet spurgt til, om den unge oplever at få støtte og hjælp fra henholdsvis deres nærmeste overordnede og deres kollegaer, samt om den unge oplever at være en del af fællesskabet på arbejdspladsen, og om der er en god stemning mellem den unge og kollegaerne.

Hovedparten af de unge oplever,

at de dels er en del af fællesskabet på arbejdspladsen og dels, at der er en god stemning mellem dem og kollegaerne. Det er en mindre minoritet, der oplever, at dette sjældent eller aldrig er tilfældet. Billedet er mere blandet, når der ses på støtte og hjælp fra henholdsvis den nærmeste overordnede og kollegaerne, selvom der grundlæggende stadig er tale om nogle positive vurderinger.

Der er en svag tendens til, at pigerne er mere socialt orienteret. I al fald får de tilsyneladende mere hjælp og støtte fra deres kollegaer. Aldersmæssigt bliver kollegaerne også mere betydningsfulde desto ældre den unge er. Blandt de 13-årige er det kun 13 %, der altid eller ofte får hjælp af deres kollegaer. Denne andel vokser til 52 % af de 17-årige. Samme mønster i forhold til alder viser sig også, når det gælder vurderingen af, om der er

Figur 19. De unges vurdering af det sociale miljø på arbejdspladsen

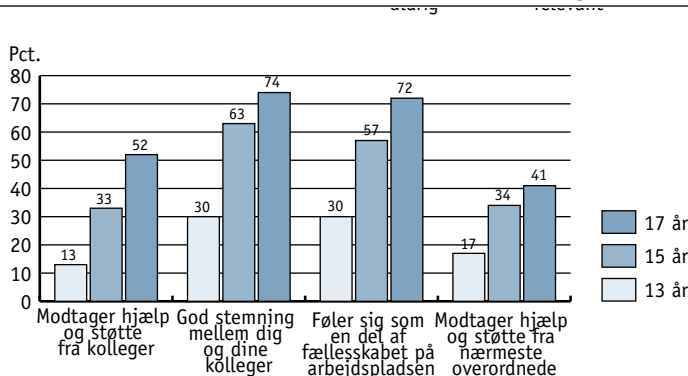
en god stemning mellem den unge og kollegaerne. Blandt de 13-årige finder 30 %, at der altid eller ofte er en god stemning mellem dem og kollegaerne. Denne andel stiger til 74 % af de 17-årige. Denne stigning afspejler også, at det særligt er de 13-årige, der i stor grad går med aviser, og dermed spiller forholdet til kollegaerne for dem ikke den store rolle, hvilket afspejles i det store antal, der har valgt kategorien "ikke relevant". Figur 20 viser udviklingen på de fire spørgsmål i forhold til de unges alder.

Kønnet spiller også en gennemgående rolle. Dog ikke lige så markant, som alderen. Men generelt er det således, at pigerne i større udstrækning føler sig bedre integreret på arbejdspladsen.

Figur 20 afspejler også, at de un-

ges fritidsjob skifter karakter desto ældre den unge bliver. Hvis vi kort genopfrisker den tidligere analyse af de unges beskæftigelsesmønstre i relation til de unges alder. Blandt de 13-årige er den helt primære beskæftigelse avisomdeling (som 60 % af de 13-årige arbejder med). Denne andel falder til 5 % blandt de 17-årige. Omvendt arbejder de 17-årige indenfor mange forskellige områder og funktioner. Ses der bort fra kategorien "Andet", som er den største blandt de 17-årige, arbejder de 17-årige primært med Rengøring (27 %), Vareopfyldning (22 %) og Ekspedition (33 %), når de to kategorier "Ekspedition og kasse i mindre butikker" og "Ekspedition og kasse i supermarkeder" slås sammen). Dette skift fra avis- og reklameudbringning til andre typer job,

Figur 20. De unges vurdering af deres integration med arbejdspladsen. Kun andele, der har svaret "altid" eller "ofte" er medtaget. Fordelt på alder

hvor den unge i højere grad er nødt til at indgå i et kollegialt samarbejde, gør det samtidigt mere nærliggende, at det sociale samvær på arbejdspladsen får en mere fremtrædende placering. Men dette kan læses som om, at det også indikerer, at de unge i højere grad vægter det sociale indhold i arbejdet og den støtte og hjælp de kan få af kollegerne på fritidsarbejde, når de bliver ældre. Tesen er med andre ord, med basis i diskussionen af litteraturstudiet, at det sociale aspekt ved fritidsarbejdet får større vægtning og betydning for den unge i takt med, at vedkommende bliver ældre.

Fritidsarbejdets relation til de unges almene trivsel

Hvis vi vender blikket mod de unge selv, så er majoriteten (78 %) af dem, der har et fritidsarbejde glade for deres fritidsjob. De unge kvinder er en anelse mere glade (83 % mod 72 % af de unge mænd). Men der også en ret klar tendens til, at de ældste unge (84 % af de 17-årige) i undersøgelsen i større omfang er mere glade for deres fritidsarbejde end de yngste (67 % af de 13-årige) i materialet. Det er en udvikling, der supplerer analysen i det foregående afsnit. Kvinderne er gennemgående mere glade for deres fritidsjob. Men uanset køn og alder er de unge gennemgående glade for deres fritidsarbejde.

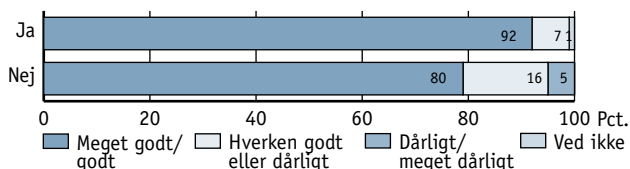
Hvis man ser på, hvorledes dette forholder sig i relation til de unges vurdering af deres liv lige nu, så fremkommer der følgende billede, som er vist i figur 21.

Samlet set er de fleste unges vurdering af deres liv lige nu positivt. Hovedparten oplever, at deres liv enten er meget godt eller godt. Det er forholdsvis, der falder i midterkategorien – hverken godt eller dårligt – og det er få unge, der mener, at deres liv lige nu er dårligt eller meget dårligt. Når det er sagt, så peger tallene på, at de unge, der er glade for deres fritidsarbejde også generelt er mere tilbøjelige at have en positiv vurdering af deres liv lige nu.

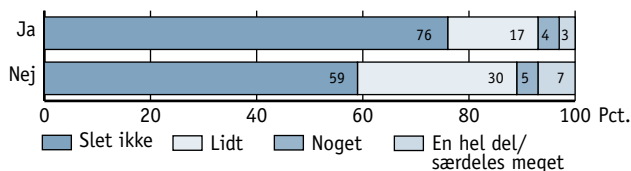
Det samme billede fremkommer – blot med omvendt fortegn, når man ser på de unges vurdering af, om de har følt sig ensomme de seneste 4 uger. Her er det generelle billede, at de fleste unge (70 %) ikke har følt sig ensomme i denne periode. Omkring en femtedel (22 %) har følt sig en anelse ensom, og de resterende 9 % har følt sig ensomme i et varierende omfang.

Figur 22 peger på, at de unge, der er glade for deres fritidsjob, i mindre udstrækning har følt sig ensomme, når de sammenlignes med de unge, der ikke er glade for deres fritidsjob. På den facon viser det samme billede, som den foregående

Figur 21. De unges vurdering af deres liv lige nu – sådan alt i alt? Opdelt i relation til, om de unge er glade for deres fritidsarbejde (ja/nej). Kategorierne "meget godt/godt" og "dårligt/meget dårligt" er sammenkodede kategorier i forhold til det oprindelige spørgsmål

Figur 22. De unges vurdering af, om de har følt sig ensomme de seneste 4 uger, og hvis ja, i hvilket omfang. Opdelt i forhold til, om de unge er glade for deres fritidsarbejde (ja/nej). Kategorien "En hel del/særdeles meget" er sammenkodet i forhold til det oprindelige spørgsmål

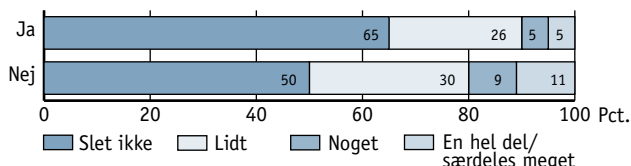
figur, at de unge, der er glade for deres fritidsjob også oftere vurderer deres livskvalitet mere positivt. Spørgsmålet er efterfølgende, hvilken rolle fritidsjobbet har i denne sammenhæng. Er det, fordi de har et fritidsjob, at de oplever at have mere selvtillid og er mindre ensomme? Eller er det, fordi der er tale om veltilpassede unge med et overskud til at passe et fritidsjob?

De to næste figurer supplerer dette billede af, at de unge, der er glade for deres fritidsjob også trives

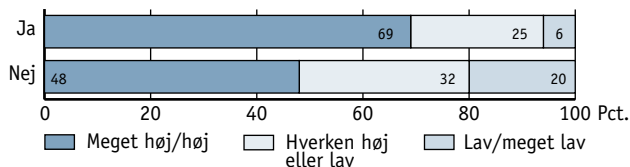
bedre på andre livskvalitetsområder. Figur 23 beskriver de unge selvrapporterede psykiske velvære med hensyn til, om de den seneste måned har oplevet at føle sig nedtrykt.

I forhold til ensomhed er der tilsyneladende flere af de unge, der har følt sig nedtrykt de seneste 4 uger. 27 % af de unge har følt sig lidt nedtrykte, og 14 % har i et vist omfang følt sig noget eller mere nedtrykt. I forhold til fritidsarbejdet er de unge, der er glade for deres fritidsarbejde mindre tilbøjelige til at have følt sig

Figur 23. Om de unge de seneste 4 uger har følt sig nedtrykt. Fordelt på om de er glade for fritidsarbejde eller ej (ja/nej). Kategorien "En hel del/særdeles meget" er sammenkodet i forhold til det oprindelige spørgsmål. N=317

Figur 24. De unges selvvrurderede selvtillid på en skala fra meget høj/høj til lav/meget lav. Fordelt på de unges vurdering af, om de er glade for deres fritidsarbejde eller ej. De to yderkategorier (meget høj/høj og lav/meget lav) er slået sammen i forhold til det originale spørgsmål. N=317

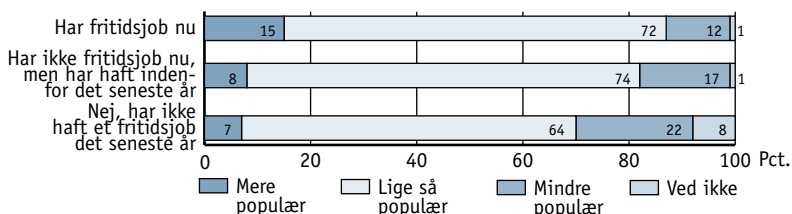
nedtrykte end de unge, der ikke er glade for deres fritidsarbejde.

Figur 24 tegner igen et portræt af, at de unge, der oplever at være glade for deres fritidsarbejde adskiller sig ved at have en mere positiv vurdering af deres selvvrurderede selvtillid. Der er en lang større andel af de unge, der er glade for deres fritidsarbejde, som også vurderer deres selvtillid som værende meget høj eller høj når de sammenlignes med de unge, der ikke er glade for deres fritidsarbejde.

Hvis man i stedet ser om det at have et fritidsarbejde eller ej, giver de samme forskelle i vurderingen af selvtilliden, så viser det sig, at det ikke er tilfældet. Det indikerer, at et velfungerende fritidsjob, kan medvirke til at forøge den unges velbefindende positivt på en række livsområder, der rækker udover selve fritidsarbejdet.

Det kommer også til udtryk i den sidste figur i dette afsnit. Figur 25 viser de unges selvvrurderede popularitet, fordelt i relation til, om den

Figur 25. Diagrammet samler op på de unges egne vurderinger af deres popularitet i forhold til andre unge på deres alder. Beskrivelserne er segmenteret i forhold til de unges fritidsjobsstatus

unge har et fritidsjob eller ej. Uanset fritidsjob eller ej så placerer de fleste sig i midten af figuren, hvor de vurderer, at de er lige så populære som andre unge på samme alder. Dog er der en tendens til, at de unge, der har et fritidsjob på undersøgelsestidspunktet i større omfang vurderer deres popularitet som højere end andre jævnaldrende unge.

Analyserne i dette afsnit peger på, at et velfungerende fritidsjob kan påvirke de unges livskvalitet og selvværd i en positiv retning. I den forstand understøtter analyserne i dette afsnit analyserne i litteraturstudiet, hvor der blev fremhævet, at fritidsjobbet er centralt placeret i de unges liv i dag, fordi det tilbyder en måde, hvor de kan få økonomiske ressourcer til at understøtte en række aspekter af ungdomslivet. Men som analyserne også peger på, er der tilsyneladende også en bekræftelse i fritidsarbej-

det, som kan højne de unges livskvalitet. Undervejs i afsnittet blev det diskuteret, om der er tale om, at det er de velfungerende og glade unge, der vælger at arbejde i fritiden, eller om de unge bliver glade og velfungerende pga. fritidsarbejdet. Analyserne kan ikke udelukke den ene eller den anden forklaring, men der er indikationer på, at et fritidsarbejde som den unge er glad for kan øge vedkommendes livskvalitet i en positiv retning.

Oplevede ulykker på en selv og på arbejdspladsen

Det er meget få unge i materialet (2 %), der indenfor de seneste 12 måneder har været udsat for en ulykke på deres arbejdsplads, som medførte, at de måtte søge lægekontakt. For hovedparten (57 %), er der tale om situationer, hvor de har været udsat for kvæstelse, hudafskrabning og åbent sår. Ud af kommenta-

terne til spørgsmålet kan det også læses, at der tilsyneladende også er en pæn del af de unge, der har haft kontakt til lægen, fordi deres hud slår ud og er irriteret.

Kontraktforhold

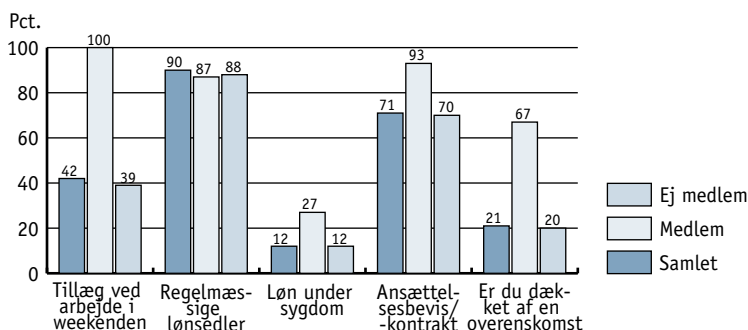
Hvor det er et fåtal af de unge, der har oplevet eller været udsat for en ulykke i forbindelse med deres fritidsarbejde, så bliver det mere grumset, når vi ser på de kontraktlige forhold omkring deres fritidsarbejde. Disse er aftegnet i figur 26.

Hovedparten af de unge i undersøgelsen har et ansættelsesbevis. Denne andel øges væsentlig, hvis den unge samtidig er medlem af en fagforening. Den generelt høje andel

af unge med et ansættelsesbevis afspejler formentlig den anvendte definition af "fritidsjob", hvor den unge skulle være ansat ved en virksomhed, før der er tale om et fritidsjob.

Langt de fleste unge modtager deres lønsedler regelmæssigt. Her er der ingen forskel på, om den unge er medlem af en fagforening eller ej. Derimod er der stor forskel på, om de unge får tillæg ved weekendarbejde. Det er generelt få, der får det, men de unge, der er medlem af en fagforening, hvor overenskomsten siger, at medlemmet er berettiget til tillæg får alle tillæg ved weekendarbejde. Det samme gør sig gældende ved løn under sygdom. Det er generelt meget få unge, der får løn

Figur 26. Andelen af de unge, der har henholdsvis et ansættelsesbevis, får løn under sygdom, modtager regelmæssige lønsedler og får tillæg ved arbejde i weekenden. Opdelt i tre kategorier. Samlet er for alle unge, der har eller har haft et fritidsjob. Kategorien "medlem", viser andelen for de unge, der er medlem af en fagforening, og "ej medlem" viser andelen for de unge, der ikke er medlem af en fagforening

ved sygdom; det kan måske hænge sammen med, at mange af dem er timelønnet. Det er imidlertid over dobbelt så mange unge, som er medlem af en fagforening, der modtager løn under sygdom, som de, der ikke er medlemmer.

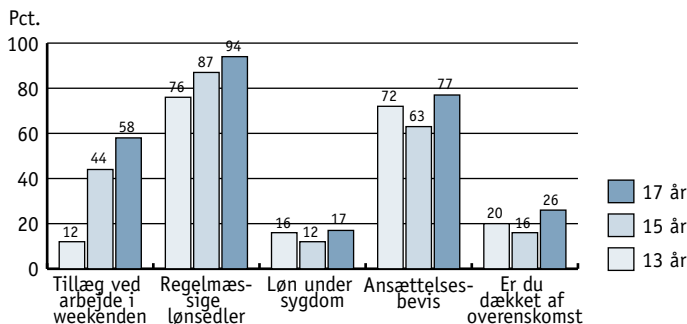
Der er, som det fremgår af figuren store forskelle på, hvorvidt den unge er medlem af en fagforening eller ej, når det gælder disse formelle forhold. Men figuren peger indirekte også på, at der er væsentlige andele af de unge, der ikke ved om de reelt er dækket af en overenskomst eller ej og måske i øvrigt har et mindre kendskab til deres rettigheder og muligheder på arbejdsmarkedet. Vi kender ikke de præcise sammenhænge, men dette un-

derstøttes af de senere analyser, om de unges kendskab til og brug af fagforeningerne (i næste afsnit).

Kønsmæssigt, er der en generel tilbøjelighed til, at pigerne generelt i større udstrækning har styr på disse formelle ting omkring deres fritidsarbejde. Tilsvarende, er der en helt klar relation til de unges alder på nogle af de formelle vilkår. Dette er vist i figur 27.

Der er en positiv udvikling i andelen, der får tillæg ved evt. weekendarbejde, og som modtager regelmæssige lønsedler. Derimod er der ikke den samme udvikling – der er snarere tale om stagnation – i andelen, der får løn under sygdom, og som har et ansættelsesbevis og er dækket af en overenskomst. Det

Figur 27. Udviklingen i andele af unge, der modtager tillæg ved arbejde i weekenden, modtager regelmæssige lønsedler, får løn under sygdom, har et ansættelsesbevis og er dækket af en overenskomst. Der er tale om de unges selvrapporterede oplysninger og ikke registerbaserede data

betyder med andre ord, at der for det første er omkring en fjerdedel af de unge, der har et fritidsjob hos en virksomhed, men som ikke har modtaget et ansættelsesbevis. Der er omkring $\frac{3}{4}$ af de unge, der ikke mener, at deres arbejde er dækket af en overenskomst.

Figur 26 pegede på, at et medlemskab af en fagforening har kraftig indflydelse på, at disse aspekter af arbejdslivet er på plads for de unge. Figuren antydede dog også, at det tilsyneladende er ganske få unge, der rent faktisk er medlem af en fagforening. Hvor få og hvad årsagerne kan være, vil vi tage fat på i det næste afsnit.

Medlemskab af fagforening

Det er meget få af de unge (5 %), der er medlem af en fagforening. De få unge, der er medlem af en fagforening, er alle over 15 år. De følgende analyser kommer derfor i højere grad til at handle om, hvad de unge tror om fagbevægelsen, snarere end om, hvad deres erfaringer er, for det er simpelthen forsvindende få, der faktisk har nogen konkret og personlig erfaring med fagbevægelsen.

Heldigvis – for fagforeningerne – er de 5 % ikke et udtryk for, at alle unge er uvidende om, hvad en faglig organisation er. Det er kun 9 % af de unge i undersøgelsen, som angiver, at de ikke har hørt om en række af de centrale og store fagli-

ge organisationer på det danske arbejdsmarked. Dertil kommer der 6 %, der har svaret ”ved ikke” til dette spørgsmål, hvilket må antages at falde i samme kategori. Tilsammen giver det en andel på 15 % af de unge, der formentlig kan betegnes som uvidende. Figur 28 viser de unges kendskab til en række faglige organisationer på det danske arbejdsmarked.

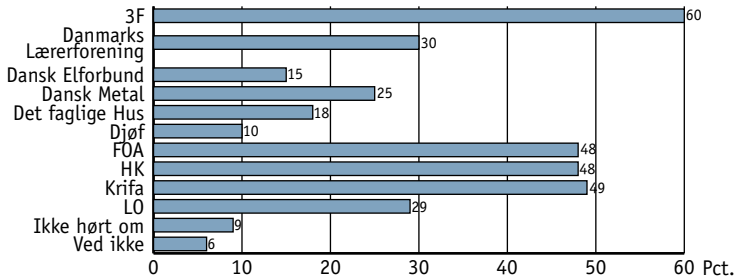
Overordnet set er kendskabet størst til 3F, som 3 ud 5 unge kender. 3F efterfølges af FOA, HK og Krifa på en delt andenplads. Disse kender lidt under halvdelen af de unge i undersøgelsen. Dernæst kommer der en række andre organisationer, som færre unge kender. Der er ikke forskel på de unges mænds og kvinders kendskab til de forskellige faglige organisationer.

Desto ældre den unge bliver, desto større er chancen for, at vedkommende har et kendskab til organisationer på det faglige område. Figur 29 tegner et portræt af denne udvikling på en række udvalgte faglige organisationer.

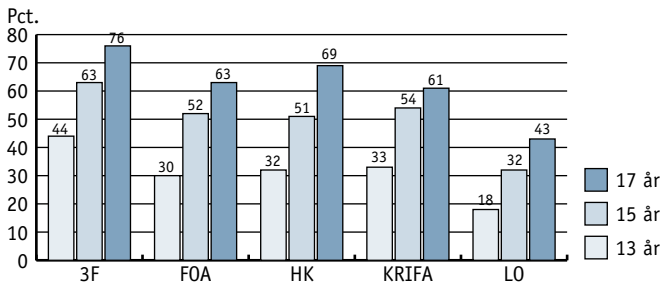
Udviklingen i kendskabet til de forskellige organisationer er meget ens; kendskabet vokser med de unges alder, og det virker også som om, at kendskabet til de i medierne højest profilerede organisationer er størst.

Man kan vælge at begræde, at kendskabet til de faglige organisa-

Figur 28. De unges kendskab til forskellige faglige organisationer på det danske arbejdsmarked

Figur 29. Udviklingen i kendskab til udvalgte faglige organisationer

tioner ikke er større blandt de unge. Men omvendt peger tallene på, at kendskab vokser solidt jo ældre de unge bliver og dermed også kommer tættere på fuld indtræden på arbejdsmarkedet. I forhold til diskussionerne i litteraturstudiet kan hullerne i kendskabet også hænge sammen med, at de unge ikke helt opfatter fritidsarbejdet som et rig-

tigt arbejde, og dermed ikke oplever et påtrængende behov for at bliver klogere på organisationerne, da de jo netop henvender sig til dem, der arbejder for ”alvor”. Det er en tolkning, der bl.a. understøttes af analyserne i Nielsen og Sørensen 2010.

De få, der er medlem af en fagforening, er i overvejende grad medlem pga. to årsager. Den første er,

at de gerne vil have støtte og hjælp til løn- og arbejdsforhold (59 %). Den anden er, at forældrene syntes, at den unge skulle melde sig ind (47 %). Derudover er der også en mindre andel (29 %), der er blevet medlem som en følge af et besøg af en fagforening enten i skolen eller på arbejdspladsen.

Vendes fokus den anden vej for at se på de unges begrundelser for ikke at være medlem af en fagforening falder de i grove træk i tre kategorier. Den første – og største med en andel på 51 % – er, at det aldrig er faldet den unge ind, at de skal være medlem af en fagforening. Kigger man på de skriftlige kommentarer til dette spørgsmål, viser det sig, at de unges overvejelser primært går på, at de ikke opfatter fritidsjobbet som rigtig godt, samt at de er i tvivl om, hvorvidt de overhovedet kan være medlem af en fagforening:

”Det er ikke nødvendigt, jeg arbejder jo bare 4 timer om ugen”

”Jeg har kun et fritidsjob”

”Jeg er kun 15 år, og mit primære erhverv er folkeskolen.”

”Jeg er stadig for ung”

”..troede ikke man kunne, når man kun er 13 år, og så er der jo heller ingen penge tilbage af min løn.”

Den anden udbredte begrundelse er

”ved ikke” kategorien, som 20 % har valgt. Ud fra de unges kommentarer til det, kan dette fx dække over, at man gerne vil være medlem, men endnu ikke har haft tid eller lejlighed til at få meldt sig ind:

”Har ikke fået mig meldt ind endnu.”

Men det kan også handle om, at man simpelthen ikke aner, hvad en fagforening er for en størrelse, og hvad den kan hjælpe med:

”..ved ikke hvad en fagforening er.”

Hver femte af de unge (20 %) angiver, at de ikke ved, hvorfor de ikke er medlem. Derudover er der få unge, der synes, at det er for dyrt at være medlem, (10 %), at der ikke er andre på arbejdspladsen, der er medlem (7 %), angiver forældrene som årsag til, at de ikke er medlem (6 %).

Så samlet set er den mest udbredte begrundelse således, at de unge aldrig har tænkt over, at de skal være medlem. De to næstmest udbredte begrundelser er, ”ved ikke” og ”andet”, som ved nærmere inspektion dækker over en undren hos de unge over, hvorfor en fagforening kan være relevant i relation til et fritidsjob. Og endelig er der en række andre mindre udbredte begrundelser.

Det tegner for mange et bille-

de af, at store dele af de unge har svært ved at se begrundelsen og relevansen for at være medlem af en fagforening. Det handler tilsyneladende også om, at de unge klassificerer fritidsarbejdsarbejdet i en anden kategori end ”rigtigt arbejde”, og dermed i deres egne øjne heller ikke har brug for de ting/organisationer mv., der knyttes til voksenlivets lønmodtagerliv.

Hvad kan en fagforening i de unges øjne?

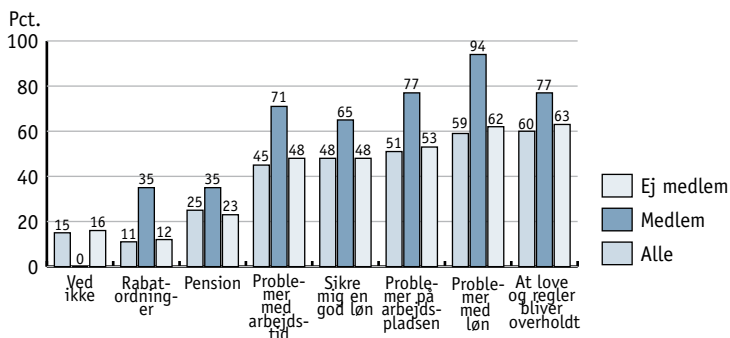
I det foregående afsnit var den afsluttende bemærkning, at der tilsyneladende kan iagttages nogen forvirring blandt de unge, når det gælder om, hvad en fagforening konkret er for en størrelse, og hvilken

potentiell rolle den kan have i relation til de unges fritidsarbejde.

Figur 30 viser, hvad de unge mener, at en fagforening kan hjælpe dem med. Der er udbredt enighed om, at en fagforening kan hjælpe med, at love og regler bliver overholdt på arbejdsmarkedet, og at en fagforening kan hjælpe med problemer med henholdsvis løn og på arbejdspladsen.

I den brede gruppe af unge er der altså et pænt kendskab til en række af fagbevægelsens kerneydelser på det danske arbejdsmarked. Figur 30 og figur 31 peger på to yderligere dimensioner i kendskabet til fagbevægelsen. Den første er, at medlemskab af en fagforening øger kendskabet signifikant

Figur 30. Hvad mener de unge, at en fagforening hjælper dem med? Fordeling vist for alle unge, for unge der er medlem af en fagforening og endelig for unge, der ikke er medlem af en fagforening. Rangordnet efter fordelinger for alle.

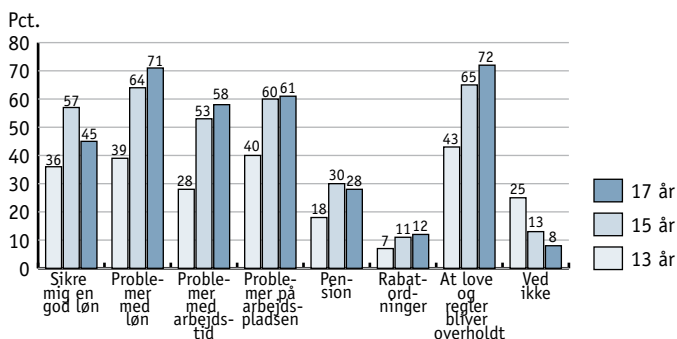
til de forskellige ydelser en fagforening tilbyder. Det er måske ikke så overraskende, men peger på, at en evt. mangel på viden om fagforeningssystemet fra de unges side ikke handler om dumhed, men snarere om en vurdering af fagbevægelsen, som værende ikke relevant i forbindelse med deres aktuelle fritidsjob. Den anden dimension er, at kendskabet til fagbevægelsens forskellige ydelser og relevans vokser desto ældre den unge bliver, hvilket igen bekræfter billedet af, at de unges kendskab vokser, når de oplever, at det er relevant for dem at vide noget.

Hvad er så det samlede indtryk af de unges forhold og kendskab til fagbevægelsen? Det er egentlig ret enkelt. Hovedparten af de unge i

materialet oplever ikke, at det er nødvendigt at være medlem af en fagforening, når de har et fritidsarbejde. Ofte opleves dette simpelthen som unødvendigt og overdrevet set i lyset af fritidsarbejdets omfang. Selvom de unge i stor udstrækning tilsyneladende bliver behandlet ganske pænt af arbejdsgiverne, og fx modtager regelmæssige lønsedler mm., så peger analyserne også på, at der stadig er andele, der kunne have fordel af et medlemskab af en fagforening – fx når det gælder ansættelsesbevis og med løn og tillæg i forskellige sammenhænge.

Men barrieren findes tilsyneladende i de unges forståelse af fritidsarbejdet og ikke i mangel på viden og kendskab. Der sker åbenbart en klassifikation af fritidsar-

Figur 31. Hvad kan en fagforening hjælpe med i de unges øjne. Udvikling i andele i forhold til de unges alder

bejdet som værende ikke et "rigtigt" arbejde, og dermed bliver det ikke opfattet som aktuelt at overveje et evt. fagforeningsmedlemskab.

Litteraturliste

Andersen, Dines

1989 Skolebørns dagligdag. København: Socialforskningsinstituttet

1995 Skolebørns fritid. Socialforskningsinstituttet

Arbejdsskadestyrelsen

2011 Diverse statistik om unges arbejdsskader hentet på styrelsens hjemmeside: www.ask.dk

Brown, Rikke, Hansen,

Niels-Henrik M. og Olsen, Pia

2009a Byens ungdomsprofil – en undersøgelse af Fredericias unge 2009. Oversigtsrapport. Emdrup:

Center for Ungdomsforskning

2009b Byens ungdomsprofil – en undersøgelse af Fredericias unge 2009. Bag-

grundsrapport. Emdrup: Center for Ungdomsforskning

Coninck-Smith, Ning de

2005 ”Det er skønt at have arbejde” – børns arbejde i Danmark 1970-2005. (i) Børnearbejde – en antologi om 1900-tallets børn og arbejde (s. 95-114), redigeret af Anette Eklund Hansen. København: Arbejdermuseet & Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv

Fridberg, Torben

1999 Skolebørns fritidsaktiviteter. Kultur- og fritidsaktivitetsundersøgelsen 1998. København: Socialforskningsinstituttet

Hansen, Anette Eklund

2005 Børnearbejde – en antologi om 1900-tallets børn og arbejde, redigeret af Anette Eklund Hansen. København: Arbejdermuseet & Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv

Hansen, Niels-Henrik M.

2003 Hvad har de gang i? En profilanalyse af Holbæks unge 2003. Roskilde: Center for Ungdomsforskning
2004 Hvad har de gang i? En profilanalyse af Gentoftes unge 2004. Roskilde: Center for Ungdomsforskning

Illeris, Knus, Katznelson, Noemi, Nielsen, Jens Christian, Simonsen, Birgitte og Sørensen, Niels Ulrik
2009 Ungdomsliv. Mellem individualisering og standardisering. København: Samfundslitteratur

Junge-Jensen, Eva, Sommer, Finn M. og Andersen, Vibeke
1995 Projekt unges arbejdsmiljø og fritidsjob – en spørgeskemaundersøgelse blandt 8. – 10. klasses elever i Greve kommune 1995. Roskilde: Roskilde Universitetscenter

Jørgensen, Per Schultz, Gamst, Birthe og Andersen, Bjarne Hjorth
1986 Efter skoletid. København: Socialforskningsinstituttet

Kofod, Anne
2010 I lære som voksen: unges læring i den organiserede fritid. Ph.d.-afhandling. Emdrup: Danmark Pædagogiske Universitetsskole

Kofod, Anne og Nielsen, Jens Christian
2006 Unge, kompetenceudvikling og foreningsliv. Emdrup: Center for Ungdomsforskning
2005 Det normale ungdomsliv. Hverdagsliv, fællesskab, trivsel og fremtid. Emdrup: Center for Ungdomsforskning

Kofod, Anne og Sørensen, Niels Ulrik
2006 Unge og biblioteker. Emdrup: Center for Ungdomsforskning

Kommissionen om børn og unges erhvervsarbejde
1993 Børn og unges erhvervsarbejde. København: Kommissionen om børn og unges erhvervsarbejde
1993 Børn og unges erhvervsarbejde. Bilag. København: Kommissionen om børn og unges erhvervsarbejde

Nielsen, Mette Lykke og Nielsen, Ulrik Sørensen
2009 Spænd hjelmen – pilotprojekt om unges forhold til arbejdsmiljø og risikoadfærd i arbejdet. København: Center for Ungdomsforskning

Nielsen, Jens Christian og Ludvigsen, Nina Bach
2008 Unges fritid og trivsel i Frederiksberg kommune. Emdrup: Center for Ungdomsforskning

Nielsen, Jens Christian og

Sørensen, Niels Ulrik

2011 Når det er svært at være ung i Danmark. Emdrup: Center for Ungdomsforskning (findes kun online – <http://www.cefudk/emner/forskning--publikationer/publikationer/naar-det-er-svaert-at-vaere-ung-i-danmark.aspx>)

Rambøll

2009 Fra fritid til job. Analyse af betydning af fritidsjob for indvandrere og efterkommeres beskæftigelses- og uddannelsessituation. København: Arbejdsmarkedsstyrelsen

Ryom, Pia

1988 Skolebørns erhvervsarbejde. Aarhus: Aarhus Kommunehospital

Socialkommissionen

1992 Sortering for livet. Debatoplæg om de unge. København: Socialkommissionen

Ungdomskommissionen

1952 Ungdommen og fritiden. Betænkning afgivet af ungdomskommissionen. København: J.H. Schultz A/S
1951 Den danske ungdom. En statistisk undersøgelse foretaget af ungdomskommissionen. København: J.H. Schultz A/S

Fysiske og psykiske arbejdsmiljøbelastninger i fritidsjob blandt unge i alderen 13 til 17 år

Merete Labriola, Thomas Lund & Johan Hviid Andersen
Arbejdsmedicinsk Klinik, Regionshospitalet Herning

FORORD

Denne rapport er udarbejdet som resultat af et samarbejde mellem LO, Analyse Danmark og Arbejdsmedicinsk Klinik, Regionshospital Herning.

Rapporten analyserer og præsenterer besvarelser om fritidsjob, arbejdsmiljø, helbred og trivsel fra 545 unge i alderen 13-17 år. Data stammer fra en stikprøve blandt medlemmer af DK-Panelet, og er indsamlet i perioden fra december 2010 til februar 2011.

Rapporten indledes med en sammenfatning. Rapportens introduktion opsummerer resultater fra tidligere undersøgelser på området. Metodeafsnittet beskriver den population, der ligger til grund for undersøgelsen, de mål, der anvendes for især arbejdsmiljø og helbred, de analyser, der er anvendt, samt de forbehold det kan være fornuftigt at holde sig for øje, når man tolker resultaterne. Disse følger naturligvis i resultatafsnittet umiddelbart efter.

Indhold

Sammenfatning	71
1. Indtroduktion.....	73
1.1. Resultater fra tidligere undersøgelser om unges arbejdsmiljø	74
1.2. Lovgivning	76
1.3. Formål	77
2. Metode	78
2.1. Om undersøgelsen	78
2.2. Om måling af arbejdsmiljø	78
2.3. Om måling af helbred og trivsel	80
2.4. Om analyserne	80
2.5. Risikomål	81
2.6. Om kausalitet og selektion	82
3. Resultater	83
3.1. Helbred og trivsel blandt børn og unge med og uden fritidsjob	84
3.2. Arbejdsforhold, helbred og trivsel blandt børn og unge med fritidsjob	85
3.3. Hvem har jobs med arbejdsmiljøpåvirkninger, der er associeret med helbred og trivsel?	96
4. Referencer	102

Sammenfatning

- Helbred og trivsel blandt børn og unge er ikke afhængig af, hvorvidt de har et fritidsjob eller ej, på nær en enkelt undtagelse:
 - Børn og unge med fritidsjob har højere psykologisk velbefindende end børn og unge uden fritidsjob.
- Blandt de børn og unge, der har fritidsjob, er langt de fleste glade for deres job. Der er dog 6 forhold i arbejdet, som er negativt associeret med deres score på målene for helbred og trivsel:
 - Høje følelsesmæssige krav
 - Chikane
 - Mobning
 - Varme
 - At skulle bruge sin maksimale fysiske styrke i arbejdet
 - Opgave-EGA; at skulle gentage de samme opgaver mange gange.
- Disse arbejdsforhold findes specielt blandt:
 - Ansatte i bagerier
 - Ansatte med arbejde, der indeholder opvask, oprydning, madlavning eller servering
 - Butiksansatte, både som ekspedienter i mindre butikker og supermarkeder, og som flaskedrenge

Børn og unges helbred og trivsel er således ikke associeret med, om de har et fritidsjob eller ej, og langt de fleste børn og unge er glade for deres fritidsjob. Blandt de unge, der har et fritidsjob, er problemerne sammenfaldende med, hvad der forekommer blandt voksne på arbejdsmarkedet. Både mobning og forekomsten af høje følelsesmæssige krav i arbejdet er dog tilsyneladende lavere blandt børn og unge end blandt voksne lønmodtagere, udsættelse for ubehagelig varme er nogenlunde den samme, mens forekomsten af opgave-EGA er markant højere.

Det er ikke muligt at foretage lignende sammenligninger for de to sidste arbejdsforhold, der var signifikant associeret med helbred og trivsel blandt børn og unge, nemlig oplevelsen af chikane og at skulle bruge sin maksimale fysiske styrke i arbejdet.

I alt 7 personer, det vil sige 2 %, svarer bekræftende på spørgsmålet om, hvorvidt man inden for de sidste 12 måneder har været udsat for en ulykke i arbejdet, som har medført et lægebesøg. Der er umiddelbart tale om mindre alvorlige ulykker, og tallet er lavere end de mest oplagte sammenligningstal for voksne lønmodtagere.

I forbindelse med sammenligningerne med den voksne arbejdende befolkning, skal man dog være opmærksom på, at de 13-17 årige arbejder væsentligt mindre end voksne lønmodtagere. Børn og unge er således "udsat" for at arbejde væsentligt mindre end voksne, og dermed er sandsynligheden for at opleve fx mobning eller en ulykke tilsvarende mindre. Det er ikke muligt at beregne præcist, hvad en korrektion for arbejdstid ville gøre ved tallene, men der er næppe tvivl om, at forekomsten blandt de unge ville være højere, hvis deres arbejdstid var af samme omfang som de voksnes.

Det helt overordnede billede baseret på denne undersøgelse er således, at der ikke er forskel i helbred og trivsel blandt de 13-17 årige, der har job, og de der ikke har. De unge, der har job, er glade og tilfredse med det, og har det primært for at tjene deres egne penge. De er oftest beskæftiget med rengøring eller som avisbude, eller med forskellige jobs indenfor hotel/restaurationsbranchen, eller i detailhandelen. Hvad angår arbejdsforhold, er det iøjnefaldende, at svarene fra de unge viser en sammenhæng mellem især høje følelsesmæssige krav i arbejdet, forekomst af chikane og mobning på den ene side, og mål for forringet helbred og nedsat trivsel på den anden side. 39 % af

de adspurgte børn eller unge er eller har været udsat for mindst en af disse psykosociale påvirkninger, og 6 % er udsat for dem alle tre.

1. Introduktion

At komme ud på arbejdsmarkedet kan være en stor omvæltning for de fleste unge. En stor del af de unge møder arbejdsmarkedet første gang via deres fritidsjob i alderen 13 -17 år, og her skal de til at lære, hvordan man begår sig på en arbejdsplads. De skal forholde sig til at have en arbejdsgiver, kollegaer m.m. Det vurderes, at unge er mere udsatte for skader end deres ældre og mere erfarne kollegaer pga. manglende oplæring, erfaring og arbejdsmiljøbevidsthed, mindre modenhed, både fysisk og mentalt, og den type job og beskæftigelse, de unge normalt sættes til (1). På længere sigt, er der også god grund til at sikre en god start på arbejdsmarkedet, idet en solid etablering på arbejdsmarkedet kan have betydning for forebyggelsen af arbejdsmiljørelaterede problemer og i sidste ende helbredsproblemer (2). Mange erhvervsbetingede helbredsproblemer forstærkes, jo længere tid, man er udsat for påvirkningen (3). De viser sig måske ikke i særlig stort omfang hos unge arbejdstagere, men det er lige så vigtigt at være opmærksom på ophobede sundhedsrisici som på arbejdsulykker med henblik på at mindske unge arbejdstageres risi-

ko for at udvikle erhvervsbetingede helbredsproblemer senere i livet.

Unge mennesker kan være mere modtagelige, hvis de udsættes for sundhedsrisici, end ældre arbejdstagere. Yderligere er de måske udsat for chikane og mobning fra kolleger, fordi de har en lav status eller er nye på arbejdspladsen (4).

Det er vigtigt, at de første oplevelser de unge får på arbejdsmarkedet er positive, ikke mindst, fordi de skal holde mange år på arbejdsmarkedet fremover. At sikre de unge en god start på arbejdslivet bør således være en del af en bevidst strategi, hvis vi på længere sigt vil undgå mangel på arbejdskraft og forebygge at unge marginaliseres i forhold til arbejdsmarkedet og samfundslivet. Samtidig er det vigtigt at være opmærksom på at organisere fritidsarbejdet på en måde, så det ikke går ud over et eventuelt parallelt uddannelsesforløb.

I en tid med en stadig faldende arbejdsstyrke er det i såvel samfundets som virksomhedernes interesse at sikre de yngre generationer et positivt forhold til arbejdsmarkedet. Populationen i fokus for denne undersøgelse, de 13-17 årige, udgør i dag ca. 6,4 % af befolkningen (5).

1.1. Resultater fra tidligere undersøgelser om unges arbejdsmiljø

Siden 1995 har der været en stigende interesse for unges arbejdsmiljø. Gennem initiativer fra Arbejdsmiljørådet til projekter vedrørende unges risikoadfærd og arbejdsmiljø er der kommet særligt fokus på de unge og deres arbejdsplads (3,6,7,8). En sammenligning af de 18-29 årige arbejdsmiljø med andre aldersgrupper viser, at en større andel af de unge kom til skade i forbindelse med arbejde i forhold til deres ældre kolleger (9). Ligeledes rapporterer de unge i højere grad end andre aldersgrupper problemer med en række arbejdsmiljøbelastninger som f.eks. støj, termiske belastninger, fysisk hårdt arbejde samt psykiske belastninger som manglende støtte fra ledelsen, en ubehagelig omgangstone, manglende frihed til at sige sin mening samt ringe grad af anerkendelse, respekt og retfærdig behandling (10,11,). Denne øgede opmærksomhed har resulteret i en række mindre undersøgelser blandt unge under 18, herunder er resultaterne fra et udvalg af undersøgelser af unges forhold, herunder arbejdsmiljø:

Unge arbejdsmiljø og arbejdsulykker - Analyse af en ungdomskohorte i det tidligere Ringkøbing Amt. LO, Øje på arbejdsmiljøet, 2009 (12)

Danske unge har en forholdsvis høj risiko for at blive udsat for en

arbejdsulykke, når de bruger tid på deres fritidsjob eller læreplads. Selvom det blot var 2 pct. af de unge, der ved 15 års alderen har været ude for et sådant uheld svarer det alligevel til en incidens (antal nye tilfælde) på 124 pr. mio. arbejdstimer, hvilket er markant højere end det, der findes hos erhvervsaktive i alderen 19-64 år. Incidensen falder til 91 ved 18 års alderen, hvilket dog stadig er hyppigere blandt de unge end blandt resten af arbejdsstyrken. Der er forholdsvis stor social ulighed i hyppigheden af arbejdsulykker. 4-6 pct. af børn af forældre med de laveste indkomster har været udsat for en arbejdsulykke, mens det blot er 2 pct. for børn af den rigeste fjerdedel, og selv når der korrigeres for antallet af timer, de unge arbejder, er der en sådan gradient, hvilket betyder, at unge fra de laveste sociale klasser oftere har farligere fritidsjob.

De vigtigste årsager til de unges arbejdsulykker skal findes i arbejdsmiljøet. De unge, der rapporterer at have det tungeste arbejde har mere end dobbelt så stor risiko for at komme ud for en behandlingskrævende arbejdsulykke, som dem der ikke har det, ligesom mere krævende arbejdsopgaver fører flere ulykker med sig. Slutteligt betyder støtte fra kollegaer også meget. Unge, der ikke kan regne med hjælp og støtte, når de har proble-

mer med at udføre deres arbejdsopgaver har også en fordoblet risiko for at komme ud for behandlingskrævende arbejdsulykker.

De unge har ofte arbejde, de oplever som fysisk hårdt (mere end 40 pct.), involverer mange gentagelser af samme bevægelser (ca. 50 pct.) og de oplever arbejdet som krævende (ca. 50 pct.), men kun 15 pct. er decideret utilfredse med deres job. Det står generelt set også fint til med det psykosociale arbejdsmiljø for de unge, mindre end 5 pct. rapporterer decideret dårligt arbejdsklima og mindre end 1/2 pct. oplever, at de ikke kan få støtte fra deres nærmeste leder. Til gengæld er der ca. 15 pct., som ikke oplever nok støtte fra deres kollegaer, ca. en tilsvarende andel, som ikke føler, de får nok respekt og anerkendelse, for den arbejdsindsats de udfører og 9 pct., som er blevet mobbet på en ubehagelig måde mindst én gang i løbet af de sidste 12 måneder.

Fakta om børn og unges arbejdsmiljø, LO, Øje på arbejdsmiljø, 2002 (13)

Formålet var at afdække arbejdsmiljøforhold for unge under 15 år, der har et fritidsjob.

Undersøgelsen viser at:

- Ca. hver fjerde danske børnefamilie har børn under 15, der aktuelt eller inden for det seneste år har eller har haft til-

knytning til arbejdsmarkedet.

- Mere end hver 10. af de unge mellem 13 og 14 år, der har tilknytning til arbejdsmarkedet, arbejder mere end 8 timer om ugen. Heraf har 86 % været ansat i mere end en måned.
- Kun en tredjedel af forældrene til de 13-14-årige børn, som arbejder otte timer eller mere om ugen, har underskrevet et ansættelsesbevis fra barnets arbejdsgiver.
- Kun omkring halvdelen af forældre eller værge har modtaget information direkte fra arbejdsgiveren om ansættelsesforholdet, mens lidt flere har modtaget information om den aftalte løn.
- Kun en tredjedel af alle forældre til børn mellem 13 og 14, der arbejder mere end 8 timer ugentligt, er blevet informeret om, hvilke sikkerheds- og sundhedsmæssige risici, der er tilknyttet deres barns erhvervsarbejde

Undersøgelsesresultaterne peger konkret på to problemer:

- Arbejdsgiverne lever i alt for ringe grad op til deres forpligtelser, når de ansætter unge under 15 år.
- Forældre til arbejdende unge under 15 år lever i for ringe grad op til deres formelle ansvar.

Flere forhold tyder på, at såvel arbejdsgivere som forældre ikke i tilstrækkeligt omfang er bekendt med, hvilke regler, der gør sig gældende på området, samt følgelig hvilket ansvar og hvilke forpligtigelser de har. Yderligere må det formodes, at det ligeledes er uklart for de unge, hvilket ansvar de har, når det handler om sikringen af deres eget arbejdsmiljø.

Fritidsarbejdende børn og unge mellem 13 og 14 år er den gruppe unge, der er bedst sikret af de regelsæt, vi har i dag.

Mobning blandt unge – i skolen og på arbejdspladsen. Analyse af en ungdomsgruppe, 2010 (4)

Rapporten konkluderer, at drenge oftere er udsat for mobning end piger – særligt på arbejdspladsen, hvor drenge i 17/18 års alderen oplever mobning dobbelt så hyppigt som piger oplever mobning. Sidstnævnte forskel skyldes dog formentlig, at drenge i 17/18 års alderen hyppigere er i lære og dermed ikke i fritidsjob, og de er ansat i brancher, hvor mobning er mest udbredt. Der er ikke de store forskelle i de mobbedes sociale baggrund, men der er en klar tendens til, at børn af de rigeste forældre oplever signifikant mindre mobning end deres fattigere jævnaldrende, selv når der er taget højde for livsstil og arbejdsmiljø.

Såvel rygere, men især overvægtige har større risiko for at blive udsat for mobning – og her ser det ud til, at forskellen mellem dem med sund og usund livsstil er mere markant på arbejdspladsen, end den er i uddannelsessystemet. Slutteligt er der en lang række arbejdsmiljøfaktorer, som øger risikoen for at blive mobbet. Mest markant er manglende social støtte fra kollegaer og nærmeste leder, men tidspres og store krav har også betydning.

At mobning også har konsekvenser for det psykiske velbefindende kan konstateres på baggrund af resultaterne fra denne undersøgelse. En lang række mål for psykisk velbefindende ved 17/18 års alderen er associeret til oplevelse af mobning i skolen i 14/15 års alderen. Det er ikke muligt at se nærmere på konsekvenserne af mobning på arbejdspladsen for denne gruppe, men det er nærliggende at tro, at man vil finde det samme resultat som for skolen. Der er dog behov for yderligere undersøgelser til at belyse dette aspekt nærmere.

1.2. Lovgivning

Forudsætningen for at sikre et godt arbejdsmiljø for de unge fritidsarbejdende er i første omgang, at de bestemmelser, der regulerer området overholdes.

Ifølge Arbejdstilsynet, er børn og unge særligt vigtige at sætte fo-

kus på, fordi de udgør en del af den erhvervsaktive befolkning, som er særlig sårbare, har ringe erfaring og mangler rutine (14).

Gruppen er omfattet af bekendtgørelsen om unges arbejde og den øvrige arbejdsmiljølov.

I bekendtgørelsen skelner man mellem tre kategorier:

1. Børn under 13 år. Hovedreglen er, at børn ikke må påtage sig erhvervsmæssigt arbejde.
2. Unge mellem 13 og 14 år eller som er omfattet af undervisningspligt. Må beskæftige sig med en række specifikt opremsede erhvervsmæssige arbejdsfunktioner.
3. Unge under 18 år. Særlige regler for brug af maskiner, stoffer og materialer ved udførelse af fritids- eller erhvervsuddannelsesmæssigt arbejde.

Branchearbejdsmiljørådene vurderer, at de unge har brug for råd og vejledning, så de kan få et sundt og sikkert arbejdsliv. Imidlertid er den eksisterende viden om arbejdsmiljø i fritidsjobs i gruppen under 18 år særdeles begrænset. Det er veldokumenteret fra undersøgelser blandt voksne, at oplevelsen af godt arbejdsmiljø kan fremme trivslen, at oplevelsen af dårligt arbejdsmiljø kan give dårligt helbred og sygefravær (15). Skal man gøre noget mål-

rettet for gruppen af børn og unge med fritidsjob, er der således behov for viden om, hvad det er for specifikke forhold og eventuelle problemstillinger, der er aktuelle for denne målgruppe:

1.3. Formål

Denne rapport har tre formål:

1. At afdække om der er forskel på helbred og trivsel blandt børn og unge med og uden fritidsjob
2. At afdække, hvilke forhold i arbejdet, der er associeret med helbred og trivsel blandt børn og unge med fritidsjob, herunder arbejdsulykker
3. At afdække i hvilke jobs der er en overhyppighed af eventuelle arbejdsforhold, der er negativt associeret med helbred og trivsel blandt børn og unge med fritidsjob

2. Metode

2.1. Om undersøgelsen

Oplysningerne stammer fra en stikprøve blandt medlemmer af DK-Panetet med børn i alderen 13-17 år. Dataindsamlingsperioden strækker sig fra 24.12. 2010 til 01.02. 2011. I alt besvarede 545 unge spørgeskema via e-mail invitation eller via telefon interviews.

350 af de unge havde fritidsjob, eller havde haft fritidsjob inden for det seneste år før interviewet. Fordelingen mellem drenge og piger er:

- 252 drenge, svarende til 46.2 %
- 293 piger, svarende til 53.8 %

Fordelingen på alder ser således ud:

- 13 årige i alt 91, svarende til 16,7 %
- 14 årige i alt 116, svarende til 21,3 %
- 15 årige i alt 117, svarende til 21,5 %
- 16 årige i alt 108, svarende til 19,8 %
- 17 årige i alt 113, svarende til 20,7 %

2.2. Om måling af arbejdsmiljø

Arbejdsmiljø er målt ved hjælp af 28 spørgsmål, som indgår enten enkeltvis, eller kombineret i skalaer eller indeks, der afspejler følgende 18 forhold i arbejdet:

2.2.1. Indenfor hvad man overordnet kan kalde det fysiske arbejdsmiljø, indgår følgende mål i kapitlets analyser:

- To mål for ensidigt gentaget arbejde (EGA): Et mål for såkaldt opgave-EGA, som afspejler, hvor ofte man udfører de samme opgaver, samt et mål for bevægelses-EGA, der afspejler, hvor tit man udfører de samme bevægelser.
- Et mål for, hvor stor en del af arbejdet, man skal anvende sin maksimale fysiske styrke.
- Et mål for, hvor stor en del af arbejdet, man skal udføre hårdt fysisk arbejde.
- Et mål for, hvor stor en del af arbejdet, man skal løfte byrder på 12 kg eller mere.
- Et mål for, hvor stor en del af arbejdet man er udsat for støj, der kræver, at man hæver stemmen.
- Et mål for, hvor stor en del af arbejdet man er udsat for varme, der gør, at man bliver sløv eller søvnig.
- Et mål for, hvor stor en del af arbejdet man er udsat for kulde.
- Et mål for, hvor stor en del af arbejdet man er udsat for træk.

- Et mål for, hvor stor en del af arbejdet man er udsat for hudkontakt med rengørings- og/eller desinfektionsmidler.
- Et mål for, hvor stor en del af arbejdet man er udsat for hudkontakt med stoffer/materialer/kemikalier.

2.2.2. Indenfor det psykosociale arbejdsmiljø, indgår følgende mål:

- Et mål for, hvor tit man synes, man har tid nok til at udføre sine arbejdsopgaver.
- Et mål for, hvor tit man synes, det er nødvendigt at arbejde meget hurtigt.
- Et mål for, hvor tit man synes, at arbejdet bringer en i følelsesmæssigt belastende situationer.
- Et mål for, hvor tit man synes man har stor indflydelse på beslutninger i ens arbejde.
- Et indeks for socialt fællesskab på arbejdspladsen, der sammenfatter oplysninger fra fire spørgsmål om hjælp og støtte fra kolleger, fra nærmeste overordnede, om man oplever at være en del af fællesskabet på arbejdspladsen, og om man synes, der er en god stemning mellem kollegerne.
- Et indeks for chikane, der sammenfatter oplysninger fra seks spørgsmål, om man de sidste 12 måneder har oplevet, at der spredes sladder eller rygter om en, at man bliver ignoreret, udelukket eller frosset ude fra det sociale fællesskab på arbejdspladsen, at man bliver fornærmet eller hånet som person, om man er blevet råbt ad eller har været mål for spontan vrede/raseriudbrud, har været udsat for en grov spøg fra personer, man ikke kommer godt ud af det med, og om man har været udsat for sexchikane.
- Et indeks for mobning, der sammenfatter oplysninger fra tre spørgsmål, om man de sidste 12 måneder har været udsat for mobning, har overværet mobning, eller har deltaget i mobning. Dette indeks afspejler således, om man er på en arbejdsplads, hvor mobning finder sted, mere end det afspejler, hvorvidt den enkelte respondent er eller har været offer for mobning.

For at kunne indgå i de statistiske modeller, er svarene på de enkelte spørgsmål og indeks for arbejdsforhold kodet således, at personer, der rapporterer at være/have været udsat for den givne påvirkning sammenlignes med personer, der ikke er/har været udsat. Rationalet er, at børn og unge ikke skal udsættes for fx mobning, selvom det er i mindre "doser". Det betyder, med eksemplet fra mobning, at referen-

cengruppen i analyserne er personer, der har svaret "aldrig" på alle de spørgsmål, der indgår i målet for mobning, mens personer, der betragtes som udsatte, har oplevet det lige fra "dagligt" til "sjældnere end månedligt". På grund af materialets størrelse, er det ikke muligt at foretage analyser, der kan kvantificere, hvorvidt der er en dosis/respons sammenhæng. Fordelingen af svar kan ses i tabellerne 1-4.

2.3. Om måling af helbred og trivsel

Helbred og trivsel bygger på oplysninger fra 16 spørgsmål, der enten enkeltvis eller kombineret i indeks eller skalaer afspejler følgende 5 sider af helbred og trivsel:

- Et mål for generelt selv vurderet helbred.
- Et indeks for symptomer i bevægeapparatet, baseret på 2 spørgsmål om, hvor ofte man inden for de sidste 7 dage har været plaget af muskelsmerter generelt, og af rygmerter.
- Et indeks for psykosomatiske symptomer, baseret på 4 spørgsmål om, hvor ofte man inden for de sidste 7 dage har været plaget af hovedpine, svimmelhed, kvalme/uro i maven eller smerter i hjerte eller bryst.
- Psykologisk velbefindende målt ved hjælp af 5 spørgsmål fra Common Mental Disorders Questionnaire (CMDQ) (16).

- Stress målt ved hjælp af 4 spørgsmål fra Cohen's Perceived Stress Scale (17). Denne skala afspejler i højere grad en tilstand af generel stress, end det er besluttet arbejdsrelateret stress.

For at kunne indgå i analyserne, af svarene på de spørgsmål, der indgår i de indeks og skalaer, der måler helbred og trivsel kodet således, at de danner to grupper. Skæringspunktet er dannet ved grænsen mellem det såkaldte 3. og 4. kvartil, således at personer, der betragtes som havende en lav score på et givent mål, er de 25 % af svarpersonerne, der scorer lavest på målet. Fx vil personer, der i analyserne betragtes som havende stress, være de 25 % af svarpersonerne, som rapporterer mest stress. Dette er inspireret af konsensus for, hvorledes man anvender de inkluderede helbreds- og trivselsmål i forskningssammenhæng.

2.4. Om analyserne

Kapitlet er baseret på tre sæt af analyser, der relaterer sig til det i indledningen beskrevne formål:

2.4.1. Indledningsvis analyseres i såkaldte bi-variate analyser, hvorvidt børn og unge med og uden fritidsjob adskiller sig fra hinanden på de anvendte mål for helbred og trivsel.

Samme type analyser anvendes

til at identificere de arbejdsmiljø-mål og de helbreds- og trivselsmål, som er statistisk associeret. Disse analyser danner basis for de efterfølgende analyser:

2.4.2. I multivariate modeller identificeres de faktorer i arbejdet, der har størst betydning for de opstillede mål for helbred og trivsel. Der ved fremkommer risikomål, som er kontrollerede for hinanden, og man kan således pege på de faktorer, hvor sammenhængen er stærkest. Disse analyser tager endvidere højde for eventuelle forskelle mellem køn og alder. Resultater fra disse analyser danner udgangspunkt for det sidste sæt af analyser i kapitlet:

2.4.3. Forudsat, at de forudgående analyser gør det muligt at identificere arbejdsforhold, der i højere grad end andre er associeret med forringet helbred og nedsat trivsel blandt børn og unge, identificeres den type af jobs, hvor de ansatte børn og unge i højere grad end andre rapporterer de givne typer af påvirkninger.

2.5. Risikomål

Som mål for risiko anvendes Odds Ratio. Med visse forbehold kan en Odds Ratio tolkes som en relativ risiko. Odds Ratio er det risikomål, der fremkommer ved udførelsen af en logistisk regression, som er den

statistiske model, der er anvendt til at identificere sammenhænge mellem påvirkning og effekt i dette kapital. En Odds Ratio udtrykker forskellen i odds for, at en bestemt hændelse finder sted i en gruppe, sammenlignet med odds for, at den samme hændelse finder sted i en anden gruppe: Hvis odds for, at drenge for eksempel har ondt i ryggen er 1, og odds for, at piger har ondt i ryggen er 2, er Odds Ratio for, at piger har ondt i ryggen lig med 2. Hvis den for drenge i stedet er 1,5 og piger er 4,5, er Odds Ratio for, at piger har ondt i ryggen lig med 3. Odds Ratio forkortes i det følgende med OR, og er endvidere forsynet med et 95 % sikkerhedsinterval (95 % CI), der afspejler den grad af statistisk usikkerhed, der tages højde for i analyserne. Det udtrykker det interval, inden for hvilket man med 95 % sandsynlighed vil finde det beregnede resultat i virkeligheden. Det er ikke udelukkende størrelsen på en given forskel mellem forskellige niveauer af en given påvirkning, der bestemmer om forskellen er signifikant eller ej. Dette afhænger også af, hvorledes svarpersonerne er fordelt i de forskellige niveauer på den givne faktor: Det betyder noget, om det er 2 %, der er udsat, eller om det er 50 %. Ligeledes vil forekomsten af et givet udfald spille ind, og kombinationen af en sjældent forekommende påvirkning og

et ligeledes sjældent forekommende udfald, vil resultere i en skrøbelig model med brede sikkerhedsintervaller. Således kan en tilsyneladende stor forskel være insignifikant, mens en tilsyneladende mindre forskel kan være signifikant, fordi flere er udsatte. Dette er nyttigt at have in mente, når man tolker resultaterne af nogle af kapitlets tabeller og figurer.

2.6. Om kausalitet og selektion

Når man tolker resultaterne, er det vigtigt at holde sig for øje, at oplysninger om påvirkninger i arbejdet og oplysninger om helbred og trivsel, er indsamlet på samme tidspunkt. Dette er der for så vidt intet galt i, det sætter blot rammer for, hvad man kan udlede af de sammenhænge, som analyserne viser: Hvis en analyse for eksempel viser, at personer, der rapporterer at have hårdt fysisk arbejde har en øget risiko for at have bevægeapparatsymptomer, betyder det ikke nødvendigvis, at det er det hårde fysiske arbejde, der udløser bevægeapparatsymptomerne: Det kan lige så godt være tilfældet, at personer, der af andre årsager har bevægeapparatsymptomer, opfatter deres arbejde som fysisk hårdt. Således er de i analyserne fundne sammenhænge blot et udtryk for netop, at der er en sammenhæng, men ikke, at der nødvendigvis er en årsagsrelation.

Ligeledes er begrebet selektion relevant i overvejelserne, når man tolker resultaterne af tværsnitsundersøgelser, som den herværende: Personer med nedsat helbred vil ikke søge ind i jobs, som fx kræver stor fysisk styrke. Derved kan sammenhænge mellem en given påvirkning og et givet helbred blive undervurderet. Det kan derfor tænkes, at børn og unge med helbredsproblemer af denne årsag slet ikke har et fritidsjob, og det kan have indflydelse på deres valg af bestemte typer job.

3. Resultater

I dette afsnit præsenteres resultaterne af analyserne af, hvorvidt der er forskel i helbred og trivsel hos børn og unge med og uden fritidsjob (afsnit 3.1), hvorvidt man kan identificere sammenhænge mellem arbejdsforhold og helbred/trivsel blandt børn og unge med fritidsjob (afsnit 3.2), og endeligt, om der er en sammenhæng mellem jobtype og arbejdsforhold, som er associeret med helbred og trivsel (afsnit 3.3). Hvert afsnit er forsynet med en delkonklusion.

Helt overordnet svarer 78 % af de adspurgte børn og unge, at de er glade for deres fritidsjob. 9 % er uafklarede og svarer "Ved ikke", mens 13 % svarer "Nej". Den suverænt hyppigst rapporterede årsag til at have et fritidsjob, er ønsket om at tjene egne penge. Det svarer 92 % af de adspurgte. 16 % svarer, at årsagen er, at deres forældre synes, at de skal have et fritidsjob. 9 % svarer, at det er nødvendigt for at få økonomien til at hænge sammen.

Spørger man, hvad pengene bruges til, er de hyppigste svar: Tøj, sko og lignende (60 %), slik og chips (48 %), biografture (48 %), opsparing (45 %), musik og film (37 %) og computerspil (28 %). 20 % sætter kryds ved alkohol, mens idræt/sport og

fitness får en afkrydsning fra henholdsvis 9 % og 5 %.

Blandt de af svarpersonerne, der ikke har et fritidsjob, svarer 70 %, at de gerne vil have et. Grunden til, at de ikke har et, er oftest, at de ikke kan finde et i deres lokalområde (36 %) eller, at de ikke har tid (33 %).

Langt de fleste, 92 %, arbejder over hele året, mens de resterende 8 % "kun" arbejder i ferieperioder. Ser man på, hvor meget og hvornår de unge arbejder, svarer knapt 40 %, at de arbejder under 6 timer pr. uge, og andre godt 40 % arbejder mellem 6 og 20 timer pr. uge. Den hyppigste vagtlængde er mellem 3 og 6 timer; det er 47 % der har vagtlængder af denne type. Næsthyppest er vagter under 3 timer, som haves af 33 % af svarpersonerne. Således arbejder 80 % af de unge med vagter kortere end 6 timer. Kun 5 % er på arbejde før kl. 6 om morgenen, mens 20 % arbejder om aftenen efter kl. 20.

Tabel 1 viser, hvad det er for typer af jobs, de 13-17 årige har i deres fritid. 23 % har et rengøringsjob, mens 22 % har en avisrute. Ca. 41 % arbejder i butik af den ene eller anden art (vareopfyldning, ekspedition, eller flaskedreng), mens 20 % har et job indenfor hotel/restauration, hvis

Tabel 1. Hvilke typer af job har de 13-17 årige? N=350

Jobtype	N	%
Rengøring	81	23,1 %
Avisomdeling	76	21,7 %
Oprydning	58	16,6 %
Vareopfyldning	50	14,3 %
Ekspedition/kasse i fx bager/tankstation	48	13,7 %
Opvask	36	10,3 %
Ekspedition og kasse i supermarked	29	8,3 %
Madlavning	19	5,4 %
Flaskedreng	18	5,1 %
Servering i fx cafe, hotel eller restaurant	16	4,6 %
Landbrug og gartneri	12	3,4 %
Bud	8	2,3 %
Bageri	5	1,4 %
Andet	96	27,4 %

man lægger tallene sammen for opvask, madlavning og servering.

3.1. Helbred og trivsel blandt børn og unge med og uden fritidsjob

For at afdække, hvorvidt der er forskel på helbreds- og trivselstilstand hos børn og unge med og uden fritidsjob, er svarpersonerne til dette formål delt i to grupper: En gruppe, der på svartidspunktet havde et fritidsjob, og en gruppe, der ikke havde. Af de 545 svarpersoner havde 234 (43 %) et fritidsjob, mens de resterende 311 ikke havde. Når man ser på, hvorledes disse to grupper fordeler sig på de fem mål for helbred og trivsel (symptomer i bevægeapparatet, psykosomatiske symptomer generelt selv vurderet hel-

bred, psykologisk velbefindende og stress), er der ingen statistisk forskel på de to grupper, med en enkelt undtagelse: Børn og unge uden et fritidsjob har oftere en lavere score på skalaen for psykisk velbefindende (OR=1,52, 95 % CI 1.02-2.28). Dette kan være et udtryk for den selektionsmekanisme, der er nævnt i forrige afsnit.

3.1.1. Delkonklusion

De unge der har et fritidsjob, er langt overvejende glade for det. Helbred og trivsel er i det store og hele ikke forskellig blandt børn og unge med eller uden fritidsjob, bortset fra, at børn og unge med fritidsjob scorer højere på det anvendte mål for psykologisk velbefindende.

3.2. Arbejdsforhold, helbred og trivsel blandt børn og unge med fritidsjob

Herefter vises resultaterne af analyserne af sammenhænge mellem påvirkninger i arbejdet og helbred/trivsel blandt børn og unge med fritidsjob. Der analyseres på fire helbredsforhold:

- Bevægeapparatsymptomer
- Psykosomatiske symptomer
- Psykologisk velbefindende
- Stress

Derudover beskrives forekomst af arbejdsulykker.

Målet for generelt selv vurderet helbred er ikke medtaget i analyserne af den glædelige årsag, at der er for få, der scorer for dårligt til, at man kan analysere på materialet. Resultaterne er baseret på svar på personer, som har angivet at have et fritidsjob på svartidspunktet (234 personer), samt personer, der har haft et fritidsjob inden for det sidste år (116 personer), i alt 350 personer.

3.2.1. Arbejdsforhold og symptomer i bevægeapparatet

Tabel 2 viser, hvorledes de 18 mål for arbejdsmiljø er associeret med målet for symptomer i bevægeapparatet i henhold til de indledende bi-variate analyser.

På baggrund af resultaterne fra de bi-variate analyser, udvælges de arbejdsmiljøfaktorer, der er associe-

ret med bevægeapparatsymptomer, til videre analyse. Formålet er at lave en samlet mode, der viser, hvilke forhold i arbejdet, der er stærkest associeret med rapportering af bevægeapparatsymptomer. Tabel 1 viser, at følgende faktorer er signifikant associeret, og derfor udvalgt til videre analyse:

- Bevægelses-EGA
- Opgave-EGA
- Brug for maksimal fysisk styrke
- Fysisk hårdt arbejde
- Støj
- Varme
- Træk
- Følelsesmæssige krav
- Chikane
- Mobning
- Højt arbejdstempo

Disse faktorer indgår i en logistisk regressionsmodel, der justerer de enkelte faktorer for hinanden, og yderligere justeres for køn og alder. Når denne model reduceres, således, at insignifikante faktorer gradvist tages ud af modellen, er der følgende tre faktorer tilbage, som er signifikant associeret med rapportering af bevægeapparatsymptomer:

- Opgave-EGA
- Brug af maksimal fysisk styrke
- Følelsesmæssige krav

Figur 1 viser størrelsen af associationen (OR) mellem de enkelte

Tabel 2. Hvilke arbejdsforhold er associeret med symptomer i bevægeapparatet? N=350

Mål	Værdi	N	OR	95 % CI
Bevægelses-EGA	Ja	141	1,39	1,20-1,61
	Nej	209	1	
Opgave-EGA	Ja	121	1,73	1,08-2,78
	Nej	229	1	
Max fysisk styrke	Ja	55	2,98	1,83-4,84
	Nej	295	1	
Hårdt fysisk arbejde	Ja	57	1,86	1,02-3,37
	Nej	293	1	
Løft 12+ kg	Ja	30	1,60	0,73-3,50
	Nej	320	1	
Støj	Ja	46	2,85	1,51-5,38
	Nej	304	1	
Varme	Ja	58	2,81	1,57-5,04
	Nej	292	1	
Kulde	Ja	121	0,76	0,46-1,26
	Nej	229	1	
Træk	Ja	67	2,27	1,30-3,96
	Nej	283	1	
Hudkontakt, rengøringsmidler	Ja	74	1,72	0,99-2,98
	Nej	276	1	
Hudkontakt, stoffer	Ja	24	1,35	0,56-3,27
	Nej	326	1	
Følelsesmæssige krav	Ja	53	4,57	2,48-8,39
	Nej	297	1	
Chikane	Ja	106	2,17	1,32-3,55
	Nej	244	1	
Mobning	Ja	51	2,80	1,52-5,16
	Nej	299	1	
Socialt fællesskab	Nej	81	0,78	0,43-1,41
	Ja	148	1	
Indflydelse	Nej	68	1,34	0,76-2,38
	Ja	282	1	
Højt arbejdstempo	Ja	188	2,71	1,64-4,49
	Nej	162	1	
Tid nok til opgaver	Nej	69	1,31	0,74-2,32
	Ja	281	1	

arbejdsmiljøfaktorer og rapportering af bevægeapparatsymptomer.

Resultaterne viser, at personer, der rapporterer høje følelsesmæssige krav i arbejdet (OR=3,9), opgave-EGA (OR=2,3) og at skulle bruge deres maksimale fysiske styrke i arbejdet (OR=2,1), oftere rapporterer bevægeapparatsymptomer, end personer, der scorer lavere på disse tre arbejdsmiljøforhold.

3.2.2. Arbejdsforhold og psykosomatiske symptomer

På baggrund af resultaterne fra de bi-variate analyser udvælges de arbejdsmiljøfaktorer, der er associeret med psykosomatiske symptomer til videre analyse. Formålet er at lave en samlet model, der viser, hvilke forhold i arbejdet, der er stærkest associeret med rapportering af psykosomatiske symptomer. Tabel 3 viser, at følgende faktorer er signifikant associeret, og derfor udvalgt til videre analyse:

- Bevægelses-EGA
- Opgave-EGA
- Brug for maksimal fysisk styrke

- Hårdt fysisk arbejde
- Støj
- Varme
- Træk
- Hudkontakt med rengørings- og/eller desinfektionsmidler
- Følelsesmæssige krav
- Chikane
- Mobning

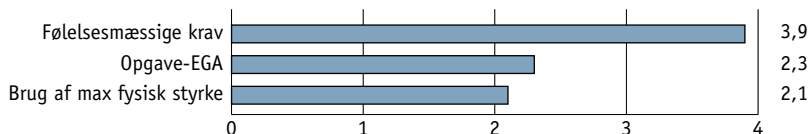
Disse faktorer indgår i en logistisk regressionsmodel, der justerer de enkelte faktorer for hinanden, og yderligere justeres for køn og alder. Når denne model reduceres, således at insignifikante faktorer gradvist tages ud af modellen, er der følgende tre faktorer tilbage, som er signifikant associeret med rapportering af psykosomatiske symptomer:

- Opgave-EGA
- Varme
- Følelsesmæssige krav

Figur 2 viser størrelsen af associationen (OR) mellem de enkelte arbejdsmiljøfaktorer og rapportering af psykosomatiske symptomer.

Resultaterne viser, at personer,

Figur 1. Odds ratios for sammenhænge mellem arbejdsmiljø og bevægeapparatsymptomer (N=350). Indbyrdes justeret, og justeret for køn og alder.

Tabel 3. Hvilke arbejdsforhold er associeret med psykosomatiske symptomer? N=350

Mål	Værdi	N	OR	95 % CI
Bevægelses-EGA	Ja	141	2,11	1,25-3,56
	Nej	209	1	
Opgave-EGA	Ja	121	3,40	1,99-5,78
	Nej	229	1	
Max fysisk styrke	Ja	55	2,36	1,26-4,42
	Nej	295	1	
Hårdt fysisk arbejde	Ja	57	2,00	1,06-3,75
	Nej	293	1	
Løft 12+ kg	Ja	30	1,43	0,61-3,35
	Nej	320	1	
Støj	Ja	46	3,26	1,69-6,28
	Nej	304	1	
Varme	Ja	58	3,85	2,10-7,05
	Nej	292	1	
Kulde	Ja	121	1,33	0,78-2,25
	Nej	229	1	
Træk	Ja	67	2,67	1,48-4,79
	Nej	283	1	
Hudkontakt, rengøringsmidler	Ja	74	2,87	1,63-5,08
	Nej	276	1	
Hudkontakt, stoffer	Ja	24	1,29	0,49-3,37
	Nej	326	1	
Følelsesmæssige krav	Ja	53	3,79	2,03-7,06
	Nej	297	1	
Chikane	Ja	106	2,67	1,57-4,55
	Nej	244	1	
Mobning	Ja	51	2,42	1,27-4,61
	Nej	299	1	
Socialt fællesskab	Nej	81	0,66	0,34-1,29
	Ja	148	1	
Indflydelse	Nej	68	1,09	0,58-2,08
	Ja	282	1	
Højt arbejdstempo	Ja	188	1,51	0,89-2,55
	Nej	162	1	
Tid nok til opgaver	Nej	69	1,60	0,87-2,92
	Ja	281	1	

Tabel 4. Hvilke arbejdsforhold er associeret med psykologiske velbefindende? N=350

Mål	Værdi	N	OR	95 % CI
Bevægelses-EGA	Ja	141	1,57	0,94-2,59
	Nej	209	1	
Opgave-EGA	Ja	121	3,06	1,83-5,12
	Nej	229	1	
Max fysisk styrke	Ja	55	2,02	1,09-3,78
	Nej	295	1	
Hårdt fysisk arbejde	Ja	57	1,40	0,74-2,65
	Nej	293	1	
Løft 12+ kg	Ja	30	0,65	0,24-1,76
	Nej	320	1	
Støj	Ja	46	3,12	1,64-5,98
	Nej	304	1	
Varme	Ja	58	2,97	1,63-5,41
	Nej	292	1	
Kulde	Ja	121	0,89	0,52-1,51
	Nej	229	1	
Træk	Ja	67	2,93	1,65-5,19
	Nej	283	1	
Hudkontakt, rengøringsmidler	Ja	74	2,84	1,63-4,96
	Nej	276	1	
Hudkontakt, stoffer	Ja	24	3,15	1,35-7,34
	Nej	326	1	
Følelsesmæssige krav	Ja	53	4,78	2,58-8,84
	Nej	297	1	
Chikane	Ja	106	3,32	1,97-5,57
	Nej	244	1	
Mobbning	Ja	51	3,86	2,07-7,18
	Nej	299	1	
Socialt fællesskab	Nej	81	0,67	0,35-1,28
	Ja	148	1	
Indflydelse	Nej	68	0,85	0,44-1,62
	Ja	282	1	
Højt arbejdstempo	Ja	188	1,83	1,09-3,07
	Nej	162	1	
Tid nok til opgaver	Nej	69	1,50	0,83-2,72
	Ja	281	1	

der rapporterer høje følelsesmæssige krav i arbejdet (OR=2,9), opgave-EGA (OR=2,7) og at være udsat for varme, der gør en sløv eller søvngig (OR=2,5), oftere rapporterer psykosomatiske symptomer, end personer, der scorer lavt på disse tre arbejdsmiljøforhold.

3.2.3. Arbejdsforhold og psykologisk velbefindende

På baggrund af resultaterne fra de bi-variate analyser, udvælges de arbejdsmiljøfaktorer, der er associeret med psykologisk velbefindende målt med CMDQ. Formålet er at lave en samlet model, der viser, hvilke forhold i arbejdet, der er stærkest associeret med rapportering af lavt psykologisk velbefindende. Tabel 4 viser, at følgende faktorer er signifikant associeret, og derfor udvalgt til videre analyse:

- Opgave-EGA
- Brug for maksimal fysisk styrke
- Støj
- Varme
- Træk

- Hudkontakt med rengørings- og/eller desinfektionsmidler
- Hudkontakt med stoffet/materialer/kemikalier
- Følelsesmæssige krav
- Chikane
- Mobning
- Højt arbejdstempo

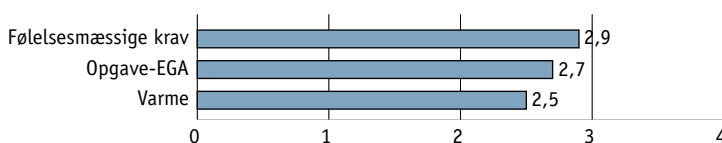
Disse faktorer indgår i en logistisk regressionsmodel, der justerer de enkelte faktorer for hinanden, og yderligere justeres for køn og alder. Når denne model reduceres, således at insignifikante faktorer gradvist tages ud af modellen, er der følgende tre faktorer tilbage, som er signifikant associeret med rapportering af lavt psykologisk velbefindende:

- Opgave-EGA
- Mobning
- Følelsesmæssige krav

Figur 3 viser størrelsen af associationen (OR) mellem de enkelte arbejdsmiljøfaktorer og rapportering af lavt psykologisk velbefindende:

Resultaterne viser, at personer

Figur 2. Odds ratios for sammenhænge mellem arbejdsmiljø og psykosomatiske symptomer (N=350). Indbyrdes justeret, og justeret for køn og alder.

der rapporterer høje følelsesmæssige krav i arbejdet (OR=3,6), mobning (OR=3,0) eller opgave-EGA (OR=2,8), oftere rapporterer lavt psykologisk velbefindende, end personer, der scorer lavt på disse tre arbejdsmiljøforhold.

3.2.4. Arbejdsforhold og stress

På baggrund af resultaterne fra de bi-variate analyser, udvælges de arbejdsmiljøfaktorer, der er associeret med stress, til videre analyse. Formålet er at lave en samlet model, der viser, hvilke forhold i arbejdet, der er stærkest associeret med rapportering af stress. Tabel 5 viser, at følgende faktorer er signifikant associeret, og derfor udvalgt til videre analyse:

- Opgave-EGA
- Støj
- Varme
- Træk
- Hudkontakt med rengørings- og/eller desinfektionsmidler
- Hudkontakt med stoffet/materialer/kemikalier

- Følelsesmæssige krav
- Chikane
- Mobning
- Højt arbejdstempo
- Tid nok til opgaver

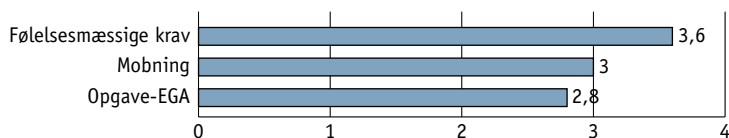
Disse faktorer indgår i en logistisk regressionsmodel, der justerer de enkelte faktorer for hinanden, og yderligere justeres for køn og alder. Når denne model reduceres, således at insignifikante faktorer gradvist tages ud af modellen, er der følgende tre faktorer tilbage, som er signifikant associeret med rapportering af stress:

- Chikane
- Varme
- Følelsesmæssige krav

Figur 4 viser størrelsen af associationen (OR) mellem de enkelte arbejdsmiljøfaktorer og rapportering af stress.

Resultaterne viser, at personer der rapporterer høje følelsesmæssige krav i arbejdet (OR=2,5), chikane (OR=2,3) og at være udsat for

Figur 3. Odds ratios for sammenhænge mellem arbejdsmiljø og lavt psykologisk velbefindende (N=350). Indbyrdes justeret, og justeret for køn og alder.

**Tabel 5. Hvilke arbejdsforhold er associeret med stress?
N=350 (229 indeks for socialt fællesskab)**

Mål	Værdi	N	OR	95 % CI
Bevægelses-EGA	Ja	141	1,23	0,77-1,96
	Nej	209	1	
Opgave-EGA	Ja	121	1,87	1,17-3,00
	Nej	229	1	
Max fysisk styrke	Ja	55	1,55	0,85-2,83
	Nej	295	1	
Hårdt fysisk arbejde	Ja	57	1,45	0,80-2,63
	Nej	293	1	
Løft 12+ kg	Ja	30	1,00	0,44-2,26
	Nej	320	1	
Støj	Ja	46	1,98	1,05-3,74
	Nej	304	1	
Varme	Ja	58	3,10	1,74-5,53
	Nej	292	1	
Kulde	Ja	121	1,32	0,82-2,12
	Nej	229	1	
Træk	Ja	67	2,84	1,64-4,92
	Nej	283	1	
Hudkontakt, rengøringsmidler	Ja	74	1,83	1,07-3,12
	Nej	276	1	
Hudkontakt, stoffer	Ja	24	2,50	1,09-5,78
	Nej	326	1	
Følelsesmæssige krav	Ja	53	3,86	2,11-7,06
	Nej	297	1	
Chikane	Ja	106	3,07	1,89-4,99
	Nej	244	1	
Mobning	Ja	51	3,19	1,74-5,85
	Nej	299	1	
Socialt fællesskab	Nej	81	0,96	0,53-1,72
	Ja	148	1	
Indflydelse	Nej	68	1,15	0,65-2,03
	Ja	282	1	
Højt arbejdstempo	Ja	188	1,71	1,07-2,73
	Nej	162	1	
Tid nok til opgaver	Nej	69	2,28	1,33-3,93
	Ja	281	1	

varme, der gør en sløv eller søvnig (OR=2,1), oftere rapporterer stress, end personer, der scorer lavt på disse tre arbejdsmiljøforhold.

3.2.5. Arbejdsulykker

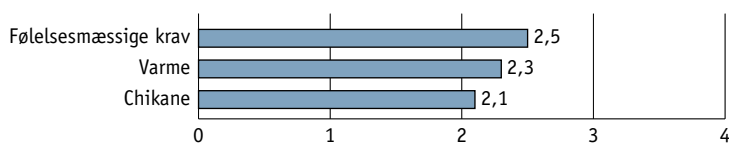
I alt 7 personer, det vil sige 2 %, svarer bekræftende på spørgsmålet om, hvorvidt man inden for de sidste 12 måneder har været udsat for en ulykke i arbejdet, som har medført et lægebesøg. Af disse er der en enkelt ulykke, der har medført en forstuvning/forstrækning, hvor andre har fået rifter, hudafskrabbninger og sår. To personer rapporterer overfølsomhedsreaktioner, som en ulykke, en rapporterer en skade pådraget til fodboldtræning som en ulykke, og en enkelt er blevet bidt af en rotte. Det skal dog bemærkes, at den ene af overfølsomhedsreaktionerne er pådraget i forbindelse med håndtering af glasuld, samt at et barn er blevet skadet som følge af at være blevet kørt ned i forbindelse med sit arbejde. Det generelle billede er dog, at der heldigvis er tale om mindre alvorlige følger af ulyk-

ker, samt at noget af de rapporterede forhold med rimelighed kan rubriceres som andet end en decideret arbejdsulykke.

Det har været debatteret, hvorvidt børn og unge har en overhyppighed af ulykker i for, der behandles på skadestuerne; De viser en incidens på ca. 23 pr 1000 personer i alderen 15-19 år, hvorimod det tilsvarende tal er ca. 14 i aldersgruppen 45-64 år, altså ca. 50 % højere incidens i den yngre aldersgruppe (9). Tal fra Arbejdstilsynet viser desuden højere ”mørketal” for aldersgruppen, idet 82 % af skaderne hos børn og unge under 18 år, 70 % af skaderne hos unge under 25 år og 55 % af skaderne hos resten af befolkningen ikke rapporteres til Arbejdstilsynet (18).

Dette er imidlertid vanskeligt at sammenligne med tallene i denne undersøgelse. I denne undersøgelse er der ikke adspurgt om fx. anmeldte ulykker, som ville muliggøre sammenligninger med andre aldersgrupper, men hvorvidt man i løbet af de seneste 12 måneder har

Figur 4. Odds ratios for sammenhænge mellem arbejdsmiljø og stress (N=350). Indbyrdes justeret, og justeret for køn og alder.

været ude for en ulykke på arbejdet, som har medført et lægebesøg. Det mest sammenlignelige materiale stammer fra NFAs Nationale Arbejdsmiljøkohorte, hvor man har adspurgt mere end 5000 voksne lønmodtagere, om de i løbet af de seneste 12 måneder har været udsat for en arbejdsulykke, som har medført efterfølgende sygefravær. Med forbehold for, at man sagtens kan gå til lægen ude, at det medfører sygefravær og vice versa, er tallet blandt de unge, 2 %, lavere end de 5,7 % blandt de voksne, som svarer bekræftende på dette (19). I den forbindelse skal man dog have in mente, at den gennemsnitlige tid på arbejde er væsentligt kortere blandt unge end blandt voksne: I denne undersøgelse arbejder 40 % af svarpersonerne under 6 timer om ugen, og i alt har 80 % under 20 timers arbejde pr. uge. Forestiller man sig, at de unge i denne undersøgelse var "eksponeret" for arbejde i lige så lang tid som voksne lønmodtagere generelt, ville tallene sandsynligvis nærme sig hinanden. Det er dog på baggrund af det indsamlede talmateriale ikke muligt at beregne yderligere.

3.2.6. Delkonklusion

Blandt børn og unge i fritidsjob, kan man på baggrund af analyserne identificere en række arbejdsforhold, som i højere grad end andre

er associeret med de anvendte mål for helbred og trivsel. Det drejer sig om:

- Høje følelsesmæssige krav
- Chikane
- Mobning
- Varme
- At skulle bruge sin maksimale fysiske styrke i arbejdet
- Opgave-EGA; at skulle gentage de samme opgaver mange gange.

Regner man på, hvor mange børn eller unge, der er udsat for mindst en af disse påvirkninger, drejer det sig om 209 personer (60 %). Fokuserer man på de psykosociale faktorer, følelsesmæssige krav, chikane og mobning, som går igen i flere af de analyserede sammenhænge med helbred og trivsel, er det 136 personer (39 %), der er udsat for en eller flere af disse. Ca. 6 % er udsat for alle tre forhold i arbejdet samtidigt.

I den forbindelse kan det være relevant at sammenligne med tilsvarende opgørelser for voksne lønmodtagere:

Ifølge tal fra den Nationale Arbejdsmiljøkohorte (NAK) fra det Nationale Forskningscenter for Arbejdsmiljø (NFA), er 13 % af danske lønmodtagere udsat for varme, der gør en sløv eller søvngig (19). Det tilsvarende tal for børn og unge er i 16,6 %, altså nogenlunde det samme.

NAK indeholder ligeledes en op-

gørelse over, hvor mange, der er udsat for høje følelsesmæssige krav (19). Dette er imidlertid ikke umiddelbart sammenligneligt, idet NAK anvender et batteri af spørgsmål, der går fra 0-100, hvor tallet for børn og unge stammer fra et enkelt spørgsmål. Hvis man imidlertid koder svarkategorierne om, når man frem til, at hvor den gennemsnitlige score på følelsesmæssige krav blandt danske lønmodtagere generelt er 33, er det - så vidt muligt - tilsvarende tal for børn og unge 15,3 - altså noget lavere.

Ser man på opgave-EGA, er det heller ikke umiddelbart muligt at lave en sammenligning: I NAK fremgår det, at 6 % af danske lønmodtagere oplever opgave-EGA i mindst 3/4 af deres arbejdstid (19). Svarkategorierne på spørgsmålene til de unge er noget anderledes, men 34,6 % svarer "ofte", og 12,9 % svarer "altid". Så uanset hvad, er opgave-EGA noget mere udbredt blandt børn og unge end blandt danske lønmodtagere generelt.

Sammenligningsgrundlaget for mobning er taget fra to kilder, NAK og den såkaldte Arbejdspladsundersøgelse (20), også fra NFA. Sidstnævnte stammer fra en kohorte af danske virksomheder, og er, i modsætning til NAK, ikke repræsentativ for danske arbejdspladser. Til gengæld rummer den, udover resultater om udsættelse for mob-

ning, resultater om at have overværet eller udført/deltaet i mobning.

I NAK har 8,3 % oplevet at være blevet mobbet, og i Arbejdspladsundersøgelsen er tallet ca. 12 %. Det tilsvarende tal for de unge er 5,7 %, altså lavere end blandt de voksne. I en anden undersøgelse af unge foretaget i det daværende Ringkøbing Amt (LO, Øje på arbejdsmiljøet, april 2010), var det knapt 9 % af de adspurgte 17-18 årige, der selv var blevet mobbet på deres arbejdsplads. Dette er noget højere end de tilsvarende 5,7 % i denne undersøgelse.

Blandt deltagerne i arbejdspladsundersøgelsen har 26,5 % været vidne til mobning, mens tallet for de unge er halvt så højt, nemlig 12,7 %. 8 % af deltagerne i arbejdspladsundersøgelsen har deltaet i mobning, mens tallet for de unge er 4,9 %.

Det er ikke muligt at finde tal, der kan anvendes til tilsvarende sammenligninger for chikane og brug af maksimal fysisk styrke i arbejdet.

Hvad ulykker angår, rapporterede 2 % af svarpersonerne, at de indenfor de sidste 12 måneder havde været udsat for en ulykke, der medførte lægebesøg. Der var dog tale om mindre alvorlige ulykker, og enkelte var ikke deciderede arbejdsulykker. Der var dog imidlertid også et barn, der var blevet påkørt under sit arbejde. Tallet på 2 % forekommer umiddelbart lavt, når man sammenligner med voks-

nes svar på et lignende spørgsmål, hvor 5,7 % indenfor de forudgående 12 måneder har været udsat for en ulykke, der medførte sygefravær. Imidlertid skal man i den sammenhæng være opmærksom på, at de unge i denne undersøgelse har en væsentligt kortere arbejdsuge end voksne generelt, og derfor er under risiko i kortere tid.

3.3. Hvem har jobs med arbejds miljøpåvirkninger, der er associeret med helbred og trivsel?

De deltagende børn og unge har svaret på, hvilke opgaver de primært har i deres fritidsjob. Tabel 6 herunder viser, hvordan besvarelsenerne er fordelt ud over 13 (14 når man medregner kategorien “andre”) forskellige typer af fritidsjob:

Figurerne 5-9 viser resultaterne af de analyser, der afdækker i hvilke jobs man finder de børn og unge, der i højere grad end andre rapporterer de 6 forhold i arbejdet, som analyserne i forrige afsnit viste, var associeret med de opstillede mål for helbred og trivsel. Analyserne er lavet således, at det enkelte job sammenlignes med den til enhver tid gældende gruppe af øvrige job kategorier, inklusive “andre”. Således vil en sammenligning af de 81 ansatte i kategorien “rengøring” være med de øvrige 269 personer i andre jobs, sammenligningen af de 76 avisomdelere vil være med de 264 øvrige, og så vi-

dere. Figurerne viser OR for en sammenhæng mellem det enkelte job og de forskellige mål for helbred og trivsel. Er jobtypen angivet i parentes, betyder det, at sammenhængen ikke er statistisk signifikant.

3.3.1. Jobtyper med ansatte der rapporterer høje følelsesmæssige krav

Figur 5 viser, i hvilke jobs man finder ansatte med en statistisk signifikant overrapportering af høje følelsesmæssige krav. Det drejer sig om børn og unge ansat i bageri (OR=8,9) eller som opvaskere (OR=2,4). Det er, i henhold til forrige tabel 5, ca. 12 % af de unge, der er ansat i disse jobs.

3.3.2. Jobtyper med ansatte, der rapporterer mobning

Figur 6 viser, i hvilke jobs man finder ansatte med en statistisk signifikant overrapportering af mobning. Det drejer sig om børn og unge ansat i bageri (OR=25,4), som opvaskere (OR=3,0) eller med madlavning (OR=2,9). Det er, i henhold til forrige tabel 5, ca. 17 % af de unge, der er ansat i disse jobs.

3.3.3. Jobtyper med ansatte, der rapporterer chikane

Figur 7 viser, i hvilke jobs man finder ansatte med en statistisk signifikant overrapportering af chikane. Det drejer sig om børn og unge ansat i bageri (OR=9,5), som eks-

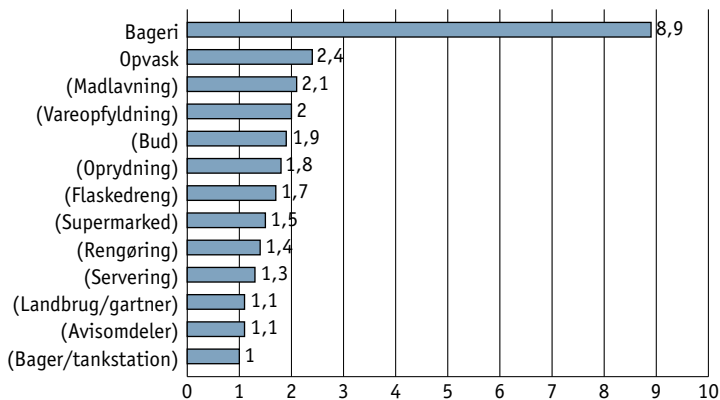
pedienter i supermarked (OR=3,7) som opvasker (OR=3,3), som flaske-dreng (OR=3,1), eller med opryd-

ning (OR=1,8). Det er, i henhold til forrige tabel 5, ca. 40 % af de unge, der er ansat i disse jobs.

Tabel 6. Primære opgaver i fritidsjob. N=350

Jobtype	N	%	Andel der svarer "Ja" til glad for job. Gennemsnittet for alle er 78 %. Tal markeret med *) afviger signifikant fra gns.
Rengøring	81	23,1	85 % *)
Avisomdeling	76	21,7	51 % *)
Oprydning	58	16,6	84 %
Vareopfyldning	50	14,3	82 %
Ekspedition/kasse i fx bager/tankstation	48	13,7	92 % *)
Opvask	36	10,3	78 %
Ekspedition og kasse i supermarked	29	8,3	86 %
Madlavning	19	5,4	84 %
Flaskedreng	18	5,1	89 %
Servering i fx cafe, hotel eller restaurant	16	4,6	94 %
Landbrug og gartneri	12	3,4	83 %
Bud	8	2,3	75 %
Bageri	5	1,4	80 %
Andet	96	27,4	

Figur 5. Odds ratios for sammenhæng mellem jobtype og rapportering af høje følelsesmæssige krav i arbejdet.

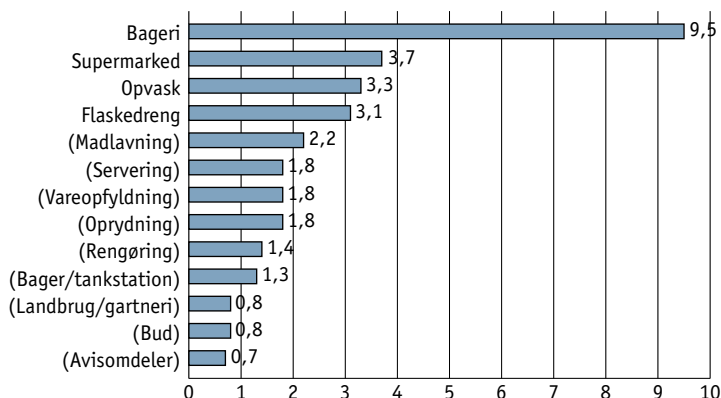

3.3.4. Jobtyper med ansatte der rapporterer varme

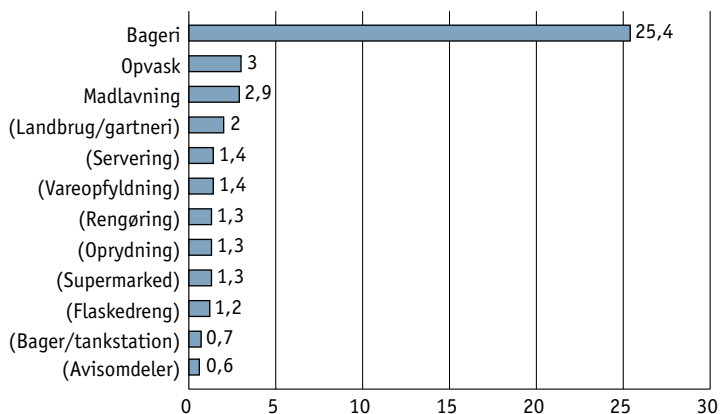
Figur 8 viser, i hvilke jobs man finder ansatte med en statistisk signifikant overrapportering af varme,

der bevirker, at man føler sig sløv eller søvngig. Det drejer sig om børn og unge ansat i bageri (OR=21,6), med madlavning (OR=5,2), med serveringsarbejde (OR=4,3), som

Figur 6. Odds ratios for sammenhæng mellem jobtype og rapportering af mobning.

Figur 7. Odds ratios for sammenhæng mellem jobtype og rapportering af chikane.

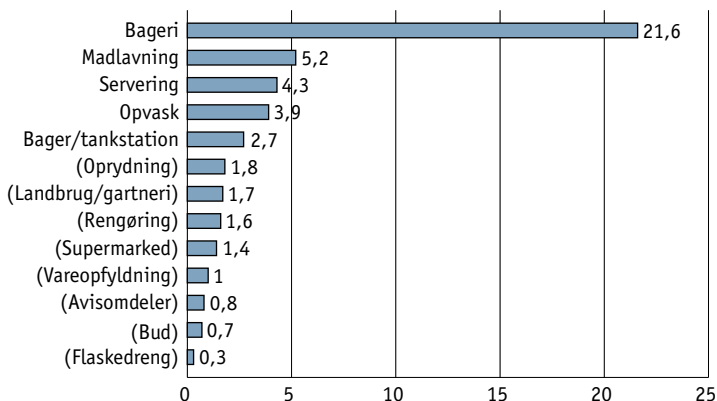

opvaskere (OR=3,9), eller som ekspedienter på fx bager/tankstation (OR=2,7). Det er, i henhold til forrige tabel 5, ca. 35 % af de unge, der er ansat i disse jobs.

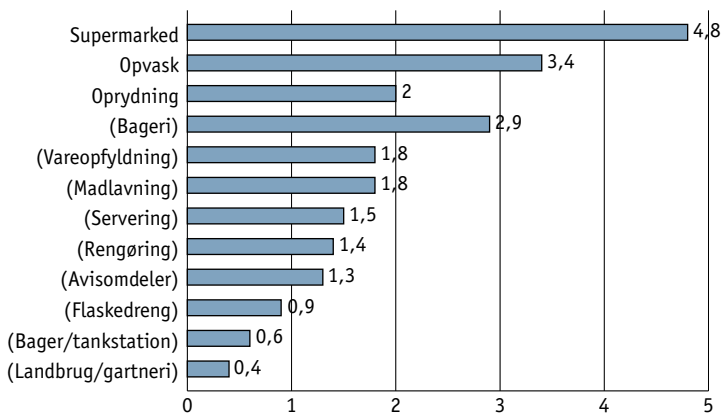
3.3.5. Jobtyper med ansatte der rapporterer opgave-EGA

Figur 9 viser, i hvilke jobs man finder ansatte med en statistisk signifikant overrapportering af opgave-

Figur 8. Odds ratios for sammenhæng mellem jobtype og rapportering af varme.

Figur 9. Odds ratios for sammenhæng mellem jobtype og rapportering af opgave-EGA

EGA, altså arbejde, hvor man skal gentage de samme opgaver. Det drejer sig om børn og unge ansat i supermarked (OR=4,8), opvaskere (OR=3,4), og oprydning (OR=2,0). Det er, i henhold til forrige tabel 5, ca. 35 % af de unge, der er ansat i disse jobs.

Der fandtes ingen sammenhæng mellem jobtype og arbejde, hvor man skal bruge sin maksimale fysiske styrke.

3.3.6. Jobtyper og hvorvidt man er glad for sit job eller ej

Det er ligeledes undersøgt, om der er forskel på, hvordan de unge svarer på spørgsmålet, om hvorvidt de er glade for deres fritidsjob, alt efter hvilken type job de har. I den yderste kolonne i tabel 5 er vist, hvor mange der har svaret "Ja" på spørgsmålet om, hvorvidt de er glade for deres fritidsjob. Gennemsnittet er 78 %. Regner man på, hvorvidt tallene for de enkelte jobgrupper afviger statistisk signifikant fra dette gennemsnit, er der inden for to jobtyper signifikant flere der er glade for jobbet end det modsatte, nemlig indenfor rengøringsjob og blandt de, der ekspederer i mindre butikker som bagerforretninger eller tankstationer. I en enkelt jobtype var der signifikant flere, der ikke var glade for deres job, når man sammenligner med gennemsnittet. Der drejer sig om avisbude-

ne. Det skal dog bemærkes, som tabellen viser, at i alle grupper er den største del af de adspurgte glade for deres job.

På samme måde er det undersøgt, om der er sammenhænge mellem de 6 arbejdsforhold, der i særlig grad er fremhævet i det foregående, som værende associeret med målene for helbred og trivsel. I disse analyser indgår 317 personer, idet 33 personer, der har svaret "Ved ikke" på spørgsmålet om de er glade for deres job, er taget ud af analyserne. Her var der, entydige sammenhænge mellem de enkelte arbejdsmiljøfaktorer og om man er glad for jobbet eller ej. I tabel 7 ses, at samtlige OR ligger signifikant under 1, som er værdien for de svarpersoner, der ikke er udsat for den givne påvirkning. Er man udsat for en af de fremhævede påvirkninger, er der således signifikant mindre sandsynlighed for, at man svarer "Ja" til, at man er glad for sit job.

3.3.7. Delkonklusion

Sammenfattende kan man på baggrund af analyserne identificere en række typer af jobs, hvor der i højere grad end i andre jobs er svarpersoner, der rapporterer at være udsat for nogle af de påvirkninger, som tidligere analyser viste er associeret med helbred og trivsel. Det drejer sig om:

- Ansatte i bagerier.

Tabel 7. Sammenhæng mellem arbejdsmiljøforhold og om man er glad for sit job. N=317

Mål	Værdi	OR	95 % CI
Høje følelsesmæssige krav	Ja	0,29	0,13 - 0,62
	Nej	1	
Mobning	Ja	0,44	0,20 - 0,95
	Nej	1	
Chikane	Ja	0,28	0,15 - 0,54
	Nej	1	
Varme	Ja	0,39	0,19 - 0,83
	Nej	1	
Max fysisk styrke	Ja	0,34	0,16 - 0,69
	Nej	1	
Opgave-EGA	Ja	0,24	0,12 - 0,46
	Nej	1	
Bageri	5	1,4	80 %
Andet	96	27,4	

- Ansatte med arbejde enten med opvask, oprydning, madlavning eller servering.
- Butiksansatte, både som ekspedienter i mindre butikker og supermarkeder, og som flaske-drenge.

Gruppen af ansatte i bagerier er lille, det drejer sig om 5 personer (1,4 %), mens gruppen af personer i de øvrige nævnte jobs udgør 64 %, altså langt størstedelen af de jobs, som børn og unge har. Der er ingen jobtyper, der skiller sig ud med en signifikant lavere forekomst af disse arbejdsforhold. Uanset dette er der kun en jobgruppe, hvor man kan sige, at de unge er mindre glade for deres job, end unge i andre jobs er.

Det er blandt avisbudene, at man finder den største andel af børn og unge, der ikke er glade for deres job. Det er dog stadig over halvdelen af avisbudene, der er glade for deres job. Dette er blot signifikant mindre, end det tilsvarende tal for alle børn og unge med job.

På tværs af jobs findes der klare sammenhænge mellem de i dette kapitel centrale arbejdsmiljøfaktorer og om man er glad for sit job eller ej.

4. Referencer

- 1) Branchearbejdsmiljørådene. <http://www.ungmedjob.dk/>
- 2) Rahkonen O, Laaksinen M, Martikainen P, Roos E, Lahelam E. Job control, job demands, or social class? The impact of working conditions on the relation between social class and health, *J Epidemiol Community Health* 2006;60:50–54
- 3) Sikker Jobstart. Hæfte om unge og arbejdsmiljø, arbejdsmiljøkampagne og arbejdsmiljøundervisning til undervisere på ungdomsuddannelses områder: de erhvervsrettede uddannelser. Styregruppen for EW 2006 for midler fra Arbejdsmiljørådet og Undervisningsministeriet.
- 4) Mobning blandt unge - i skolen og på arbejdspladsen. Analyse af en ungdomsgruppe LO, Øje på arbejdsmiljøet, april 2010
- 5) Danmarks Statistik, Statistik Banken 19. april 2011
- 6) Arbejdsmiljørådets arbejdsplan 2010. København: Arbejdsmiljørådet, <http://www.amr.dk/Default.aspx?ID=1047>
- 7) Nielsen ML, Sørensen SU. Spænd hjelmen – pilotprojekt om unges forhold til arbejdsmiljø og risikoadfærd i arbejdet. 2009. København: Center for Ungdomsforskning
- 8) Så kører det bare: <http://www.amr.dk/Files/Billeder/PDF/Så%20kører%20det%20bare%20pdf.pdf>.
- 9) Rasmussen K, Hansen CD, Nielsen KJ, Andersen JH Incidence of Work Injuries Amongst Danish Adolescents and Their Association With Work Environment Factors. *Am J Ind Med.* 2011;54(2):143-52.
- 10) Burr, H., Bach, E., Gram, H. & Villadsen, E. 2006. Arbejdsmiljø i Danmark 2005 - et overblik fra den Nationale Arbejdsmiljø Kohorte. København: Arbejdsmiljøinstituttet.
- 11) Undervisningsministeriet. Lærlinge og elevers psykiske arbejdsmiljø. Rapport. Februar 2009. Kongens Lyngby: COWI.
- 12) LO, Øje på arbejdsmiljøet; Unges arbejdsmiljø og arbejdsulykker - Analyse af en ungdomskohorte i det tidligere Ringkøbing Amt. (2009)
- 13) LO, Øje på arbejdsmiljø, 2002 (13) Fakta om børn og unges arbejdsmiljø,
- 14) Arbejdstilsynet. 10 år med handlingsprogrammet Rent

- arbejdsmiljø 2005. Arbejdstilsynet 2007
- 15) Labriola M, Lund T, Christensen KB. Resultater fra sygefraværersforskning 2003-2007 NFA 2007
 - 16) Christensen KS, Fink P, Toft T, et al. A brief case-finding questionnaire for common mental disorders: the CMDQ. Fam Pract. 2005;22(4):448-457.
 - 17) Cohen S, Kamarck T, Mermelstein R. A global measure of perceived stress. J Health Soc Behav. 1983;24(4):385-396
 - 18) LO, børn og unges arbejdsmiljø, arbejdsskader og politiske initiativer. <http://www.lo.dk/Politik/Arbejdsmiljo/Boern%20og%20unge/Arbejdsskader%20og%20politiske%20initiativer.aspx>
 - 19) Det Nationale Forskningscenter for Arbejdsmiljø. <http://data.arbejdsmiljoforskning.dk/Home/Nationale%20Data/NAK2005/Aldersgrupper.aspx>
 - 20) Høgh A mfl. Mobning og negativ adfærd på arbejdspladsen. NFA 2009.

Landsorganisationen i Danmark
Islands Brygge 32 D
2300 København S
Tlf. 3524 6000
www.lo.dk

LO-dokumentation er en skriftserie udgivet af LO.

LO-dokumentation indeholder dokumentation og analyser om fagbevægelsen, arbejdsmarkedet og samfundsforhold af betydning for fagbevægelsens udvikling og fremtid.

Med skriftserien ønsker LO at stimulere til diskussion og handling i de faglige organisationers forskellige led i forhold til udviklingen af fagbevægelsen.

Artiklerne i LO-dokumentation baserer sig på forskningsbaseret viden, der er indsamlet af eller rekvireret af LO.

ISSN: 1600-3411
ISBN-nr.: 9788777351297
ISBN-online: 9788777351334
LO-varenr. 2119